

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE
Norwegian School of
Theology, Religion and Society

Muslimske menns sosiale integrering arbeidende i restaurantbransjen i Oslo og Stavanger.

En kvalitativ intervjustudie

Marika Sako Conde

Førsteamanuensis Olav Elgvin

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn,

AVH5110: Masteroppgave i Religion in Contemporary Society (60 ECTS), 2024

Antall ord: 35430

i

Forord

Med innleveringen av denne oppgaven avslutter jeg en reise som startet for fem år siden ved Menighetsfakultetet i Oslo med en innføring i interkulturell kommunikasjon gjennom en studieperiode i Kina. Etter tre år med studier og innlevering av bachelorgrad i samfunn, politikk og religion, hvor jeg fokuserte på samfunnsutvikling, var jeg bestemt på å fortsette med en mastergrad i «Religion in Contemporary Society». Dette har gitt meg en dypere innsikt i hvordan sosiale, religiøse og kulturelle faktorer påvirker det moderne samfunnet, og har hjulpet meg å forstå de komplekse sammenhengene mellom disse virkningene.

Gjennom prosessen har jeg heldigvis gjort betydelige fremskritt både når det gjelder oppgaveskriving og akademisk utvikling. Jeg har oppnådd en dypere forståelse av akademiske skriveprosesser, inkludert evnen til å formulere klare og sammenhengende argumenter samt strukturere komplekse analyser på en mer effektiv måte. Gjennom kontinuerlig praksis har jeg forbedret mine ferdigheter i kritisk tenkning, forskning og akademisk formidling. Jeg erkjenner imidlertid at dette er en kontinuerlig læringsprosess, og jeg er ydmyk overfor det som fortsatt gjenstår å lære og forbedre.

Denne prosessen har som sagt vært svært lærerik og har inspirert meg til å se verden på en ny måte. Oppgaven har forsterket min interesse for både interkulturell kommunikasjon og sosial integrering, og jeg har fått en dypere forståelse av viktigheten og kompleksiteten av samarbeid og interaksjon mennesker imellom. Jeg ønsker å takke institusjonen for å ha veiledet meg på denne reisen. Jeg gleder meg til og håper på å være i startgropen av en langvarig og spennende karriere innen disse temaene, samt å utforske videre interesser og erfaringer i fremtiden.

Jeg vil gjerne uttrykke min takknemlighet til min veileder, Olav Elgvin for hans uvurderlige hjelp, til tross for de utfordringene vi har møtt underveis. Jeg setter stor pris på den støtten og hjelpen du har gitt meg gjennom de mange fasene av denne oppgaven, samt dine konstruktive tilbakemeldinger og oppmuntring. Spesiell takk for at du sørget for at jeg fikk en skriveplass ved FAFO-instituttet, noe som har vært avgjørende for gode diskusjoner med instituttets medlemmer og for å opprettholde motivasjonen og følelsen av tilhørighet til fagområdet.

En stor takk rettes også til alle informantene som har delt sine personlige erfaringer og følelser med meg. Jeg setter stor pris på den sårbarheten og åpenheten de har vist ved å dele sine historier, noe som har vært essensielt for analysen. Uten deres bidrag ville denne oppgaven ikke vært mulig.

Til slutt ønsker jeg å takke min familie, spesielt min søster og mor, for deres utrettelige støtte og hjelp med oppgaven og korrekturlesing. Deres motivasjon og oppmuntring har vært avgjørende i perioder hvor oppgaven har virket overveldende. Uten deres hjelp ville ikke denne oppgaven blitt fullført. En liten tanke til Mo som alltid har hatt troen på meg.

Jeg ser frem til å bruke denne erfaringen som et fundament for videre faglig og personlig utvikling.

Sammendrag

Denne oppgaven undersøker følelsene knyttet til sosial integrering blant informanter bosatt i Oslo og Stavanger med spesiell vekt på deres religiøsitet og etnisitet. Informantene som alle er ansatte i restaurantbransjen, danner grunnlaget for analysen som fokuserer på denne bransjen som en arena for sosial integrering. Oppgaven tar for seg ulike faktorer som kan hindre eller fremme sosial integrering både på arbeidsplassen og i samfunnet generelt. Funnene indikerer at institusjonelle, sosiale og religiøse praksiser, samt språkbeherskelse og ulike relasjoner har en innvirkning på opplevelsen av sosial integrering i varierende grader. Diskriminering, både på grunn av religiøs tro og etnisk bakgrunn, fremstår som en betydelig utfordring som kan svekke integreringsprosessen. Analysen, som er empirisk fundert, belyser følelsen av tilhørighet i lys av religiøsitet, etnisitet og kultur. Resultatene viser at religion kan både styrke og utfordre sosial integrering for innvandrere, mens etnisitet og kultur kan ha forskjellige innvirkninger. Et relasjonelt perspektiv er avgjørende for å fremme sosial integrering. Forståelse av interkulturell kommunikasjon og kulturell kompetanse, både på arbeidsplassen og i storsamfunnet, er sentrale elementer i denne prosessen. For å oppnå et inkluderende samfunn må både majoritets- og minoritetsbefolkningen samarbeide aktivt, og det er viktig å adressere diskriminering for å sikre rettferdige muligheter for alle. Avslutningsvis understreker oppgaven betydningen av felles innsats for å fremme sosial integrering og bygge et sterkt samfunnsfellesskap.

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjon	1
	<i>1.1 Bakgrunn for valgt tema</i>	<i>1</i>
	<i>1.2 Formål.....</i>	<i>3</i>
	<i>1.3 Problemstilling og forskningsspørsmål</i>	<i>5</i>
	<i>1.4 Begrepsavklaring</i>	<i>6</i>
	<i>1.5 Disposisjon for oppgaven</i>	<i>6</i>
2.	Teoretisk rammeverk	8
	<i>2.1 Sosialisering.....</i>	<i>8</i>
	2.1.1 Durkheim.....	8
	2.1.2 Parsons	9
	<i>2.2 Sosialkonstruktivismen</i>	<i>10</i>
	2.2.1 Berger og Luckmann	10
	2.2.2 Wadel og Wadel	11
	2.2.3 Eriksen.....	12
	2.2.4 Assimileringsbegrepet	13
	2.2.5 Diskrimineringsbegrepet	14
	2.2.6 Stereotypier / Annengjøring	15
	2.2.7 Islamofobi / Muslimfiendtlighet.....	16
	<i>2.3 Kultur</i>	<i>17</i>
	2.3.1. Akkulturasjonsteori	17
	2.3.2 Kulturell identitetsteori	18
	2.3.3 Interkulturell kommunikasjon	19
	2.3.4 Norskhhet	21

2.3.5 Fellesskap	22
3 Metode	24
3.1 Forskningsdesign og strategi.....	24
3.2 Kvalitativt forskningsintervju.....	26
3.2.1 Fortolkende en-til-en-intervju	28
3.3 Informantene	29
3.4 Utformingen av intervjuguiden	30
3.4.1 Utforming av tema	30
3.4.2 Utforming av spørsmål.....	31
3.4.3 Gjennomføring av flere pilotintervjuer	32
3.5 Gjennomføringen av intervjuene.....	33
3.6 En tematisk analyse.....	36
3.6.1 Den reflekssive tilnærmingen til en tematisk analyse	37
3.7 <i>Analysens seks steg</i>	37
3.7.1 Første fase	37
3.7.2 Andre fase	38
3.7.3 Tredje fase	39
3.7.4 Fjerde fase	40
3.7.5 Femte fase	40
3.7.6 Sjette fase	41
3.8 <i>Studiens kvalitet</i>	41
3.8.1 Reliabilitet	41
3.8.2 Validitet.....	42
3.8.3 Refleksivitet	43
3.8.4 Posisjonalitet	44

3.9 Etiske betraktninger	44
3.9.1 Forskningens implikasjoner	44
3.9.2 utfordringer i valg av informanter	45
3.9.3 utfordringer i intervjusituasjonen	46
4. Resultater og drøfting.....	46
4.1 Relasjoner	46
4.1.1 Venner fra samme gruppe	46
4.1.2 Venner fra ulike grupper	49
4.1.3 Ensomhet	53
4.1.4 Møte med andre på jobb, kunder og kollegaer.....	54
4.2 Kommunikasjon.....	60
4.2.1 Verbalt språk: Norsk	60
4.2.2 Non-verbal kommunikasjon	63
4.3 Kommunikasjonsinstitusjoner	67
4.3.1 Språkkurs / Introduksjonsseminar	67
4.3.2 Dugnad	70
4.3.4 Kaféen	72
4.3.5 Interessant funn: Mat som hinder i interkulturell kommunikasjon	73
4.4 Religiøse markører.....	75
4.4.1 Religiøse institusjoner	75
4.4.2 Et uventet funn: Forening av religiøse aktiviteter	78
4.5 Religiøse praksis: Bønn	79
5. Konklusjon	84
5.1 Avslutning	84
5.2 Begrensninger	90

5.3 Videre forskning.....	92
6. Litteratur	93
7. Vedlegg.....	100
<i>Vedlegg 1: Vurdering fra SIKT.....</i>	<i>100</i>
<i>Vedlegg 3: Samtykkeskjema</i>	<i>108</i>
<i>Vedlegg 4: Intervjuguide.....</i>	<i>112</i>
<i>Vedlegg 5: Innhenting av informanter via sosiale medier.....</i>	<i>114</i>

1 Introduksjon

I denne masteroppgaven undersøker jeg hvordan den religiøse og etniske bakgrunnen til mannlige muslimske innvandrere påvirker deres opplevelse av sosial integrering i det norske samfunnet som arbeidere i restaurantbransjen i Oslo og Stavanger. Formålet med oppgaven er å belyse hvordan disse menneskene som representerer en voksende andel av befolkningen i to av Norges største byer, opplever integreringsprosessen. Denne innledningen presenterer bakgrunnen for det valgte temaet, introduserer oppgavens problemstilling, gir en kort begrepsavklaring og skisserer disposisjonen for oppgaven. Studien baserer seg som sagt på data fra informanter som er bosatt i Oslo og Stavanger, og som alle jobber i restaurantbransjen i disse byene.

1.1 Bakgrunn for valgt tema

Religion i dagens samfunn er et komplekst og mangfoldig fenomen som påvirker mange aspekter av menneskers liv og samfunnsstrukturer (Bø & Kalvig, 2020, s. 152-160). Samfunn og kultur er dypt sammenvevde konsepter som påvirker hverandre gjensidig. Samfunnet produserer mennesker som i sin tur former samfunnet (Wadel & Wadel, 2017, s. 49). Med en økning i antall muslimer i Norge har behovet for effektiv integrering av disse nye medlemmene av det norske samfunnet blitt stadig mer betydningsfullt (Schmidt, 2010, s. 37). Denne utviklingen bringer med seg nye utfordringer både for innvandrere og majoritetsbefolkningen, spesielt når det gjelder håndteringen av globaliseringens påvirkning på samfunnets kultur og sosiale normer. Den sosiale integreringen blir desto mer viktig og det relasjonelle blir avgjørende for potensiale det har når det kommer til muligheter for tilhørighet og hva det medfører (Eriksen, 2010, s. 62).

Religionspluralismen i Norge har økt parallelt med økt innvandring. Ved begynnelsen av 2016 var det omtrent 850 000 innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Norge. Det har blitt anslått at det fantes over 200 000 muslimer i landet, men disse tallene er svært usikre (Østby & Dalgard, 2017).

Denne utviklingen har ført til en økt oppmerksomhet rundt religiøs tilhørighet, med særlig fokus på Islam. Muslimer og islam som religion har blitt gjenstand for betydelig observasjon

og debatt i offentligheten og da særlig i sammenheng med integreringsspørsmål (Daugstad & Østby, 2009, s. 14; Østby & Dalgard, 2017).

Den økte globaliseringen og migrasjonen har gjort Norge til et stadig mer religiøst pluralistisk samfunn (Schmidt, 2010, s. 32). Det finnes imidlertid ingen eksakt oversikt over hvor mange muslimer som er bosatt i Norge, ettersom religiøs tilhørighet ofte er en personlig sak som mange velger å holde privat. Videre kan det å være muslim bety forskjellige ting for forskjellige mennesker, avhengig av individuelle tolkninger og praktiseringer av troen (Daugstad & Østby, 2009, s. 19-22).

Religion er et omfattende og mangfoldig konsept. Spørsmålet om noe er kultur eller religion blir ofte stilt, og i mange tilfeller kan det være vanskelig å skille klart mellom de to. I norsk sammenheng er det vanlig å på religion og kultur som tett sammenflettede, noe som gjør det utfordrende å forstå deres individuelle påvirkninger på menneskenes liv (Bøe & Kalvig, 2020, s. 128-129). Religion er ofte innvevd i det individuelle livet og kan manifestere seg på ulike måter, noen ganger i motstridende retninger (Bøe & Kalvig, 2020, s. 152). På grunn av den personlige naturen av religiøs tro, velger mange muslimer i Norge å holde sin religiøse identitet privat, noe som gjør det utfordrende å fastslå det nøyaktige antallet muslimer i landet (Østby & Dalgard, 2017). Blant muslimer i Norge er det stor variasjon i hvor religiøse de oppfatter seg selv som, og hvor stor plass religionen tar i deres daglige liv (Daugstad & Østby, 2009, s. 19-21). Denne variasjonen bidrar til den utfordrende oppgaven med å kvantifisere og forstå den muslimske befolkningen i Norge.

Kultur og de ferdigheter denne innebærer, læres og tilegnes som en del av det å være medlem av et samfunn (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 40). Når innvandrere ankommer et nytt samfunn, her Norge, står de overfor utfordringer knyttet til å tilpasse seg nye sosiale koder og normer. Disse utfordringene forsterkes av at innvandrere ofte har internalisert de sosiale normene fra hjemlandet, noe som kan gjøre overgangen til det nye samfunnet vanskelig og krevende (Odden, 2018, s. 55). Norge er et stadig voksende mangfoldig samfunn, og dette mangfoldet skaper både muligheter og utfordringer. Det blir derfor stadig viktigere å fremme inkludering og mangfold som nøkkelfaktorer i sosial integrering. Integrering handler ikke bare om å tilpasse seg et nytt samfunn, men også om å bli akseptert som en fullverdig del av det. Sosial

integrering bidrar til å skape en følelse av tilhørighet og kan være et kraftig verktøy i kampen mot diskriminering og fordommer (Bø & Schiefloe, 2007, s. 18).

Etnisitet, som stammer fra det greske ordet *ethnos* og betyr "folk", refererer til felles kulturarv og geografisk opprinnelse. I samfunnsvitenskapen forstås etnisitet som en dynamisk konstruksjon som formes i samspill med andre, ikke som en statisk egenskap (Bore et al., 2013, s. 8). Denne dynamiske forståelsen av etnisitet er avgjørende for å anerkjenne hvordan innvandrere navigerer og forhandler om sin plass i det norske samfunnet. Spesielt i en sektor som restaurantbransjen, hvor interaksjon med både majoritetsbefolkningen og andre innvandrere er uunngåelig.

Ved å fokusere på mannlige muslimske innvandrere i restaurantbransjen i Oslo og Stavanger, gir denne oppgaven innsikt i hvordan deres religiøse og etniske bakgrunn påvirker deres opplevelser av sosial integrering. Restaurantbransjen er en sektor med en høy andel innvandrere (Bore et al., 2013, s. 34), og fungerer som en viktig arena for sosial interaksjon og integrasjon. Gjennom denne oppgaven håper jeg å avdekke hvordan disse mennene navigerer i sine arbeidsliv og hvordan deres identiteter påvirker deres egen følelse av tilhørighet i det norske samfunnet.

1.2 Formål

Som student med en dyp lidenskap for temaene muslimsk migrasjon og migrasjon generelt, er jeg ivrig etter å fortsette min akademiske reise gjennom denne masteroppgaven. Min interesse for disse fagområdene ble forsterket under bachelorstudiene mine, hvor jeg hadde fokus på sosial integrering basert på statistiske data. Dette akademiske grunnlaget har forberedt meg til å dykke dypere inn i innvandreres personlige erfaringer ved hjelp av kvalitativ forskning, noe som gir meg muligheten til å utforske de subjektive dimensjonene av integreringsprosessen som tall alene ikke kan avdekke.

I min bacheloroppgave utforsket jeg sosial integrasjon gjennom analyser av statistiske datakilder, som ga verdifull innsikt i de strukturelle aspektene ved integrasjon. Selv om denne kvantitative tilnærmingen avdekket generelle mønstre og utfall, etterlot den meg med et sterkt ønske om å forstå de personlige og ofte komplekse opplevelsene som ligger bak tallene. Gjennom denne masteroppgaven ønsker jeg å bygge bro over dette gapet ved å gjennomføre

dybdeintervjuer med muslimske menn som har migrert til Norge, med et spesielt fokus på deres følelser og erfaringer knyttet til sosial integrering i restaurantbransjen.

Med åtte års arbeidserfaring innen servicebransjen bringer jeg en betydelig mengde førstehåndskunnskap inn i denne forskningen. Min erfaring fra denne sektoren har gitt meg en praktisk forståelse av både de utfordringene og mulighetene som eksisterer for arbeidstakere, spesielt innvandrere. Denne innsikten vil være uvurderlig når jeg kontekstualiserer opplevelsene til informantene, som er ansatt i restaurantbransjen, en sektor som ofte fungerer som en inngangsport til det norske arbeidsmarkedet for mange innvandrere (Bore et al., 2013, s. 34). Gjennom min tid i bransjen har jeg observert hvordan restauranter kan fungere som både et sted for sosial integrasjon og som en arena der innvandrere møter betydelige utfordringer. Som kvinne født i Norge, med en innvandrerforelder og en norsk forelder, bringer jeg et unikt perspektiv til denne forskningen. Min egen bakgrunn gir meg en dypere forståelse og potensiell empati for informantenes erfaringer, noe som kan styrke min evne til å gjennomføre meningsfulle og respektfulle intervjuer.

Denne oppgaven tar sikte på å utforske kompleksiteten i sosial integrering fra et personlig perspektiv, med et fokus på de utfordringene og suksessene som disse individene møter i sitt daglige liv både i storsamfunnet og på arbeidsplassen. Ved å fokusere på deres arbeidserfaringer i restaurantbransjen håper jeg å gi en helhetlig forståelse av hvordan deres profesjon påvirker integreringsprosessen og deres generelle følelse av tilhørighet i det norske samfunnet. Jeg vil også ta for meg viktigheten av interkulturell kommunikasjon i møtet med andre, og hvordan informantenes religiøse og etniske bakgrunn påvirker navigeringen i det norske samfunnet.

Gjennom denne forskningen ønsker jeg å bidra med en bredere diskurs om sosial integrering og å fremheve viktigheten av personlige fortellinger for utformingen av effektive og inkluderende integreringsstrategier. Ved å lytte til og dokumentere erfaringene til muslimske innvandrere menn håper jeg å gi verdifulle innspill til den akademiske debatten om hvordan man kan forbedre integreringen av innvandrere i det norske samfunnet.

Jeg har valgt å avgrense studien til å fokusere på muslimske menn, da dette gir en mulighet til å få en spesifikk og dyp forståelse av de unike erfaringene, utfordringene og dynamikken som påvirker denne spesifikke gruppen. Integrering kan forstås ulikt basert på kjønn, særlig i muslimske samfunn hvor kjønnsroller og forventninger ofte har en betydelig innflytelse på

sosial erfaring. Menn har dessuten ofte en annen deltakelse og rolle i arbeidsmarkedet sammenlignet med kvinner. Ved å se på mannlige innvandrere kan jeg avdekke deres spesifikke veier og hindringer i restaurantbransjen noe som kan avvike betydelig fra de utfordringene kvinner møter (Eriksen, 2010, s. 83).

Servicebransjen og spesielt restaurantbransjen som har en høy andel innvandrere gjør denne sektoren til en ideell kontekst for å utforske hvordan muslimske innvandrer menn opplever sosial integrasjon (Kvinge & Djuve, 2006, s. 6). Å arbeide innenfor denne type jobber innebærer ofte tett samhandling med både lokalbefolkningen og andre innvandrere, noe som kan påvirke hvordan muslimske menn oppfatter sin plass i samfunnet og deres evne til å bygge sosiale nettverk som i sin tur kan fremme/svekke deres sosiale integrering (Eriksen, 2010, s. 82-83). Samtidig kan de krevende arbeidsforholdene i bransjen også spille en rolle i å forme deres følelse av tilhørighet til det norske samfunnet. Med min bakgrunn fra restaurantbransjen bringer jeg en praktisk innsikt som vil være avgjørende for å stille relevante spørsmål og tolke svarene på en informativ måte. De lange, krevende arbeidsdagene i bransjen kan enten bidra til å fremme sosiale forbindelser eller hindre dem, avhengig av konteksten og forholdene som preger arbeidsmiljøet og innvandrerens i møtet med storsamfunnet.

1.3 Problemstilling og forskningsspørsmål

Hvordan påvirker den religiøse og etniske bakgrunnen til mannlige muslimske innvandrere deres opplevelse av sosial integrering som arbeidende i restaurantbransjen i Oslo og Stavanger?

Underspørsmål:

I hvilken grad opplever muslimske menn i restaurantbransjen tilhørighet i lokalsamfunnet og på arbeidsplassen?

Møter de utfordringer eller diskriminering som følge av deres bakgrunn, og hvordan påvirker dette deres integrering?

Hvilke støttesystemer samt institusjoner (både formelle og uformelle samt religiøse og sosiale) er tilgjengelige for dem, og hvordan påvirker disse deres integreringsprosess?

Er det variasjoner i opplevelsen av sosial integrering mellom muslimske menn i Oslo og Stavanger, og hva kan i så fall forklare disse ujevnheterne?

På starten av denne oppgaven var intensjonen min å se på sosial integrering i henhold til det relasjonelle perspektivet. Jeg finner imidlertid at dette blir for svakt og jeg har valgt å ta hensyn til interkulturell kommunikasjon og kompetanse som faktor komponenter for belysningen av problemstillingen samt besvaringen av forskningsspørsmålene.

Jeg ønsker å belyse problemstillingen samt forskningsspørsmålene ved å benytte meg av en kvalitativ studie gjennom semi-strukturerte dybdeintervjuer. Informantene er alle mannlige muslimske ansatte i restaurantbransjen som på et tidspunkt har migrert til Norge og er en del av minoritetsbefolkningen. Metodiske vurderinger blir videre presentert i kapittel tre, metodekapittelet.

1.4 Begrepsavklaring

Innvandrere: Definert i henhold til statistisk sentralbyråets kriterier som individer født i utlandet med begge foreldrene og alle fire besteforeldrene født utenfor vertslandet (Tønnessen & Syse, 2021, s. 6). Begrepet blir brukt i henhold til denne definisjonen i resten av oppgaven.

Religion og religiøsitet: Religion og religiøsitet kan betraktes som en praksis som omfatter både små og store ritualer, riter, og skikker som utøves i samsvar med religiøse normer. I denne forståelsen er religion ikke bare en mental tilstand eller overbevisning, men noe som aktivt utøves gjennom handlinger og uttrykk (Bøe & Kalvig, 2020, s. 106). I resten av denne oppgaven vil det være enklere å forstå religion som redegjort for over. Dette vil avklare hvordan religiøsiteten kan både fremstilles som en fremmer eller et hinder innenfor ulike perspektiver av sosial integrering.

1.5 Disposisjon for oppgaven

I tillegg til innledningens-del omfatter oppgaven kapitlene 2-5. I kapittel to gjøres det rede for teorier som jeg vil benytte meg av for å belyse problemstillingen samt de ulike

forskningsspørsmålene. Videre gjennom det tredje kapitlet vil metodisk framgang og forskingsdesign bli presentert. Kvaliteten av studien samt de etiske betraktningene vil bli beskrevet i dette kapitlet. Funnene fra datamaterialet vil bli presentert i det fjerde kapitlet. Disse vil også bli analysert og diskutert i lys av de valgte teoriene. De mulige svarene funnene gir blir så oppsummert i det siste kapitlet, kapittel fem gjennom en konklusjon. Her vil jeg også presisere svakheter ved oppgaven og muligheter for videre forskning innenfor dette feltet.

2. Teoretisk rammeverk

I dette kapitlet skal jeg presentere det teoretiske rammeverket som vil fungere som et fundament i oppgaven som forsøker å sette lys på i hvilken grad muslimske, mannlige innvandrere som jobber i restaurantbransjen opplever at deres religiøsitet fremmer eller minsker deres sosiale integrering. Dette kapitlet deles opp i to hoveddeler der ulike relevante teorier blir presentert i underkategorier. Først vil jeg ta for meg hoveddelen «sosialisering», der jeg skal gjøre rede for opphavet til sosial integrering og ulike perspektiver innenfor begrepet samt hvordan disse er relevante for denne analysen. Videre presenteres den andre hoveddelen «kultur», hvor ulike teorier blir belyst for å få en bedre oversikt over relevante kulturelle begreper som veves inn i analysen. Disse ulike kulturteoriene blir her underkategorisert.

2.1 Sosialisering

2.1.1 Durkheim

Sosial integrering er en teori som har røtter i Emile Durkheims arbeid. Den utforsker mekanismene som sies å integrere individer i samfunnets sosiale struktur. Ifølge Durkheim har religion en sentral rolle i å styrke sosial samhörighet og kollektiv bevissthet. Religion skaper en følelse av tilhörighet og etablerer felles verdier og normer, noe som bidrar til å binde individer sammen i et fellesskap (Tjora, 2018, s. 24). I hans verk «The elementary forms of religious life» nevner han aldri eksplisitt begrepet «sosial integrering», men diskuterer heller konseptet grundig gjennom relaterte tanker om religionens rolle når det kommer til å skape sosial samhörighet og kollektiv bevissthet (Durkheim, 2001, s. 28). Han ser på hvordan religiøse ritualer og trosretninger bidrar til å samle individer i et enkelt moralsk fellesskap, som sies å være essensielt for integrering i samfunnet. Durkheim begynner verket sitt ved å beskrive religion og introdusere tanken om at religion i sin essens handler om å etablere en kollektiv bevissthet som samler individer i et moralsk fellesskap (Durkheim, 2001, s. 40). Deretter undersøker han hvordan det totemiske prinsippet bidrar til sosial samhörighet ved å fungere som et symbol for klanen. Totemet representerer den kollektive bevisstheten og fremmer sosial integrasjon blant medlemmene (Durkheim, 2001, s. 154-163). Durkheim analyserer videre

ulike religiøse ritualer samt deres betydning for styrkning av fellesskapets bånd noe som han mener fremmer sosial integrasjon. Som religion fungerer et samfunn som en gruppe mennesker som har et «felles flagg» (Durkheim, 2001, s. 180-182). Til slutt gjennom konklusjonen i verket hans oppsummeres funnene. Han gir oss også en reprise på religionens betydning for å skape og opprettholde sosial solidaritet og integrering (Durkheim, 2001, s. 317). Religion og samfunn er her viktige begreper som analysen skal ta for seg. Religionsbetydningen i opprettholdelsen av sosial solidaritet samt integrering blir relevant for den muslimske innvandreren som forsøker å integreres i arbeid- og hverdagsliv. Religion kan her bli sett på som samfunnet, men også som et sub-samfunn, moskeen som ansees som viktig for muslimske innvandrere.

2.1.2 Parsons

Sosiologen Talcott Parsons viderefører og videreutvikler denne ideen i hans verk «The social system». Han ser på sosial integrasjon som prosessen hvor et samfunn legger til rette for samarbeid og koordinering blant sine medlemmer for å skape en samlet og harmonisk sosial orden. Han mener at sosial integrasjon oppnås ved å etablere og opprettholde felles normer, verdier og institusjoner som regulerer individuell atferd og bidrar til sosial stabilitet. Ifølge han er de sosiale institusjonene og systemene avhengige av en fellesforståelse av verdier og normer. Disse er også uselvstendige i form av en felles forpliktelse til de sosiale normene som styrer hvordan individer og grupper samhandler med hverandre (Parsons, 1951, s. 5-21). Det teoretiske rammeverket Parsons opererer med er et der samfunnet er et avansert sammensatt system med ulike «deler» der hver del spiller en spesiell rolle i harmonien, balansen og rett og slett funksjonaliteten av/i det gitte samfunnet som helhet. Her blir altså sosial integrering sett på som et nøkkelbegrep som fremmer sosial symmetri. Dette for å videre sørge for at individer er en del av den større sosiale strukturen og at deres handlinger harmoniseres på en måte som støtter samfunnets overordnede funksjon. Sosiale normer samt verdier har som rolle å veilede den individuelle adferden noe som ansees som avgjørende for å forstå hvordan integrering fungerer innenfor det sosiale systemet (Parsons, 1951, s. 25-29 & 35-45). I denne tankegangen blir begrepet sosialisering introdusert. Dette sees på som prosessen der individer internaliserer normene og verdiene i en sosial konstruksjon, et samfunn (Parsons, 1951, s. 34). Sosial kontroll samt opprettholdningen av samsvaret med disse spesielle normene og verdiene er her nøkkelen. Institusjoner spiller her en sentral rolle, f.eks. familie, religion, utdanning, men også politiske og andre typer sosiale institusjoner. Disse har som rolle å opprettholde, innprente og håndheve

disse delte felles etablerte standardene som i sin tur underbygger sosial integrering (Parsons, 1951, s. 114-116).

I sammenheng med denne analysen kan man se at diverse institusjoner skal implementere blant annet sosial kontroll. Dette kan skje gjennom arbeidsplassen der innvandreren skal være med på å fremme «sosial symmetri», men også i andre viktige religiøse/sosiale institusjoner i innvandrerenes dagligliv.

2.2 Sosialkonstruktivismen

2.2.1 Berger og Luckmann

Berger og Luckmann viderefører både Durkeims og Parsons's perspektiv ved å introdusere det sosialkonstruktivistiske perspektivet på kulturkonstruksjonen. Det sies at individer kan eksistere på utallige måter på grunn av ulike oppfatninger av kulturer (Berger & Luckmann, 2000, s. 64). Dette perspektivet ser på et samfunn her en kulturkonstruksjon, som noe som skaper en felles virkelighet der mennesket og samfunnet påvirkes gjensidig. Denne blir ofte tatt for gitt da samfunnet fremstår som en objektiv virkelighet. Mennesket er et sosialt produkt på samme måte som at samfunnet er et menneskelig produkt, altså disse to påvirker hverandre gjensidig. Her gjenkjenner man begrepet som Parsons introduserte nemlig internalisering av ytre normer. Disse skal også fremstå som objektive. Selve objektiveringen av de ytre normene må for individet virke som noe subjektivt meningsfullt. Menneskene oppretter samfunnet, «*mennesket skaper seg selv.*» (Berger & Luckmann, 2000, s. 66). Internalisering er ett trinn ut av tre som videre skal føre til en institusjonalisering av samfunnet som også for Berger & Luckmann (2000) representerer noe svært viktig. Institusjonene leder også til en objektiv virkelighet eller forståelse av samfunnet. Dette er prosessen der menneskelige handlinger gjennom gjentatt utførelse blir rutinepreget og deretter akseptert som et fast mønster i samfunnet. Dette innebærer at bestemte måter å handle på og tenke på blir etablert og anerkjent som normative regler eller lover, som enkeltpersoner i samfunnet følger automatisk og ubevisst. Det sosialkonstruktivistiske perspektivet av virkeligheten som Berger og Luckmann legger frem innebærer å se samfunnet som menneskekonstruert (Tjora, 2018, s. 25 Berger & Luckmann, 2000, s. 62-90).

Her kan man sette det sosialkonstruktivistiske perspektivet i sammenheng med muslimske mannlige innvandrere som forsøker å bli sosialt integrerte både i arbeidslivet og i storsamfunnet. Den objektive virkeligheten som mennesker følger/lever etter både i Stavanger eller i Oslo skal også internaliseres av innvandrerens, noe som kan skape ulike utfordringer. De ulike normene som majoriteten allerede har inntatt og opplever som objektive kan sees annerledes på fra innvandrerens synspunkt da han kanskje ikke har internalisert disse. Institusjonaliseringen av allerede «gitte» normer har innvirkning på den sosiale integreringen til individer.

2.2.2 Wadel og Wadel

Wadel og Wadel (2007) videreutvikler og bygger på den samfunnsvitenskapelige teorien sosialkonstruktivismen la frem ved å presentere det relasjonelle perspektivet. Relasjoner står her i fokus. Disse er viktige for både individer og selve samfunnet. Det sosiale mennesket blir skapt på basis av dets mange ulike relasjoner i ulike livssituasjoner. I denne tilnærmingen menes det at individer skapes med de ulike relasjonene en inngår i og at dette individet hadde ikke vært den samme uten denne spesifikke relasjonen. Virkelighetsoppfatningen av mennesker samt menneskets adferd blir skapt gjennom de ulike relasjonene dets. Man skal ikke fokusere på de individuelle aktørene, men på relasjonene som utgjør kjernen, samhandlingene (Wadel & Wadel, 2007, s. 50-70). Gjennom relasjonell tenkning etableres en sammenheng mellom vår egen væremåte og andres væremåte som vi kan omtale som relasjonelle erfaringer. Relasjonell tenkning handler om å beskrive ting relasjonelt (Wadel & Wadel, 2007, s. 71). Det finnes mange typer sosiale relasjoner. Primære relasjoner som familie og nære venner er de mest sentrale for vår utvikling og identitet. Disse relasjonene er preget av sterke bånd og nære personlige kontakter. Formelle relasjoner derimot er med personer vi sjeldnere har kontakt med, og er mindre betydningsfulle og nære enn de primære. Verden kan sees som et nettverk av ulike relasjoner (Wadel & Wadel, 2007, s. 73).

individuell person ——— relasjon ——— individuell person

(Wadel & Wadel, 2007, s. 71).

Det relasjonelle perspektivet på sosial integrering av muslimske mannlige innvandrere i restaurantbransjen i Oslo og Stavanger fokuserer på hvordan formelle relasjoner eller grupperelasjoner både på arbeidsplassen og utenfor i storsamfunnet ansees som viktige i integreringsprosessen. Her blir relasjonene til innvandreren satt i fokus der disse kan fremme eller minke følelsen av tilhørighet og inkludering. I restaurantbransjen kan forholdet til kolleger, ledere og kunder spille en viktig rolle i integreringen av muslimske menn. Gode relasjoner på arbeidsplassen og i storsamfunnet for øvrig kan skape en følelse av tilhørighet og støtte, noe som er essensielt for sosial integrasjon. Når kolleger, venner eller lignende viser forståelse og respekt for deres religiøse og kulturelle bakgrunn, kan dette bidra til å minske følelsen av fremmedgjøring og fremme et inkluderende arbeidsmiljø. Derimot kan integreringsprosessen bli hemmet av relasjonelle utfordringer som f.eks. manglende forståelse for deres religiøse praksiser. Gjennom et relasjonelt perspektiv kan man få en dypere forståelse av den sosiale integreringen av muslimske menn, spesielt hvordan de navigerer i sine sosiale miljøer og hvilke faktorer som enten fremmer eller hindrer deres integrasjon i restaurantbransjen og samfunnet generelt.

2.2.3 Eriksen

Eriksen (2010) ser ikke på sosial integrering som noe du enten har eller ikke. Det finnes ulike former for integrering. Når likegyldighet blir vanlig, svikter den sosiale integrasjonen. Når det er snakk om integrering er det også viktig å spesifisere hvem som skal integreres i hva og med hvem. Både majoritetsbefolkningen og minoritetsgruppene må jobbe sammen og tilpasse seg for å oppnå inkludering for alle. Dette er en to-veis prosess. For å oppnå vellykket integrering er det avgjørende å sikre likhet i rettigheter og muligheter, og ikke bare sikre assimileringprosessen (Eriksen, 2010, s. 69 & 70).

Det er imidlertid også viktig å skille mellom ulike bånd man har/kan få på veien mot sosial integrering. Her kan båndene både være formelle og sterke eller uformelle og svake. De uformelle nettverkene er når det kommer til sosial integrering, svært viktige. Disse båndene åpner til en mer rik og fyldig sosial verden. Da kan den som skal sosialt integreres få muligheten til å samle mer informasjon fra omgivelsene og samfunnet. Her åpnes det opp for et større sosialt potensial. Sosial integrering dreier seg om personers relasjonelle tilhørighet,

funksjonelle nettverk og «sosial kapital». Etablering av sosiale nettverk på tvers av grupper blir her hovedpunktet. Sterke bånd er også sentrale i menneskets sosialisering og integrering, men disse ansees som noe man «har» og ikke som noe man «får tak i» (Eriksen, 2010, s. 69-73). Familie og vennenettverk fremviser høy grad av overlapping og overflødighet. Mange studier av innvandrere fra Asia og Afrika viser at familie og slekt er sentrale komponenter i deres sosiale struktur (Eriksen, 2010, s. 72 & 79-81).

Integrering gjennom arbeidslivet dreier seg om sosial integrering. Forskning på minoriteters deltakelse i arbeidslivet som er omfattende avdekker både betydelige variasjoner mellom grupper basert på opprinnelsesland og store individuelle forskjeller når det kommer til mange ting, sosial integrering er her en av dem (Eriksen, 2010, s. 82 & 83). Deltagelsen til innvandreren i arbeidslivet øker sjansene for etablering av sosialt nettverk, fremme sosial integrering samt oppnå fullt sosialt potensiell. Mangelfull deltakelse i arbeidslivet reduserer imidlertid prinsipielt sosial integrasjon både i stor skala og i den formelle sektoren (Eriksen, 2010, s. 85).

Eriksen (2010) sosiale integrerings tilnæringsmåte er et godt utgangspunkt i forhold til denne analysen. Hans perspektiv oppleves som nyttig i forståelsen av muslimske mannlige innvandreres sosiale integreringsoppfattelse når det kommer til deres sosiale integrering blant venner og formingen av nye nettverk utenfor «gruppen». Den kan også gi innsyn i hvordan muslimske innvandrere bygger relasjoner og nettverk innenfor og utenfor arbeidsplassen, og hvordan slike nettverk påvirker deres arbeidsopplevelse, karrieremuligheter og for øvrig tilhørighetsfølelse i samfunnet. Kulturtilpasningen oppleves som nyttig ikke bare for dem, men også for majoritetsbefolkningen.

2.2.4 Assimileringsbegrepet

Milton Gordon introduserer begrepet assimilering og dets syv stadier. Disse kaller han for «akkulturasjon», «strukturell assimilering», «ekteskapelig assimilering», «identifikasjon assimilering», «holdning resepsjonell assimilering», «adferd resepsjonell assimilering» og «borgerlig assimilering» (Rumbaut, 2001, s. 846-848). Assimilere betyr å gjøre likt (Dahl, 2013, s. 222). Assimileringsprosessen er et sosiologisk konsept som beskriver hvordan

individer eller grupper med forskjellig kulturell bakgrunn gradvis tar til seg kulturelle normer, verdier og praksiser fra en annen gruppe, vanligvis den dominerende- eller majoritetskulturen i samfunnet. Individet eller gruppen tar her på seg trekkene til majoritets- eller den dominerende kulturen i en stor grad, i den utstrekning at det blir sosialt vanskelig å skille individet fra andre medlemmer av den dominerende kulturen. Teorien foreslår at innvandrere må tilegne seg språk, verdier og atferd fra verts-samfunnet for å ansees som fullstendig integrert. Her blir individer eller grupper med ulik etnisk bakgrunn «absorbert» av den dominerende kulturen i samfunnet. Dette begrepet er en utvikling, «etnoreligiøse skiller over tid og/eller på tvers av generasjoner blir mindre betydningsfulle for individer og for samfunnet» (Friberg, 2016, s. 14; Dahl, 2013, s. 222). Innenfor norsk sammenheng har assimileringbegrepet lenge vært forbundet med negative assosiasjoner (Friberg, 2016, s. 19). Assimilering ble sett på som en prosess der kulturelle forskjeller ble mindre viktige over tid. Dette kunne skje på tre måter. Den første er «grensekryssing» der personer adopterer majoritetskulturens identitet og praksis og legger fra seg minoritetskulturens særtrekk. Den andre er grenseutvisking der man ser at både majoriteten og minoritetsgruppen beholder sine særtrekk, men det oppstår nye blandingsformer som ikke passer klart inn i noen av gruppene. Den siste er grenseflytting der majoritetskulturen utvides til å inkludere elementer fra minoritetskulturene, slik at det som tidligere ble sett som minoritetskultur nå blir en del av majoritetskulturen (Friberg, 2016, s. 21 & 22). Assimileringsteori som omhandler hvordan minoritetsgrupper tilpasser seg og integreres i majoritetssamfunnet er et nyttig rammeverk for å forstå den sosiale integreringen av muslimske menn i restaurantbransjen i Oslo eller Stavanger. I denne bransjen kan assimilering bety at muslimske menn tilpasser seg majoritetens normer og verdier som språkbruk, mattradisjoner og arbeidskultur. Denne typen assimilering legger vekt på interaksjoner med kollegaer og kunder, og i hvilken grad innvandrene utvikler vennskap og nettverk som inkluderer både majoritets- og minoritetsmedlemmer.

2.2.5 Diskrimineringsbegrepet

Diskriminering er forskjellsbehandling av personer eller grupper basert på definisjoner som kjønn, alder, religion, funksjonshemming, hudfarge, seksuell orientering eller andre kjennetegn. Denne urettferdige behandlingen fører til ulikheter i muligheter og resultater, og gir enkelte personer fordeler mens andre blir dårligere stilt. Siden 2006 har

diskrimineringsloven blitt innført i Norge og den skal fremme likestilling og skal sikre like muligheter for alle og enhver (Dahl, 2013, s. 232; Eriksen & Sajjad, 2015, s. 62). Som regel ser vi et skille mellom direkte og indirekte diskriminering. Denne kan skje både muntlig, skriftlig, men også gjennom konkrete handlinger (Dahl, 2013, s. 232-234). Dette viser at sosial integrering ikke alltid følger en rett linje. Muslimske menn i restaurantbransjen kan oppleve både inkludering og ekskludering basert på samfunnets mottakelse og anerkjennelse av deres religiøse og etniske bakgrunn. For å forbedre sosial integrering er det viktig å iverksette tiltak som fremmer likestilling, forståelse og respekt for mangfold. Individuelle opplevelser kan imidlertid variere sterkt basert på faktorer som personlig initiativ, bedriftskultur og forekomsten av diskriminerende praksiser.

2.2.6 Stereotypier / Annengjøring

Når man kategoriserer mennesker eller en gruppe mennesker ut ifra enkelte delte karakteriseringer, fellestrekk, «setter de i bås» kan man si at man stereotyperer de. Man antar at menneskene eller gruppen ligner eller er den samme som andre medlemmer av den gitte gruppen. Dette er generaliseringer om grupper eller mennesker som ofte gjenfortelles og vokser på folkemunne, «Jeg har hørt at...». Muslimer er en gruppe som er særlig utsatt for det. Med denne definisjonen ser man at begrepet som regel har en negativ klang. I vår verden og i vårt samfunn som ofte er et komplekst sted er det imidlertid noen ganger nyttig med stereotypier hvis de blir brukt hensiktsmessig. Man kategoriserer verden rundt oss slik at hverdagen kan bli forenklet. Begrepet kan altså både være skadelig, men også praktisk. I en hverdagssituasjon kan stereotypier anta noe som hjelper en å navigere hverdagen (Dahl, 2013, s. 66 & 67). Dahl (2013) kommer med et godt eksempel: Muslimer spiser ikke svinekjøtt eller drikker alkohol. Hvis et individ regner med dette kan hen unngå å gjøre feil f.eks. hvis vedkommende skal gi en gave til en ny muslimsk forretningspartner. Derimot kan det hende at vedkommende hadde satt pris på en flaske whisky da forretningspartneren er et enkeltindivid og ikke en gruppe (Dahl, 2013, s. 67 & 68). I denne oppgaven blir dette relevant da stereotypier mot muslimer som gruppe som sagt er utbredt.

Ved å anse «vår egen gruppe» som normale og riktige, mens «andre» blir sett på som merkelige og feil samt annerledes kontribuerer en til annengjøring av gruppen eller individet. Annengjøring innebærer å fremstille andre som fremmede og forskjellige fra oss selv på en måte som ekskluderer dem fra vår egen gruppe som vi anser som mer normal, sivilisert og overlegen. Gjennom denne prosessen kan vi redusere og forenkle folks identiteter slik at de fremstår som utenfor majoritetsgruppen. Stereotypiene som er gjort rede for kan føre til fordommer som videre fører til annengjøring. Utfordringen ligger i evnen til å se seg selv utenfra (Dahl, 2013, s. 70 & 71). I denne oppgaven er dette punktet viktig der stereotyper omhandlende muslimer som gruppe kan føre til annengjøring av gruppen og individene. Den sosiale integreringen til informantene kan farges ut ifra blant annet annengjøringen av disse eller ikke.

2.2.7 Islamofobi / Muslimfiendtlighet

Islamofobi er en form for rasisme. Denne går ut på å essensialisere individer. De oppfattes alltid negativt uansett hva de foretar seg, og de blir forhåndsdomt på grunn av en ide om at visse trekk automatisk følger med det å bli klassifisert som en del av en spesifikk gruppe eller kategori. Når dette settes opp mot framstillingen om at muslimer bør bli ekskludert kan man snakke om Islamofobi. Begrepet betyr altså rasisme rettet mot muslimer. Det finnes imidlertid en rekke ulike måter å forsøke å definere begrepet på. Frykten for Islam, islamofobiske ytringer som er basert på en essensialistisk tanke om hvordan muslimer er, alle med hensikt om å stigmatisere gruppen. Islamofobi er en systematisk og generaliserende ideologi som produserer og opprettholder fordommer mot muslimer. Denne formen for fordomsproduksjon fører til praksiser som skaper og forsterker frykt, hat og diskriminering mot enkeltpersoner og grupper på grunn av deres antatte eller faktiske tilknytning til islamsk tro og praksis (Bangstad & Døving, 2015, s. 92-95). Begrepet kan oppfattes som misvisende fordi det er muslimer og ikke Islam som religion som blir angrepet i anti-muslimske ytringer. Begrepet kan også ha uheldige konsekvenser ved å gi inntrykk av at muslimer er en homogen gruppe, uten å ta høyde for de levende og samtidige aktive tolkninger om hva Islam står for. Muslimfiendtlighet er her et tilsvarende begrep (Bangstad & Døving, 2015, s. 95 & 96). Min studie er basert på muslimer og deres følelse av tilhørighet og sosial integrering. Dette begrepet er altså viktig å ha med i

diskusjonsdelen der deltagerne har ulike tanker rundt temaet og oppfatter begrepet og dets påvirkning på dem individuelt.

2.3 Kultur

2.3.1. Akkulturasjonsteori

Migrasjonsprosessen har vært et objekt for forskning i et halvt århundre. Når det kommer til sosiale problemer kan riskfaktoren variere fra svært negativt til svært positivt adapteringsutfall for migranten. Noen innvandrere har store problemer med adaptering til det nye samfunnet, mens andre opplever færre problemer når det kommer til dette. Prosessen til akkulturasjon er blitt definert som kulturendring som igjen er resultatet av kontinuerlig, førstehåndskontakt mellom to distinkte kulturgrupper. Mens det først er fremsatt som et gruppenivåfenomen er det nå også anerkjent som et fenomen på individnivå (Berry, 1992, s. 70). Ulike endringer tar plass her. Den femte endringen er kulturell som er hjertet av definisjonen. Her finner man endringer i originale språklige, religiøse, pedagogiske og tekniske institusjoner eller importerte som tar sin plass. Den sjette endringen representere sosiale forhold som blir endret inkludert intergrupper og mellommenneskelige forhold. Adferds skifter kan skje. Verdier, holdninger, evner og motiver er i denne kategorien. Eksisterende identiteter og holdninger endres og nye utvikler seg. Personlig identitet og etnisk identitet vannes ut i kontakt med majoritetsgruppen (Berry, 1992, s. 71 & 72).

I John W. Berrys (1992) akkulturasjonsteori refererer tilpasning til hvordan individer og grupper innordner seg i et nytt kulturelt miljø, og involverer endringer i atferd, holdninger og identitet. Her skilles det mellom to typer tilpasning, psykologisk og sosiokulturell. Den psykologiske tilpasningen innebærer emosjonelle og kognitive tilpasninger som å opprettholde velvære, mental helse og livstilfredshet mens du takler akkulturasjonsstress. Sosiokulturell tilpasning omhandler å fungere og delta i verts-samfunnet inkludert språkferdighet samt forstå sosiale normer, bygge sosiale nettverk og oppnå pedagogisk og yrkesmessig suksess. Berry identifiserer fire akkulturasjonsstrategier basert på hvordan individer opprettholder sin opprinnelige kultur og deltar i den nye kulturen. En er assimilering som går ut på å ta i bruk verts-kulturen fullt ut mens du gir fra seg den opprinnelige kulturelle identiteten noe som kan føre til bedre sosiokulturell tilpasning, men kan forårsake psykologisk stress. Neste er

integrering, det å opprettholde den opprinnelige kulturelle identiteten mens du tar i bruk aspekter av verts-kulturen, noe som generelt fører til positiv psykologisk og sosiokulturell tilpasning. Videre separasjon som ansees å beholde den opprinnelige kulturelle identiteten og unngå samhandling med verts-kulturen som kan bevare kulturell identitet, men kan føre til sosial isolasjon. Den siste er marginalisering der individet verken opprettholder den opprinnelige kulturelle identiteten eller tar i bruk verts-kulturen, og fører ofte til dårlig tilpasning, sosial eksklusjon og identitetsforvirring. Ulike faktorer påvirker migranten tilpasningen evne. Disse sees på som individuelle faktorer, f.eks. personlighetstrekk og språkkunnskaper, samt effektive mestringsstrategier. Kontekstuelle faktorer: Samfunnsholdninger og støttenivået fra verts-samfunnet sammen med tilgangen til sosiale støttenettverk. Den siste er gruppefaktorer. Her regnes den som den kulturelle avstanden mellom den opprinnelige kulturen og verts-kulturene, og tilstedeværelsen av sterke etniske samfunn. Resultatene av tilpasningen kan være positivt f.eks. økt velvære, bedre mental helse og sterkere sosiale nettverk. Eller negativt f.eks. akkulturasjonsstress (Berry, 1992, s. 69-80), problemer med mental helse og sosial isolasjon. Effektiviteten av tilpasningen avhenger av strategiene som er brukt, individuelle og kontekstuelle faktorer, og støttenivået fra både verten og det originale kultursamfunnet (Berry, 1992, s. 72-78).

I henhold til muslimske innvandremenn som jobber i restaurantbransjen i Oslo eller Stavanger gir denne teorien innsikt i hvordan de tilpasser seg den nye kulturelle konteksten. Teorien forklarer hvordan disse mennene håndterer prosessen med å balansere sin egen kulturelle bakgrunn med majoritetskulturens normer og verdier. I restaurantbransjen kan dette innebære å lære og tilpasse seg nye arbeidspraksiser, språkbruk og sosiale interaksjoner, samtidig som de bevarer sine egne kulturelle og religiøse tradisjoner. Akkulturasjonsteorien kan dermed hjelpe oss å forstå de utfordringene og mulighetene de møter, samt hvilke støttestrukturer, institusjoner, her både religiøse og sosiale som kan fremme bedre sosial integrering.

2.3.2 Kulturell identitetsteori

Kulturidentitetsteori utforsker hvordan individer forhandler om identiteter innenfor konteksten av deres kulturelle bakgrunn og opplevelser. Den undersøker hvordan kulturgruppemedlemskap påvirker personlig identitet og mellommenneskelige forhold. Denne

teorien fremhever den dynamiske og komplekse karakteren av naturen, som formes gjennom samspill både innenfor og på tvers av kulturelle kontekster (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 43-47). En nøkkelkomponent innenfor denne tenkningen er kulturell identitet. Denne refererer til følelsen av å tilhøre en bestemt kulturell gruppe. Det innebærer delte verdier, tradisjoner, skikker og tro som kjennetegner gruppen. Kulturell identitet utvikler seg gjennom sosialiseringprosesser inkludert oppvekst av familie, utdanning samt ulike samfunnsinteraksjoner. En annen komponent innenfor kulturell identitetsteori er mangfold og inkludering (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 97 & 98). Dette vil si at kulturell identitetsteori er pådriver for politikk og praksis som fremmer mangfold og inkludering i samfunnet og fører til mer rettferdige og harmoniske miljøer (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 53 & 59). På arbeidsplassen kan treningsprogrammer basert på denne teorien forbedre interkulturell kompetanse samt forbedre samarbeid og kommunikasjon mellom ansatte med ulik kulturell bakgrunn.

Kulturidentitetsteori guider for øvrig også utviklingen av støtteprogrammer som imøtekommer de spesifikke behovene til forskjellige kulturgrupper og forbedrer tilgangen til ressurser og tjenester. Å forstå kulturell identitet hjelper å fremme samfunnssamhold og ta opp spørsmål relatert til kulturelt mangfold og integrasjon. Kulturidentitetsteori gir et omfattende rammeverk for å forstå kompleksitetene i kulturell identitet og dens innvirkning på individer og deres interaksjoner. Ved å anerkjenne den dynamiske og kontekstavhengige naturen til identiteten hjelper denne teorien med å takle utfordringene og mulighetene for å leve i en flerkulturell verden (Dahl, 2013, s. 53; Eriksen & Sajjad, 2015, s. 41 & 42). Denne teorien egner seg for oppgaven da den gir oss nærmere innblikk i tilpasningen til innvandreren innen et nytt samfunn, både privat og på arbeidsplassen.

2.3.3 Interkulturell kommunikasjon

Når mennesker med ulik kulturell bakgrunn møtes og når disse utveksler informasjon seg imellom refereres dette til som interkulturell kommunikasjon. Mellommenneskelighet står her i fokus. Tanken innebærer å forstå samt å håndtere kulturelle forskjeller i både verbal og non-verbal kommunikasjon for å fremme effektiv interaksjon og samhandling. I møtet med andre er det elementer som en må ta hensyn til. Disse presenteres som inkluderende kulturell bevissthet, følsomhet og kompetanse (Dahl, 2013, s. 46-89). Å se andres kultur uten å

sammenligne den med sin egen uten etnosentriske tanker rundt den gjeldende kulturen er grunnleggende. Ens eget kulturelle perspektiv er bare et av mange (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 97). Eventuelle skjevheter og deres påvirkning i kommunikasjonen er essensielt i møtet med andre og deres kultur. Et kulturell relativistisk syn er her viktig. En skal klare å skille andres kultur fra sin egen «målestokk» og anerkjenne at alle er ulike og har ulike målestokker for eventuelle forskjeller i væremåter, normer og verdier. Man skal være respektfull mot mulige ulikheter, men også være oppmerksom på hvordan ulik kultur kan påvirke kommunikasjonsstiler og preferanser. Dette kan sees på som kulturell følsomhet (Berkaak & Frønes, 2005, s. 27; 123-130). For å fremme interkulturell kommunikasjon er det viktig at ferdighetene til å samhandle med andre er utviklet. Man kan lære av hverandre og andres kulturers kommunikasjons-normer, verdier og etikette. Dette kan en se på som kulturell kompetanse da kultur er ikke en ting, men noe man skaper sammen (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 45 & 263; Dahl, 2013, s. 87).

Interkulturell kommunikasjon er ekstremt viktig i en globalisert verden fordi verden er stadig mer sammenkoblet og vi lever i en smeltedigel. Denne er essensiell for å fremme inkludering, tilhørighetsfølelse samt navigeringen i tverrkulturelle interaksjoner i forskjellige omgivelser, f.eks. innen internasjonalt arbeidsmiljø, vennegrupper, organisasjoner og ulike kulturer i møtet med det norske samfunnet (Dahl, 2013, s. 17-22). Oppnåelse av effektiv interkulturell kommunikasjon kan bidra til å redusere misforståelser og konflikter som oppstår på grunn av kulturelle forskjeller. Den hjelper også med å fremme gjensidig respekt og forståelse noe som fører til mer harmoniske forhold innen fjerne relasjoner. Ens personlige utvikling kan også fremmes ved å utvide perspektiver og forbedre empati overfor andre. Interkulturell kommunikasjon kan dermed oppleves som en konfliktløsning innen vanskelige scenarier. Fenomenet kan også være en oppfordring til å lære og tilpasse seg nye kulturelle kontekster (Dahl, 2013, s. 46-72). Det finnes imidlertid utfordringer med temaet. En er språkbarrieren. Forskjeller i både språk og dialekter kan føre til misforståelser og feiltolkninger i budskapet. Det er et vast hav av ulike språk og i møte med andre mennesker kan dette oppleves som det vanskeligste aspektet ved interkulturell kommunikasjon. Det å forstå andre uten å snakke samme språk kan være vanskelig (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 129-132; Dahl, 2013, s. 25-27). Det oppstår gjerne også non-verbale ulikheter. Disse inkluderer bevegelser, kroppsspråk og ansiktsuttrykk, noe som kan variere betydelig på tvers av kulturer og potensielt skape forvirring (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 131-133). Et etnosentrisk syn på kultur kan her igjen være ødeleggende for møtet mellom mennesker. Å tro at ens egen kultur er overlegen andre vil hindre

effektiv kommunikasjon og kun fremme fordommer (Berkaak & Frønes, 2005, s. 65-69; Eriksen & Sajjad, 2015, s. 46-48; Dahl, 2013, s. 73). For å videre bygge effektiv interkulturell kommunikasjon kan en holde et åpent sinn samt øke villigheten til å lære om og akseptere forskjellige kulturelle perspektiver og praksiser. En kan også øke fleksibiliteten det vil si forsøke å tilpasse kommunikasjonsstiler for å passe inn i de ulike kulturelle kontekstene. Interkulturell kommunikasjon spiller en avgjørende rolle i vår mangfoldige og globaliserte verden. Den bidrar til å styrke relasjoner, redusere konflikter og forbedre både personlige og profesjonelle interaksjoner (Dahl, 2013, s. 24-27).

Når innvandreren skal navigere i et nytt og noen ganger fjernt samfunn er det verdifullt å bruke interkulturell kommunikasjon som teori for å utdype visse sider. Innenfor arbeidsmiljø og samhandling generelt kan man studere evnen til å kommunisere effektivt til minoritets- og majoritetssamfunnet. Språkbarrieren er her også relevant. Språkferdighetsutfordringer kan hindre effektiv kommunikasjon og forårsake misforståelser eller konflikter noe som påvirker integreringsprosessen. Å beherske språket på arbeidsplassen og i relasjonelle perspektiver er derfor en avgjørende faktor for sosial integrering. Både majoritets- og minoritetsbefolkningen innenfor samfunnet og arbeidsplassen må være i stand til kulturell kompetanse for å unngå misforståelser som kan føre til eventuell ekskludering av innvandreren. Å forstå hverandres behov er grunnleggende for god interkulturell kommunikasjon. Det som er nevnt ovenfor er vesentlig for min oppgave.

2.3.4 Norskhet

Hva innebærer det i å være norsk? En enkel definisjon kan være det å være født i landet, ha norsk språk som morsmål og å være en norsk statsborger. Kan det imidlertid finnes grader av norskhet? Med økt innvandring stilles dette spørsmålet oftere. Meningsutvekslinger om identitets- spørsmålet vokser med økt globalisering i det flerkulturelle Norge. Hvis man måler norskhet hadde dette imidlertid ikke vært mulig uten en type skala og skarpe grenser rundt hva som er en «klar norsk identitet» (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 94 & 95). Norskhet er imidlertid ikke en presis ting (Dalen et al., 2022, s. 51). Det sies at Norge mangler en type bykultur og at norsk identitet i stor grad er preget av «bygda kultur». I de større byene er det imidlertid ikke mange som har fire besteforeldre som kommer fra disse store byene (Eriksen & Sajjad, 2015,

s. 95). Vi er blitt et pluralistisk samfunn der det å være norsk ikke er det samme som før. Med økende flerkulturelt samfunn er det imidlertid en viss fiksering på sine egne. Mange har klare tanker og meninger om hva det vil si å være norsk. Eriksen & Sajjad (2015) stiller spørsmål ved ønskeligheten og nødvendigvis-graden av å avgrense norskhet i en slik grad at non-europeere som ankommer landet eller andregenerasjonsinnvandrere aldri skal harmonisere med det det vil si å være norsk for majoritetssamfunnet. Mange tenker at folk bør ha en kultur eller tilhøre en viss «gruppe» mennesker. Dette skaper umulige omstendigheter rundt det å bli norsk og frykten for at religiøse samt etniske minoriteter aldri vil ansees som norske eller skape tilhørighet i landet. Disse står i fare for å bli møtt med ekskludering og bli nektet følelsen av å føle seg hjemme, selv om de har bodd her i lang tid, eller rett og slett er født her (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 96 & 97). Etniske eller religiøse merkelapper blir her en form for identifikasjon og bevis på at noen ikke er med i en gruppe, her hva det vil si å være norsk. Det kan derfor virke umulig å forsøke å passe inn i norskheten som innvandrer (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 101 & 102). Å identifiseres som norsk på gruppe nivå eller innvandrer på gruppe nivå kan føles krenkende. Ved å prøve å definere en «ren» eller «normal» identitet kan man bygge på ekskluderende faktorer, inn eller ut grupper (Eide, 2018, s. 10 & 11).

Dette oppleves som relevant for oppgaven min i den forstand at ulike grader for norskhet kan ansees som viktig i forsøket på sosial integrering til informantene. Disse er migranter som skal prøve å skape tilhørighetsfølelse i landet med en bakgrunn fra ulike kulturer, religioner og etnisiteter. Å finne plassen sin som innvandrer i et vertsland og prøve å identifisere seg med majoritetsgruppen mens man selv er en minoritet både kulturelt og religiøst sett kan være spennende å se i lys av «norskhet faktoren».

2.3.5 Fellesskap

Ved å fordype seg i fellesskapsbegrepet og dets ulike manifestasjoner og påvirkninger i samfunnet kan man undersøke hvordan lokalsamfunn dannes, opprettholdes og oppleves i forskjellige sammenhenger som arbeidsplasser og nabolag. Tjora (2018) bruker et sosiologisk perspektiv for å utforske begreper som solidaritet, integrering, interaksjon, identifisering, kommunikasjon, arbeid og fysisk tilstedeværelse. Han tar for seg aktuelle spørsmål relatert til integrasjon og sosial ekskludering, og fremhever hvordan lokalsamfunn kan være både

konstruktive og ødeleggende. Han understreker viktigheten av å forstå samfunnets nyanserte natur for å skape et mer inkluderende og støttende samfunn, og argumenterer for at en dypere forståelse av samfunnsdynamikk kan bidra til bedre samfunnsresultater (Tjora, 2018, s. 55-67 & 99-129). Ved å undersøke lokalsamfunn fra forskjellige vinkler, inkludert deres potensial til å fremme inkludering eller ekskludering, øker forståelsen av kompleksiteten i samfunnslivet og faktorene som påvirker følelsen av tilhørighet og samhold blant individer og grupper (Tjora, 2018, s. 34-52).

Dette er veldig viktig for å skape en følelse av tilhørighet både for migranten, men også for alle andre, majoritetsbefolkningen på arbeidsplassen og i dagliglivet. Et sterkt fellesskap kan gi sosialt nettverk, støtte og ressurser som er viktige for både personlig og profesjonell utvikling. Når muslimske menn opplever aksept og respekt i sitt nærmiljø enten det er på arbeidsplassen i nabolaget eller i sosiale grupper, blir det lettere for dem å føle seg som en del av samfunnet. Fellesskap fremmer også interkulturell forståelse og samarbeid noe som bidrar til å redusere fordommer og diskriminering, og skaper et mer inkluderende miljø for alle. Kafeer, moskeen, eller andre sosiale/religiøse institusjoner kan ansees for innvandreren som viktig.

3 Metode

Forsking ansees som en prosess for å oppnå økt kunnskap om et bestemt/spesifikt tema. Denne vil bestå av flere faser som innebærer blant annet å samle inn og analysere funnene. Intervjuet blir rangert som en kunnskapsproduksjon (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 36-39) og sees på som en generell ny praksis da denne går bare omtrent hundre år tilbake i tid. I dag har den imidlertid blitt til en sosial praksis. Å kunne få respons på etiske sosiale utfordringer på individnivå samt opparbeide seg personlige opplysninger når det kommer til et sosialt faktum er i fokus (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 37). Problemstillingen omhandlende hvordan den religiøse og etniske bakgrunnen til mannlige muslimske innvandrere påvirker deres opplevelse av sosial integrering egner seg for denne metoden. Formålet med prosjektet er å belyse en gruppe som arbeider innenfor restaurantbransjen i Norge, spesifikt i Oslo og i Stavanger. Flere metodologiske betraktninger blir tatt i bruk for å se nærmere på problemstillingen og besvare denne på best mulig måte.

Videre i dette kapitlet vil jeg belyse min fremgangsmåte. Først vil jeg begrunne mitt valg av forskningsstrategi og forskningsdesign. Jeg vil også argumentere for mitt valgt av kvalitativt forskningsintervju og klargjøre min beslutning om å utføre semi-strukturerte, fortolkende en-til-en intervjuer. Deretter vil jeg legge frem på hvilken måte rekrutteringen av informantene mine pågikk, min utforming av en intervjuguide samt selve gjennomføringen av disse intervjuene. I tillegg vil jeg presentere mitt valg av analyse og dets refleksive tilnærming. Til slutt vil jeg steg for steg redegjøre for formuleringen av analysen og gi en oversikt av studiens kvalitet.

3.1 Forskningsdesign og strategi

For gjennomføringen av denne studien har jeg valgt å bruke kvalitativt forskningsintervju som metode. Denne egner seg godt for oppgaven da formålet er å komme inn på følelser, emosjoner samt opplevelser informantene har angående et spesifikt tema: her hvordan den religiøse bakgrunnen og etnisiteten deres har påvirket deres sosiale integrering. Jeg ønsker å få frem de subjektive meningene til de ulike informantene for å kunne oppnå objektiv kunnskap om deres egen forståelse av deres sosiale integrering deres som mannlige muslimske innvandrere (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 273). Formålet med en slik metode er å få kunnskap fra ulike sider av

intervjupersonens dagligliv fra dens eget perspektiv (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 42). Innen kvalitativ forskning gjennomfører forskeren arbeidsmåten på en subjektiv og partisk måte til forskjell fra kvantitativ forskningsmetode (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 20).

I en kvalitativ forskningsmetode aksentuerer man på individers tolkning av deres sosiale virkelighet og deres subjektive oppfatning av virkeligheten. Individets inntrykk av det valgte emne her dets egen sosiale integrering, står i fokus. En kognitiv avklaring av informantens opplevelser av læring er ønsket for å deretter oppnå en dypere forståelse for gitte fenomener. Dette ansees som målet med kvalitative studier (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 36 & 42-44).

Epistemologi omhandler «filosofien om kunnskap» og tar for seg diskusjoner rundt hva kunnskap er og hvordan man oppnår den (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 69; Clark et al., 2021, s. 24). Ontologi fordyper seg i meningene og vår forståelse rundt den sosiale verden, altså læren om det som faktisk er, observasjoner om samfunnsmessige hendelser. Et fenomen skal forstås innenfor sin kontekst (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 70 & 114-118; Clark et al., 2021, s. 27). Innen kvalitativ forskning vektlegges tolkningen av individers subjektive sosiale virkelighet. Her oppnås det et mer innsiktsfullt syn på fenomener (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 37).

Fenomenologi står sentralt innenfor kvalitativ forskning. Denne spesifikke tilnærmingen går ut på å erverve seg forståelsen av sosiale fenomener fra et subjektivt ståsted, her informantens eget ståsted. Tilnærmingen skal også kunne produsere et portrett av intervjupersonens subjektive oppfatninger/opplevelser. En fenomenologisk tilnærming kan ses på som betydninger av fenomener i dagliglivet altså menneskers selvforståelse av et gitt fenomen. Denne metoden tar utgangspunkt i tanken om at den «virkelige» virkeligheten er nettopp den som individet ansees for å være ekte eller reell. Her er det viktig å beskrive og lytte framfor å over-analysere. Informantens egne syn, tanker, meninger, opplevelser samt oppfatninger blir mal for videre analyse. Den fenomenologiske metoden er med andre ord et vitenskapssyn som gjør videre kvalitativ analyse mulig (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 44-50). Denne analysen har som formål å undersøke muslimske mannlige innvandres selvfølelse av deres egen sosiale integrering. Deres opplevelser, tanker og perspektiver samt meninger rundt dette temaet står i fokus for videre analyse. En fenomenologisk tilnærming beskrives som blant annet det å utforske menneskers forståelse av et fenomen, her påvirkningen av religion og etnisitet når det kommer til deres egen integrering (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 44).

Innen fenomenologisk filosofi er objektiviteten til forskeren en nødvendighet. Denne faktoren er ekstremt viktig for å oppnå kunnskap om et tema. Samtidig som subjektivitet farger og særpreger forskingen blir objektivitet regnet som et «uttrykk for troskap mot de undersøkende fenomenene» (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 45). Innblikkene i informantenes sosiale liv som forskeren samler inn regnes som subjektive og må i sin tur må behandles med objektivitet da den reelle virkeligheten er den mennesker oppfatter. Fenomenene må deretter bli studert på en objektiv måte for å vise «lojalitet» til disse. Innenfor kvalitativ forskning er altså målet/håpet å strebe etter å finne objektiviteten innfor subjektiviteten (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 44-47 & 118). Denne analysen vil se nærmere på den sosiale integreringen til mannlige muslimske innvandrere som arbeider i restaurantbransjen i storbyene Oslo og Stavanger. Altså de subjektive meningene de valgte informantene har rundt temaet og ikke innvandrernes sosiale integrering i Norge generelt. Jeg vil studere menneskers forståelse av et fenomen, her deres egen sosiale integrering i forhold til religion og bosted. Analysen vil videre drøfte de gitte oppfatningene/fortolkningene av virkeligheten av informantenes persepsjon av fenomenet sosial integrering som religiøs minoritet.

Med min posisjon som forsker har jeg også en subjektiv arbeidsmåte til de flere prosessene gjennom analysen. I møtet med fått materialet er det viktig å huske på egen posisjon altså egne fordommer, motiv, holdninger, tanker og førforståelser som garantert vil påvirke møtet jeg har med datainnsamlingen min. Tolkningen min blir påvirket av min førforholdning til temaet og meningene som presenteres. Mitt arbeid som forsker er avhengig av refleksjon over punkter som partiskhet og førforståelser som i sin tur kan påvirke mitt arbeid og de diverse prosessene gjennom analysen. Jeg vil derfor redegjøre nærmere for min partiskhet og forutinntatthet under punktet refleksivitet.

3.2 Kvalitativt forskningsintervju

Kvalitativt forskningsintervju brukes mer og mer som en selvstendig metode innen forskning (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 29). I denne analysen vil jeg benytte meg av kvalitativt forskningsintervju. Denne type studie er relevant for min forskning dersom opplevelsene samt følelsene til informantene mine rundt et spesifikt aspekt: her den sosiale integreringen til mannlige muslimske innvandrere som er fokus i studiet. Mine informanternes perspektiv står i

fokus, samt deres opplevelser, historier og subjektive verden. Jeg vil derfor si at denne metoden egner seg best (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 42 & 65) da jeg ønsker å utdype hvordan «mennesker opplever fenomener i sin livsverden» (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 33). Jeg benytter meg av kvalitativt forskningsintervju for å få kjennskap til individets selvfølelse av integrering basert på deres religiøse tilhørighet, Islam altså hvordan de selv føler det har påvirket den sosiale integreringen deres i de respektive byene. Intervjuet kan virke hverdagslig, men har et profesjonelt formål. Hensikten med denne metoden er å få tilgang til objektiv informasjon/kunnskap om den subjektive verden, følelser, opplevelser informantene har rundt en gitt sak (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 46 & 273). Jeg bruker SDI-modellen, den stegvis-deduktive induktive metoden som innebærer å bevege seg fra «rådata» til konsepter/teorier. Dette passet best for oppgaven da jeg jobbet induktivt, altså fra data mot teori (Torja, 2021, s. 20).

Innenfor kvalitative studier har «intervju» en hovedrolle. Dette tar utgangspunkt i en samtale som kan virke hverdagslig mellom intervjueren og den som blir intervjuet. Spørsmål blir stilt og svart på respektivt. Her skal intervjueren ha en rolle der en lytter til informanten og stiller meningsfulle spørsmål (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 119-123). Innen kvalitativ forskning utfører forskeren arbeidsmåten på en subjektiv og partisk måte, ulikt kvantitativ forskningsmetode (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 20).

Når det kommer til kvalitative forskningsintervjuer, finnes det fenomenologiske nøkkelord. Disse går ut på empati. Vi finner igjen aspekter som «mellommenneskelighet», «positiv opplevelse» eller «sensitivitet» for å nevne noen. Prosessen virker trygg og ufarlig, men man må ikke glemme at slike intervjuer betegnes av asymmetriske maktforhold (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 51). Disse kan ikke elimineres, men man skal være klar over at de finnes.

Intervjuer bestemmer tema og spørsmål, essensielt fremgangen til selve intervjuet. Denne har en vitenskapelig kompetanse (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 52 & 53). Intervjuer stiller spørsmål og informanten svarer, «*intervjuet er en enveisdialog*». Prosessen har imidlertid et mål: innblikk i andres egen opplevelse av sin livsverden (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 51 & 52). Denne metoden egnet seg godt for mitt tema i denne oppgaven med tanke på at informantene gjengir egen oppfattelse og følelser rundt påvirkningen av religiøse og etniske

faktorer angående deres sosiale integrering (et gitt tema) som i sin tur beriker den gitte situasjonen som jeg ønsker å se nærmere på i oppgaven.

3.2.1 Fortolkende en-til-en-intervju

Innenfor kvalitativt forskningsintervju må man både ta hensyn til det bestemte temaet man har valgt samt den bestemte målgruppen. Informantens livsverden deres tanker og opplevelser rundt et gitt tema må ivaretas og respekteres. Intervjuet skal ikke oppleves som vanskelig for den som blir intervjuet og denne skal føle seg trygg på situasjonen. Komforten til informantene skal være ivaretatt (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 65-68). I mitt tilfelle var det viktig å huske på at dette er sensitiv informasjon og samtidig veldig personlige oppfatninger av ulike situasjoner samt scenarier. Mange av informantene hadde veldig personlige og sårbare opplysninger de ønsket å dele med meg, men trådte også forsiktig når det kom til disse. Sosial integrering er en personlig sak som informantene hadde ulike sterke meninger om, og det ble ekstremt viktig for meg å forsikre de slik at de kunne åpne seg og fritt svare på en ærlig måte. Noen kjente på vanskeligheter rundt spesielle tilbakevendende temaer. Dette er en utfordrende situasjon med ulike sensitive temaer og jeg bedømte dermed på bakgrunn av det at en-til-en-intervju egnet seg best for å gjennomføre dette prosjektet. Ved å være oppmerksom på målet med oppgaven min, å få frem subjektive følelser og oppfatninger av et gitt tema og ved å være oppmerksom på fenomenologisk metode vurderte jeg at en-til-en-intervju var den riktige etiske beslutningen å basere seg på. Jeg ønsket å forholde meg til semi-strukturert eller dybdeintervju da dette er en essensiell måte å fange subjektive følelser og temaer rundt de gitte forskningsspørsmålene (Tjora, 2021, s. 128).

Man kan dele kvalitativt intervju i to hovedkategorier. Disse kalles for ustrukturert eller semi-strukturert intervju (Clark et al., 2021, s. 192). Når en prøver å forstå nyanser/ temaer fra livsverden eller hverdagen til en informant betegnes dette som et semi-strukturert intervju. Det som blir tatt opp i intervjuene altså informantens perspektiv og tolkning i forhold til de ulike fenomenene som blir diskutert, står i fokus (Krumsvik, 2014, s. 123-127). Samtalen «styres» av forskeren, men stemmene til informantene skal bli hørt. Man holder seg fortsatt til et system på veien, men legger fra seg en bestemt rekkefølge på de ulike spørsmålene (Tjora, 2021, s. 132). Intervjuguiden skal nettopp guide en uten å hindre flyten i intervjuet (Tjora, 2021, s. 170-

180). Mitt ønske med oppgaven er å få frem egne tanker og opplevelser rundt ens sosiale integrering som religiøs minoritet og innvandrere i Oslo, samt Stavanger. Jeg kunne da også bevege meg fritt utenom intervjuguiden hvis det måtte føles nødvendig.

3.3 Informantene

Antallet intervjupersoner man trenger for en analyse varierer fra forskning til forskning. Dette vil avhenge av hva målet med oppgaven er. Noen ganger kan antallet bli for lite og gjør det umulig for forskeren å «generalisere» et funn eller så kan antallet bli for stort noe som gjør det umulig å gå i dybden i funnene man har oppdaget. Man må også beregne tid og kompetanse for å oppnå formålet med både antall informanter samt analysen som en helhet. Mitt formål med denne oppgaven er å belyse følelser, tanker og opplevelser rundt den sosiale integreringen til muslimske innvandrere menn innenfor restaurantbransjen i to norske storbyer og derfor er det nødvendig med flere enn en informant. Dette virket naturlig da jeg ville få et ordentlig innblikk i ulike individers opplevelser rundt dette temaet. Omfanget og tiden for å gjennomføre oppgaven gjorde at jeg valgte å holde meg under ti informanter. Jeg valgte å intervju syv mannlige innvandrere som er religiøse minoriteter for å studere funnene mine så grundig som mulig i analysedelen min, men samtidig kunne klare å se likheter og forskjeller mellom de ulike opplevelsene som informantene mine la frem (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 148). Analysen min baserer seg altså på disse syv intervjupersonenes følelser, tanker og oppfatninger. Fire av disse befinner seg i Oslo og de tre andre er bosatt i Stavanger. Alle jobber i restaurantbransjen.

Jeg hadde fire ulike utvalgsriterier. Forskingen min ønsket å få innblikk i innvandreres sosiale integrering. Derfor kunne ingen av informantene være født i Norge. Disse er førstegenerasjonsinnvandrere. Dette ble det første utvalgsriteriet. Det andre ble at informantene måtte ha jobb innenfor restaurantbransjen, da jeg valgte dette som arena for studiet. Disse måtte også være religiøse og tilhøre Islam. Dette er den religiøse gruppen jeg følte sterkest interesse for å undersøke nærmere og ble satt som tredje kriterium for rekruttering av informantene. Det fjerde utvalgsriteriet var kjønn. På bakgrunn av allerede kjente resultater av kjente studier valgte jeg og intervjuet bare menn da forskjellen ved å la begge kjønn delta i forskningsprosjektet kunne gi for sprikende resultater i analysen min. Det endelige utvalget besto av syv mannlige informanter med muslimsk bakgrunn fra ulike muslimske land henholdsvis

Bangladesh, Syria, Pakistan, Senegal og Tanzania. Samtlige jobber i restaurantbransjen og er fire er bosatt i Oslo og tre i Stavanger.

For å sikre anonymiseringen av informantene mine har jeg valgt å navngi disse etter geografisk bosted og rekkefølge av gjennomføringen av intervjuene. Systemet går ut på at bokstaven består av geografisk sted, det vil si, S for Stavanger og O for Oslo. Tallet ved siden av bokstaven går ut på å definere rekkefølgen av gjennomføringen intervjuene: 1-4. Informantene i Oslo blir omtalt som informant O1, informant O2, informant O3 og informant O4. I Stavanger blir informantene omtalt som: S1, S2 og S3.

3.4 Utformingen av intervjuguiden

Når man utfører et kvalitativt forskingsprosjekt med intervju som metode er det alltid slik at man skal ha produsert en intervjuguide i forkant av selve intervjuet. Dette vil hjelpe forskeren med organisering og struktur rundt intervjuet. Utføringen av intervjuet vil til en viss grad være strukturert. Her er det viktig at man avgrensner og avklarer spørsmålene man tenker å stille slik at datainnsamlingen kan gå hånd i hånd med problemstillingen til analysen. Selve intervjuguiden er som en mal som vil inkludere flere temaer som videre skal undersøkes og analyseres. Den vil også bestå av en mengde ulike typer fastsatte spørsmål (Tjora, 2021, s. 169-171). I min oppgave valgte jeg å begynne med å stille «enkle» spørsmål for å gradvis stille «vanskeligere» eller «mer sårbare» spørsmål. Begrepene jeg brukte var relevante, betydnende, samt viktige for min forskning og ikke minst for informantene. Jeg benyttet meg av et enkelt språk og av nitten fastslåtte spørsmål. Jeg valgte å forholde meg til fem temaer. Jeg skal nå presentere temaene som former min intervjuguide for mitt forskingsprosjekt.

3.4.1 Utforming av tema

De første to temaene jeg inkluderte i min intervjuguide var baserte på nokså «generelle» mønstre. Det første temaet gikk ut på bakgrunnsinformasjon angående informantene. Dette var for å kunne fastslå alder personlig informasjon samt religiøsitet og lignende. Mitt andre tema innebar spørsmål rundt jobb kvalifikasjoner og språk kvalifikasjoner. Det i henhold til

norskkunnskaper og jobbsituasjon samt stillings-avklaring som referer til min valgte arena for studien, restaurantbransjen. Dette så jeg på som en viktig del av intervjuet. Det tredje, fjerde samt femte temaet omhandlet holdningsverdier. Det i forhold til venner og religion, i arbeid og i møtet med andre, og institusjonelle holdningsverdier. Disse temaene inkluderte adferd og sosiale vaner informanten hadde. Disse temaene så jeg på som hovedtemaene i intervjusituasjonen for å få innspill angående hvordan religionen og etnisiteten affiserte den sosiale integreringen til de mannlige innvandrere. Dette innebar opplevde fenomener på arbeids-arenaen deres (restaurantbransjen), i storsamfunnet, religiøse praksiser og personlige synspunkter på relasjonelle perspektiver. Jeg ville også se nærmere og høre på deres forståelse av personlige historier rundt sosial integrering ikke bare på arbeidsplassen, men også blant venner og i møtet med majoritetsbefolkningen. Disse to temaene gikk også ut på opplevelser, følelser som formet deres liv, og på relevante sosiale spørsmål rundt minoritets religiøsitet og integreringsspørsmålet. Hva opplevde deltagerne som hinder eller fremmer av sosial integrering samt konkrete eksempler rundt deres egne opplevelser mens de prøver å bli en del av byens sosiale konstruksjon.

3.4.2 Utforming av spørsmål

Det er også verdsatt å ha en tanke/ordning for de ulike spørsmålene som skal stilles gjennom intervjuet. Ved å strukturere spørsmålene før intervjuet får det en bedre flyt og kan gjennomføres på en systematisk og ikke minst ryddig og effektiv måte (Tjora, 2021, s. 167). Det finnes to ulike typer spørsmål. Disse kalles for åpne og lukkede spørsmål. For at intervjupersonen skal kunne svare fritt og fleksibelt vil det være nyttig å lage åpne og klare spørsmål. Det var selvfølgelig noen «fakta» spørsmål, men jeg hold meg hovedsakelig til meningsspørsmål (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 47). Gjennom utformingen av spørsmålene i intervjuguiden tenkte jeg på å formidle et enkelt språk med klare setninger og fjerne bruken av akademiske begreper som kan oppleves som vanskelig for noen. Spørsmålene ble i tillegg skrevet ned både på norsk og på engelsk da ikke alle informantene mine var i stand til å svare på norsk. Jeg formidlet også til alle deltagerne mine at de måtte få tid til å tenke seg om hvis de var usikre på og at de måtte spørre meg om belysning hvis de mente at jeg var uklar eller uforståelig i språket mitt. Spørsmålene jeg hadde forbered var konstruert med tanke på komfort. Jeg ville starte med litt enkle spørsmål (noen åpne, men også lukkede), for å så bevege seg

mot vanskeligere, mer sårbare spørsmål, da jeg følte at deltagerne ble mer komfortable og stolte på prosessen som helhet (Clark et al., 2021, s. 243-246). Jeg gikk gradvis mer i dybden for å til slutt kunne få et mer detaljert bilde av deres egen sosiale integrering som mannlige religiøse minoritets innvandrere.

Det fordelaktig å inneha en form for erfaring og en viss førforstått kunnskap om emne/temaet for å kunne stille aktuelle og sentrale spørsmål gjennom intervjuprosessen. Det tematiske ansees i forhold til datainnsamlingen fordi en skal videreutvikle en teoretisk forståelse av temaene som løftes frem. Dette for å kunne tilføre «ny» og «interessant» fabrikasjon av eksisterende kunnskap. Dette ansees som en definisjon av vitenskap (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 141 & 142). Spørsmålene som ble stilt under disse temaene ble derfor utformet med mål om å frembringe materiale som kunne relateres til de teoretiske perspektivene angående det aktuelle temaet. Informantene må føle seg komfortable og motiverte for å dele deres erfaringer/opplevelser. For å kunne oppnå dette handler det om å skape positivt samspill mellom de to partene og holde en flytende samtale. Dette kan kalles for den dynamiske dimensjonen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 142).

For at informantene skulle føle seg bekvemme og trygge gjennom intervjuet begynte jeg med å takke dem for deres velvillighet og ønske om å stille opp til et slikt intervju som kan oppfattes som invaderende og til tider sårbart. Dette tok de som en form for respekt i forhold til dem som individer, men også respekt i forhold til tiden de brukte. Dette så jeg skapte en mer avslappet, rolig atmosfære. Det åpnet opp for en følelse av fortrolighet. Dette ga rom for gjensidig tillitt. I det informantene svarte på de ulike spørsmålene følte jeg behov for å legge om en del spørsmål avhengig av hvem informanten var og hvordan de valgte å svare på det gitte spørsmålet. Da det ble oppfattet at informanten hadde mye å dele om et spesielt tema valgte jeg å spille videre på dette og stille flere spørsmål slik at informanten kunne utdype sine tanker for så å gi en grundigere beskrivelse av et gitt fenomen.

3.4.3 Gjennomføring av flere pilotintervjuer

Når man utfører et kvalitativt forskingsprosjekt, er det anbefalt å øve på intervjusituasjonen samt «teste ut» selve intervjuguiden i forkant av de egentlige intervjuene (Clark et al., 2021, s.

202 & 432). Dette gjorde jeg i en førstetid gjennom et metodekurs vi hadde i forkant av masteroppgaven. Der valgte jeg en lignende problemstilling, omhandlende religiøsitet og integrering, men denne var ikke spesifikk for muslimer eller den sosiale delen av integreringen. Arenaen var her u-eksiterende og kjønn var ikke en faktor. «Mini» studien var basert i Oslo. Her intervjuet jeg to ulike informanter som ga meg nyttig tilbakemelding angående både min daværende intervjuguide og utformingen av spørsmålene på denne. Dette var ekstremt nyttig siden kvalitativ forskning var en relativ ny sak for meg. I ettertid utførte jeg et «ordentlig» pilotintervju med den aktuelle intervjuguiden og de utformende spørsmålene (en gang på engelsk og en gang på norsk). Grunnet et begrenset tidsaspekt ble det bare mulighet til å utføre ett av to av de planlagte pilotintervjuene. Dette ble gjennomført med tanke på tilbakemeldinger når det gjaldt meg som intervjuer og utformingen av den forberede guiden. Jeg fikk tilbakemeldinger om at guiden var for vanskelig å forstå, dermed gjorde jeg noen endringer på dette. Jeg kjente at all «treningen» gjorde at jeg ble dyktigere og mer selvsikker i de reelle intervjuene som fulgte.

3.5 Gjennomføringen av intervjuene

For å kunne rekruttere informanter til forskingen min sendte jeg ut forespørsler via sosiale medier til ulike restaurant grupper basert i Oslo, da jeg selv allerede var medlem av disse. Jeg presenterte meg selv, mitt studiested, masterprogrammet mitt samt formålet med forskingen min. Der fant jeg en informant bosatt i Oslo som var veldig interessert i å bli intervjuet og følte at han hadde noe å tilføre min studie. Jeg hadde også noen svake sosiale tilknytninger til tre av informantene mine gjennom arbeidslivet i Oslo og bestemte meg for å spørre de direkte via samme presentasjon som tok plass på sosiale medier. Tre ut av fire informanter bosatt i Oslo er derfor tidligere etablerte kontakter. For å finne informanter i Stavanger (eksternt), bestemte jeg meg for å bli medlem av de «samme» gruppene som fantes på sosiale medier i Oslo i Stavanger. Jeg ble medlem av disse for å kunne sende ut samme forespørsel som jeg gjorde i Oslo-gruppene. Dette fikk jeg stor respons for, både av innvandrere, men også etnisk norske i restaurantbransjen som mente at de hadde noe å tilføre (kriteriene mine sto i innleggene). Jeg valgte dermed fire deltagere som egnet seg for min oppgave. Jeg planla en reise til Stavanger for å intervju alle deltagerne på samme måte, ansikt til ansikt. Til slutt dukket aldri informant

nr. 4 opp og jeg måtte fortsette studien min med syv informanter da jeg ikke ville ta dette via f.eks. Zoom eller Skype.

Det viste seg at det var enklere enn det jeg hadde forutsatt å finne informanter. Mange var ivrige etter å dele opplevelsene sine med meg og var veldig åpne for å bli tilsendt lengre mer utfyllende informasjon om prosjektet. De syv ulike intervjuene ble gjennomført i perioden januar/februar og begynnelsen av mars. For å opprettholde en klar og garantert likhet mellom alle informantene sendte jeg ingen form for førordring eller førforberedelse. Alle intervjuene varte rundt en time hver. Noen gikk i overkant og noen i underkant (+/- 15 min). Taleopptak ble brukt gjennom alle intervjuene for å kunne sikre konkret og detaljert beskrivelse av situasjonen. På denne måten kunne jeg stole på at jeg kunne transkribere alt på riktig måte og kunne dedikere all min oppmerksomhet mot å lytte til innholdet informantene hadde å tilføre og stille oppfølgingsspørsmål (Tjora, 2021, s. 180). For å forenkle prosessen forflyttet jeg meg fysisk mot og nærmet meg informantens nærmiljø. I Oslo ble intervjuene gjort både på biblioteket (jeg booket leserom for et intervju), på en tom kafe (et intervju) og på et kontorbygg nær arbeidsplassen til de to siste informantene bosatt i Oslo. I Stavanger ble alle tre intervjuene holdt på biblioteket på et leserom. De første minuttene av intervjuet når informanten ankommer og selve iscenesettelsen av intervjusituasjonen ansees som essensielle (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 160). Jeg valgte å begynne med en «briefing». Da presenterte jeg mitt formål med studiet mitt en gang til, spurte de om de trengte kaffe eller vann samt om de hadde spørsmål til meg som forsker. Videre presenterte jeg lydopptakeren og dens formål og dens intensjon. Det ble igjen gitt informasjon om samtykke, taushetsplikt og anonymisering (Tjora, 2021, s. 94 & 180 -192). Jeg forsikret informantene om at de alltid hadde mulighet til å trekke seg når som helst om de skulle ønske/måtte. Beregningen av tid av intervjuet ble også formidlet. Når alt dette var på plass sa jeg ifra om at jeg skulle starte lydopptaket og at de kunne be meg stoppe det når som helst hvis de kjente på ubehag eller ville dele noe oss imellom.

Når man intervjuer mennesker fra ulike kulturer eller på tvers av kulturer er det nødvendig å ta spesielle hensyn og ta høyde for at forskjeller og ulikheter kan oppstå da tolkning kan være annerledes både på samspill nivå, men også på måten man stiller og svarer på spørsmål. Her kan det bli viktig å gjøre litt forarbeid for å gjøre seg kjent med de ulike kulturene man arbeider med (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 173). Dette kan være vanskelig uten å ha møtt vedkommende fra før. Jeg kjente på at intervju med andre generasjoner, kjønn, alder og religion

var mer utfordrende enn det jeg hadde forutsatt. Jeg prøve dermed å holde øyne åpne for «interkulturelle variasjoner» (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 174).

For å kunne bedre tolke datamaterialet hadde jeg en notatbok der det ble skrevet ned «utsagn» til informantene som jeg mente var viktige for videre analyse. Disse var både verbale og nonverbale. Alt som følte relevant spesielt nonverbale bemerkninger ble notert. Til tider var det tydelig at den gitte informanten ikke hadde forstått spørsmålet. Jeg tok til meg informasjonen gitt likevel, men prøvde også å omformulere slik at jeg fikk tydelige og innlysende svar i forhold til det opprinnelige stilte spørsmålet. Ut ifra svarene som ble gitt, bestemte jeg meg for å spørre ytterligere spørsmål eller spørre om en fordypning eller presisering av svaret. Gjennom intervjuene beroliget og betrygget jeg informantene om at det sensitive og til dels sårbare de delte hadde stor betydning for besvarelsen av problemstillingen samt målet med selve forskingen; å få bedre innblikk i deres sosiale integrering. Det var viktig for meg å finne mening i mitt emne, her sosial integrering til religiøse mannlige innvandrere arbeidende i restaurantbransjen og sa tydelig ifra om at informanten samt meg selv var to aktive parter i denne forskingen så at det ikke ble en slags hverdagslig samtale (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 120). Et slikt intervju kan oppleves som en krevende påkjenning og informanten, etter å ha delt personlige historier, kan føle seg «tom» og kanskje «oppgitt». Mitt tema omhandler mye sårbarhet og derfor valgte jeg også å utføre en «debrifing». Jeg spurte informantene om de hadde noen spørsmål eller om de ville tilføye noe. Her kunne de eventuelt dele sine tanker rundt temaet og jeg spurte de også om hva de syntes om hele intervjuopplevelsen i seg selv. Dette skjedde i etterkant av avslutningen av lydopptaket slik at de kunne føle seg ekstra trygge (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 161).

Gjennom alle intervjuene ville jeg følge intervjuguiden så mye som mulig, men dette lot seg ikke gjøre. Jeg bestemte underveis å stille spørsmål i en annerledes rekkefølge enn på papiret. Informantene kom seg gjennom temaene på egenhånd ofte. Det endte med at intervjuguiden ble fulgt til punkt og prikke i to ut av syv intervjuer. Jeg følte imidlertid at jeg fortsatt hadde kontroll på det meste og klarte å krysse av hva vi hadde tatt opp og ikke. Jeg tenkte at det var viktigere å la de prate fritt og følge deres tempo så lenge guiden ble fulgt sånn noenlunde. Jeg fikk god kontakt med alle informantene og dynamikken var på plass. Alle informantene var ivrige til å dele sine opplevelser og synspunkter rundt temaet og opplevde min forskning som nødvendig og interessant.

3.6 En tematisk analyse

En tematisk analyse er en metode som gjør det mulig å identifisere tilbakevendende mønstre eller temaer i datamaterialet. Metoden er ofte brukt innen samfunnsvitenskapelige fag, men har sjelden fått bred anerkjennelse (Braun & Clarke, 2022, s. 77-78). Denne metoden er ganske fleksibel og på grunn av tids- og ressursrammene i dette prosjektet, var den godt egnet. Metoden legger til rette for en detaljert forståelse av menneskers hverdagslige opplevelser av virkeligheten slik at man kan få innsikt i det aktuelle fenomenet. Temaene kan oppfattes som kategorier som har fellestrekk og inneholder varierende data. Med en slik tilnærming vil det være enklere å forstå det rå datamaterialet og identifisere mulige funn i dette. På denne måten finner/gjenkjenner man også mønstre og sammenhenger i dataen. I dette prosjektet handler det om hvordan en religiøs muslimsk innvandrers bakgrunn påvirker individens egen oppfatning av sin sosiale integrering (Braun & Clarke, 2022, s. 80). Litt etter litt med økende resonnement vil de ulike kategoriene og temaene drøftes om hverandre (Braun & Clarke, 2022, s. 99). For å kunne skape dypere mening innenfor det rå datamaterialet må man kodere all data man har innsamlet gjennom intervjuprosessen. Dette vil også hjelpe forskeren med å få kjennskap til alt aktuelt materiale samt dets mening. Man vil oppnå et «fugleperspektiv» over alle de forskjellige kategoriene oppnådd (Braun & Clarke, 2022, s. 104).

Hovedtemaene mine var ikke bestemt ved starten av prosjektet. Etter de ulike intervjuene som ble utført innså jeg fort at det kom frem mønstre og sammenhenger i svarene til informantene. Jeg ønsket å organisere datamaterialet mitt for å identifisere hovedtemaer og videre undertemaer som passet inn under denne kategorien. Hovedtemaene mine utviklet seg til å bli «Sosiale dynamikker og utfordringer»; «Kommunikasjon og kommunikasjonsfremmende institusjoner» samt «Religiøse praksiser og strukturer» (fase 3).

I en tematisk analyse åpnes muligheten for fremkomsten av både svar og spørsmål på veien. Innenfor metoden kvalitativ analyse ser man på dette som antatt (Braun & Clarke, 2022, s. 99). Gjennom intervju prosessen og denne analysen merket jeg at datamaterialet inkluderte temaer som ikke var forventet å bli avklart og begrunnet i stor rekkevidde. Informantene ga uttrykk for flere problemstillinger som jeg ikke hadde tatt høyde for på forhånd. Disse hadde mange tanker og meninger rundt for eksempel språk og generelt uttrykksformer noe som jeg,

naivt sett, hadde oversett som potensielt stort tema i forkant av intervjuprosessen. Tematisk analyse er en av de mest brukte metodene for å analysere kvalitative data og anbefales spesielt for «nye» forskere, som ikke har omfattende erfaring med kvalitativt forskningsdesign og forskning generelt (Braun & Clarke, 2022, s. 4).

3.6.1 Den reflekssive tilnærmingen til en tematisk analyse

Før jeg begynte å kodere intervjuene hadde jeg ingen spesifikke temaer i tankene og jeg valgte å begynne kodingen med en åpen holdning uten forutinntatte temaer. Dataene blir kategorisert basert på de opplevelsene og meningene som deltakerne har delt. Jeg benytter en reflekssiv tilnærming til tematisk analyse i denne oppgaven som regnes som ren kvalitativ forskning. I denne prosessen oppstår mønstre eller temaer utelukkende fra meningsbaserte formuleringer som følge av koding. Temaene betraktes som meningsfulle enheter tolket som et resultat av kodingsprosessen. Temaene «oppstår» etter det analytiske forarbeidet som har blitt gjort. Kodingsprosessen kan resultere i en overbevisende og sammenhengende tolkning av materialet som er regnet som målet innen en reflekssiv tilnærming. Analysen følger en seks-trinns prosess (Braun & Clarke, 2022, s. 34 & 77).

3.7 Analysens seks steg

I denne oppgaven tar jeg utgangspunkt i en reflekssiv tilnærming til analyse det vil si i seks ulike faser (Braun & Clarke, 2022, s. 35). Under vil jeg presentere og gjøre rede for de ulike fasene for analysen trinnvis. De seks stegene blir her presentert som en sekvensiell prosess. Det er imidlertid nødvendig å fremheve at prosjektet og fremgangsmåten med denne analysen ikke har vært en streng lineær prosess.

3.7.1 Første fase

Den innledende fasen av den reflekssive metoden for tematisk analyse innebærer å bli grundig kjent med datamaterialet, en tilvenningsprosess. Prosessen begynner med transkripsjon hvor muntlig sosialt samspill fra intervjuer med informantene blir omformet til skriftlig tekst. Dette

trinnet er essensielt for å konvertere de verbale samtalene til et format som kan analyseres videre. Transkriberingen er en tidskrevende og generelt anstrengende prosess. Fortolkningen blir abstrahert og «fanget» i skiftelig form. «Muntlig diskurs» skal omvandles til «skriftlig diskurs» (Kvale & Brinkmann, 2015, 204 & 205). Dette er altså en oversettingsjobb der man tar beregninger gjennom prosessen og det kan også oppstå utfordringer samt «praksis» og «prinsipielle» problemer (Kvale & Brinkmann, 2015, 204). Svekkelser i den originale samtalen merkes her da intonasjoner, ironi, kroppsspråk og lignende blir tapt gjennom skriftlig formidling av det fysiske intervjuet (Kvale & Brinkmann, 2015, 205 & 206). Det er derfor ekstremt viktig å transkribere materialet på en nøye og korrekt måte. Jeg valgte også å føre inn notatene mine som ble skrevet under intervjuet så det meste av intonasjon samt kroppsspråk ikke ble borte fra det skiftelige formatet av intervjuet. Den skiftelige teksten ble på denne måten enklere å tolke i ettertid.

Alle intervjuene ble transkribert innen en dag etter selve intervjuet for å muliggjøre lagringen av så mange detaljer som mulig. Dette skjedde fysisk på en datamaskin. Jeg opplevde at dette var en god løsning da hendelsen fortsatt var «friskt» i minne. Lydopptaket ble hørt på på vei hjem fra intervjuene i en førstetid. I en andretid ble det hørt på igjen for transkriberingen. Dette følte jeg ga meg i stor grad oversikt over materialet. Allerede i denne fasen oppdaget jeg mulige temaer og kategorier i det rå datamaterialet (Braun & Clarke, 2022, s. 42-44). Jeg valgte å ta med ytringer som virket naturlige også for å huske tonen av informantene. Dermed ble ytringer som «eh», tenkepauser, repetisjoner eller latter inkludert i transkriberingen. Deler som virket irrelevant, ble imidlertid utelatt av transkriberingen. Sluttantall sider for transkriberingen lå på sekstien sider. Gjennomføring av en logg ble i tillegg gjort etter hver enkel transkribering med ytterlige konklusjon om transkriberingsprosessen. Videre valgte jeg å skrive ut transkriberingene og lese disse. Jeg tok enkelte notater, men hensikten var hovedsakelig å bli kjent med rå dataen. Jeg gikk dermed inn i fase to med selvsikkerhet over datamaterialet.

3.7.2 Andre fase

Målet med andre fase i analysen er å få oversikt over datamaterialet som har blitt samlet innsamlet. Man vil også komme frem til en dyp og fyldig forståelse og klokskap av dataen. Dette kalles for koding. Innsikt og påkjenning i materialet er viktig. Her skal man utheve og

beskrive sentrale poenger i dataen. Datamaterialet skal analyseres og grundig dechiffreres og etter hvert skal en finne mening og markere disse, altså alt som virker relevant for forskningsprosjektet (Braun & Clarke, 2022, s. 53 & 54).

I begynnelsen av kodingsfasen valgte jeg både å benytte meg av understreking og fargekoordinat samt stikkord for en slags oppsummering av viktige meninger. Kodene kunne være relevante for ulike meninger gjennom datamaterialet og disse oppleves også som subjektive der interpretasjon er nøkkelen (Braun & Clarke, 2022, s. 55). Hver mening som er relevant for oppgaven ble markert på dette stadiet. For å sammenligne meningene og utsagnene brukte jeg stikkordsoppsummering. Jeg benyttet meg av merkelapper får å gi mening til utsagnene. Ved å skifte til en mer datanær metode der jeg benyttet stikkord for å fange det konkrete innholdet oppnådde jeg bedre oversikt over de nyansene som forekom i materialet (Braun & Clarke, 2022, s. 63-65). Koder som f.eks. mat, språk, venner og kunder oppsto i denne prosessen. Kodene kunne ikke ha oppstått før selve kodingen og jeg skjønner konkret innhold av materialet ved å lese den spesifikke koden. Man kan da si at «datanær koding» er oppnådd (Tjora, 2021, s. 224).

3.7.3 Tredje fase

Fase nummer tre handler om kategoriseringen av de lagde kodene. Her knyttes kodene-funnene opp mot kategorier/temaer (Tjora, 2021, s. 230). I en førstetid innførte jeg kodene mine i et dokument for å farge-koordinere disse. Dette hjalp meg med å finne sammenhenger mellom kodene. Innen refleksiv analyse skal en rekke koder passe inn i et bestemt tema. Disse skal alle dele en felles ide, tanke (Braun & Clarke, 2022, s. 64). Forskningsspørsmålet og dets betydning for arbeidet får stor oppmerksomhet for å lage temaer. Arbeidet med å etablere et nettverk mellom kodene og undersøke felles meningsskapingsmønstre begynte (Braun & Clarke 2022, s. 79). Jeg lagde en visuell representasjon, det første tankekartet der jeg fant ut hovedtemaene som jeg kunne sette kodene mine under.

Formålet med et slikt kart er å overvåke forholdet mellom teamene og kodene. Det skal fortelle en konsekvent historie (Braun & Clarke 2022, s. 85). På dette punktet oppsto det flere potensielle hovedtemaer. Den første kladden for hovedtema som oppsto var: Relasjoner og forhold. Kodene som ble innvevet i dette temaet var f.eks. venner, støtteapparat,

forskjellsbehandling og kleskode. To andre hovedtemaer ble tydelige. Disse begynte å ta form «Språk, mimikk» samt «Religion og religiøsitet». Eksempler av koder som ble satt under disse temaene var henholdsvis: kroppsspråk, manerer, oppførsel, norsk som språk og religiøse skiller, bønn samt religiøse symboler.

3.7.4 Fjerde fase

Den fjerde fasen innen refleksiv tilnærming innebærer at en skal gå frem og tilbake mellom dataen og selve temautviklingen. Det gjør man for å forsikre seg om at man ikke har gått ut av selve hovedpoenget, besvare problemstilling og tilføye noe til denne. Man vil heller ikke at datamaterialet blir bleknet av temautviklingen. Dette gjorde jeg ved å gjennomgå, evaluere og bedømme temaene jeg hadde funnet opp mot problemstillingen min. Jeg gjennomgikk også totaliteten av datamaterialet samtidig. Alle temaene skal stå av seg selv og tilføye noe selvstendig og forskjellig til problemstillingen for forskingsprosjektet. Ulik fler-produisert tematisk kartlegging er veien å følge for å «oppnå» fasen (Braun & Clarke 2022, s. 85).

Denne fasen er sett på som spesielt rekursivt da dette hopper veldig frem og tilbake. (Braun & Clarke 2022, s. 97-101, Clark et al., 2021, s. 541).

3.7.5 Femte fase

Den nest siste fasen omhandler avgrensning og videreutvikling samt navngivning av temaene. Dette involverer å skrive definisjoner av temaer for å prøve ut hvert enkelt tema og sikre kvaliteten til disse (Braun & Clarke 2022, s. 108). Gjennom fasen skal en artikulere essensen av hva hvert tema fanger og bestemme hvilket aspekt av dataene hvert tema representerer. Man skal også skrive en detaljert analyse for hvert tema, identifisere historien som hvert tema forteller og ikke minst navngi temaene på en klar og utstrålende måte (Braun & Clarke 2022, s. 109-114). Jeg endte opp med tre hovedtemaene som ble kalt for «Sosiale dynamikker og utfordringer», «Kommunikasjon og kommunikasjonsfremmende institusjoner» og «Religiøse praksiser og strukturer». Dette ble fullført etter utallige forsøk på å sette temaet opp mot problemstillingen og opp mot data og lagde koder.

3.7.6 Sjette fase

Den sjette fasen i en refleksiv analyse modell innebærer å presentere funnene i form for rapport ved å loggføre disse. Dette trinnet gjennomføres etter at analysen er fullført og oppsummerer hele studiens arbeid (Braun & Clarke, 2022, s. 118). Jeg presenterer funnene mine i drøftingsdelen av denne oppgaven, altså kapittel 4 i denne oppgaven.

3.8 Studiens kvalitet

Begrepene validitet og reliabilitet har sin opprinnelse i naturvitenskapelig tenkning og er forankret i en annen vitenskapsteoretisk kontekst innen kvalitativ forskning. Disse er uansett viktige i kvantitativt forskningsdesign. Det virker imidlertid som om det har manglet metoder for å sikre validitet i kvalitative studier (Clark et al., 2021, s. 362; Dalen, 2011, s. 92 & 93). I denne delen av metode kapitlet gjør jeg rede for begrepene reliabilitet, validitet samt refleksivitet og hvordan jeg holdt oppgaven min opp til standard basert på disse begrepene. Jeg skal også legge frem etiske beregningene samt refleksjonene i forhold til tre ulike standpunkter, samfunnsmessig, i lys av forskningens implikasjoner og dens forhold til samfunnet, samt hensyn til valg av informanter og gjennomføringen av intervju situasjonene.

3.8.1 Reliabilitet

Når det kommer til datanøyaktighet og «replikabilitet» til forskingen refereres dette til som reliabilitet (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 277). Når en refererer til ytre reliabilitet menes det altså i hvor stor utstrekning en annen forsker ved bruken av samme metode innen samme studier i lik situasjon, kan hypotetisk avdekke det samme fenomenet som den gjeldende studien. Dette oppstår som en reell utfordring da det er nært umulig å organisere en ny studie med eksakt samme kriterier, situasjon og vilkår som ble brukt i den foreliggende studien. Å stille slike krav innenfor denne type forskning er utfordrende nettopp fordi rollen som forsker er en stor faktor i det aktuelle studiet. «Området» samt menneskene man inkluderer i studien endrer seg og det blir neppe nøyaktighet innenfor replikasjon. Det er imidlertid fortsatt viktig som forsker å gjengi prosessen sin reliabelt ved å redegjøre for fremgangsmåten sin i løpet av helheten av forskningen. Dette gjennomfører jeg ved å presentere hvert steg i studien samt

tilnæringsmåte, beskriver mine egne betingelser som forsker, gir informasjon om informantene og intervjusituasjonene, samt en forklaring av både metodene brukt i datainnsamlingen og selve dataanalysen. Dermed er metoden min er transparent og pålitelig. (Dalen, 2011, s. 93; Krumsvik, 2014, s. 158).

3.8.2 Validitet

Validitet omhandler gyldighetsgraden av studien din. Altså til hvilken grad passer den valgte metoden til selve forskningsspørsmålet (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 275). Man kan skille mellom to ulike former for validitet, intern og ekstern. Den interne validiteten viser til hvor pålitelig og konsekvent forskningsprosessen og funnene er innenfor selve studien. Dette innebærer å sørge for at dataene korrekt gjenspeiler deltakernes perspektiver og at analysen logisk springer ut fra dataene (Krumsvik, 2014, s. 152). Ekstern validitet omhandler derimot hvorvidt funnene kan overføres og brukes utenfor den spesifikke studiekonteksten. Dette innebærer å vise at resultatene kan være relevante for andre situasjoner, grupper eller tidspunkter. Innen kvalitativ forskning sees dette på som en utfordring (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 275).

Validitetsnivået til en analyse kan sees på som passformen mellom problemstilling, det man vil se nærmere på, utforske, og den valgte metoden for å utføre det (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 212; Krumsvik, 2014, s. 152-155). I denne oppgaven vil jeg se nærmere på muslimske menn som jobber i restaurantbransjen i to av Norges storbyer samt er innvandrere og deres følelse av deres egen sosiale integrering som religiøse minoriteter i et vestlig land. Jeg må da ha en diskurs med de for å få deres forståelse av dette gitte fenomenet, innblikk rundt påvirkningen av religionen deres når det kommer til egen sosiale integrering. Kvalitativ forskning egner seg med denne problemstillingen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 37).

Validitet kan også sies å omhandle forskerens partiskheter altså forutsatte oppfatninger som kan skjerme fornuften og føre til at datamateriales validitet reduseres. Alle forskere har så og si en form for førforståelse av et tema som kan ta «objektiviteten» hens. Disse bør man være klar over for å ikke handle ut fra dem i forbindelse med studien. Jeg som forsker tar høyde for disse førforståelsene samt er selvbevisst over at disse eksisterer gjennom hele prosessen, førprosessen, intervjusituasjonen, analyse av dataen, tolkningen, men også drøftingsdelen av

oppgaven (Dalen, 2011, s. 98). Siden denne analysemodellen betraktes som en tilbakevendende metode føles det sikkert at jeg har forsikret meg som nevnt validitet gjennom grundig overgang av materialet gjentatte ganger.

3.8.3 Refleksivitet

«Objektiv refleksivitet» handler om å være bevisst på sin egen partiskhet. Evnen til å reflektere over sin egen rolle som forsker gjennom studien, og å unngå å være ensidig er helt nødvendig (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 273 & 274). De kulturelle, religiøse verdiene og hva dette bidrar med i utførelsen av studiet skal en stille seg kritisk til. Hva, hvorfor, hvordan man utfører studien og hvordan dette påvirker denne skal være lagt frem. Å være transparent som forsker i et prosjekt, det vil si å dele forhenværende personlige erfaringer med tidligere forskingsprosjekter samt dele interessen din for den aktuelle forskingen hjelper å forstå eventuelle lenker forskeren har til sitt nåværende prosjekt. Dette kan også legges fram slik at en gjenkjenner visse subjektive tolkninger forskeren har vis-a-vis prosjektet samt personlige skjevheter og måter oppgaven kan bli framstilt på (Clark et al., 2021, s. 367 & 368).

Jeg er selv ikke religiøs noe som selvfølgelig vil kunne spille inn og farge analysen. Det er essensielt å reflektere over egen deltakelse i tributt til kunnskap. Jeg har et forhold til integrering med tanke på mine foreldres bakgrunn da en av dem er innvandrere, religiøs samt etnisk minoritet. Mitt ønske om å skrive om sosial integrering har sitt utspring i mine tidligere studier og mitt møte med interkulturell kommunikasjon. Jeg har også selv jobbet i nesten et tiår i restaurantbransjen og har støtt på mange forskjellige situasjoner som jeg mener er interessante å se nærmere på. Jeg har også møtt mange muslimer som har både hjertevarmende og sårbare historier samt opplevelser rundt deres integrering i møtet med majoritetsbefolkningen. Dette med tanke på å bli ansett som en del av det norske fellesskapet eller ikke. Jeg startet prosjektet mitt med en ide om at jeg ville få høre tilsvarende opplevelser kanskje litt naivt sett. Jeg fikk derimot en mengde ny innputt og nye innspill å forholde meg til. Den sosiale integreringen til innvandrere i landet er et svært komplekst tema der alle involvert har sin rolle. Jeg ønsket derfor i min oppgave å fokusere på det gode i like stor grad som det vonde rundt emnet slik at et godt samarbeid kan muliggjøres.

3.8.4 Posisjonalitet

Min identitet samt etnisitet kan bidra til en følelse av felles erfaring/opplevelse eller forståelse av å være en del av en minoritetsgruppe noe som kan fremme en større grad av tillit og åpenhet. Informantene jeg intervjuer virker komfortable med å dele personlige historier med meg. En årsak kan være at de oppfatter meg som en potensiell partner med forståelse for deres situasjon og erfaringer på måter som en etnisk norsk forsker kanskje ikke hadde gjort. Denne dynamikken gir mulighet for en dypere, mer nyansert utforskning av deres livserfaringer samt følelser rundt disse. Jeg tror at denne personlige tilknytningen gjør det mulig for meg å fange opp autentiske stemmer og historier fra muslimske innvandrermenn i den norske restaurantbransjen, og dermed bidra til en mer nyansert forståelse av deres integrasjonsprosesser. Imidlertid er jeg oppmerksom på behovet for å balansere denne opplevde tilhørigheten med en kritisk bevissthet når det kommer til mine egne avvik og viktigheten av å representere historiene deres med nøyaktighet og respekt (Clark et al., 2021 s. 35).

3.9 Ethiske betraktninger

I denne delen av oppgaven vil de etiske betraktningene gjort i studiet bli gjort rede for. En gjennomgang av de etiske overveielser og refleksjoner knyttet til tre ulike perspektivene: samfunnsmessige konsekvenser, forskningens implikasjoner og dens relasjon til samfunnet, samt hensynet til valg av informanter og gjennomføringen av intervjuer.

3.9.1 Forskningens implikasjoner

Ethiske utfordringer har alltid vært en viktig del av forskningsfeltet da forskning og forskningsprosjekt ansees som eier av et visst samfunnsansvar (Clark et al., 2021, s. 111 & 112; Krumsvik, 2014, s. 163 & 164). Det er fornuftig å se på eventuelle implikasjoner prosjektet har mulighet til å tilføye (Clark et al., 2021, s. 116-118).

Denne analysen vil eksklusivt bidra med positive virkninger. Studiets ønske er å «bidra til å «forbedre menneskets situasjon» (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 301). Dette gjennomføres gjennom å undersøke opplevelser rundt den sosiale integrering som mannlige muslimske

innvandrere arbeidende i restaurantbransjen i Oslo og Stavanger forteller om. Dette utfører jeg ved å studere deres erfaringer og følelser rundt temaet for å fremme bedre inkludering og sosiale levevilkår i Norge. Jeg har fått prosjektet godkjent ved å sende et fullført meldeskjema til kunnskapssektoren tjenesteleverandør (SIKT). Som forsker har en meldeplikt for prosjekter som involverer personopplysninger (Dalen, 2011, s. 100). Dette gir forskermiljøet en viss trygghet om at jeg som forsker overholder relevante retningslinjer.

3.9.2 utfordringer i valg av informanter

Når man utfører kvalitativ empirisk forskning er det vanlig at «ekte» mennesker er involvert og stiller opp til prosjektet som informanter. Etske betraktninger er satt på plass for å sørge for at deres personlige sikkerhet ikke utfordres og at informanten føler seg trygg. En elementær og nødvendig retningslinje er at all deltakelse må være basert på frivillig samtykke med mulighet for å ombestemme seg og gå tilbake på dette til enhver tid. Vitenskapelig forskning må følge etiske prinsipper fastsatt i lover og retningslinjer (Dalen, 2011, s. 100-103). Personvernet skal alltid ivaretas og informanten skal føle seg trygg på å være med samt hen skal ikke påføres unødvendige belastninger (Kvale & Brinkmann, 2021, s. 108; Clark et al., 2021, s. 113). I mitt prosjekt var det viktig å tenke på sårbarheten informantene kan føle på med tanke på at de ikke er i hjemlandet og snakke om en majoritetsgruppe som minoritet, både sosialt, kulturelt, men også religiøst (Clark et al., 2021, s. 113; Dalen, 2011, s. 100-104). Min ambisjon med studiet var å belyse hvordan informantene mine så på deres egen sosiale integrering i henhold til deres religiøsitet/etnisitet. Dette satt de i en sårbar situasjon, men de ville alle ha sine stemmer hørt. Det føltes viktig for dem. De kjente på et behov for å bli lyttet til og uttrykket en stille glede da de møtte opp og fikk fortelle om sine egne tanker og følelser rundt temaet. E-poster og videre informasjon ble sendt ut til alle potensielle deltagere (Dalen, 2011, s. 101). For gjennomføringen av studien var det en nødvendighet å finne villige informanter. Informanten som valgte å ikke stille opp så ut til å kunne inneha spennende informasjon og tilføye studie, men han var veldig skeptisk og sa seg villig til «kanskje» å stille opp til en annen anledning. Derfor besluttet jeg å avslutte samarbeidet med denne informanten, da jeg ønsket å unngå at han skulle føle seg presset, og jeg ønsket å handle med ytterste respekt.

3.9.3 utfordringer i intervjusituasjonen

Innholdet og detaljene som effloreserer opp gjennom intervjusituasjonen skal holdes konfidensielle mellom intervjuer og informant. Jeg som forsker må forsikre meg å tilby at jeg kan tilby et beskyttet miljø for intervjuobjektet (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 300-302). Et fåtall av informantene nølte når de ble spurt om eventuelle episoder der de hadde opplevd en form for diskriminering. Jeg håndterte situasjonen ved å forsikre vedkommende om at ingenting av det han hadde sagt ville bli formidlet videre og at informasjonen ikke kunne spores tilbake til han. Etter denne lille episoden valgte jeg å gjenta til samtlige informanter at alt som ble sagt forble konfidensielt (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 301 & 302). Tillitten skal være tosidig. Dette er essensielt innenfor kvalitativ forskning da denne er preget av «asymmetriske maktforhold» (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 35; Tjora, 2021, s. 54).

Lokaliseringen av intervjuene var også satt i forhold til personvern. Jeg «lånte» et rom på biblioteket for mine intervjuer gjennomført i Stavanger. I Oslo ble intervjuene utførte enten på et stille rom på Oslo bibliotek (UiO), på en folketom kafe og et avstengt arbeidslokale, med andre ord steder der informantene kunne føle seg ubrydte og uforstyrret. Jeg var alltid i kontakt med hver enkel informant for å finne ut hva som passet best for han. I starten av intervjusituasjonen ble det tidligere tilsendte informasjonsdokumentet gått gjennom nok en gang (Dalen, 2011, s. 101). Alle som har tatt kontakt med meg har gitt uttrykk for at de har et behov for å prate om deres sosiale integrering og deres opplevelser innenfor restaurantbransjen som mannlig muslim innvandrer i norske storbyer Oslo samt Stavanger.

4. Resultater og drøfting

4.1 Relasjoner

4.1.1 Venner fra samme gruppe

Alle informantene legger frem at de har et relativt godt nettverk innenfor samme «gruppe». De mener at vennene deres fungerer som et godt støtteapparat i hverdagen og oppmuntres av vennene til et sosialt liv i samfunnet. De forteller at de lener seg på medlemmer av samme gruppe og at de har konstruert et godt nettverk med andre innvandrere. Dette oppfattes som en «trygg» omgivelse for informantene. S1 mener *«jeg er ikke så sosial med andre mennesker,*

holder meg til meg selv, men jeg har et par venner fra Ghana som er i samme situasjon som meg». Både S3, O3 og O4 vektlegger religiøs tilhørighet når det kommer til å få kontakt med andre. S3 sier «alle jeg omgås med er muslimer, det er mer avslappet, de er fra samme kontinent og sånt, samme type folk». O3 forteller «jeg henger mest med muslimer, jeg kjenner norske folk, men mest muslimer.» og tilføyer «Jeg liker å være med muslimer fordi når jeg er med de føler jeg at jeg kan være meg selv, de forstår meg. Det føles rolig og trygt ut». O4 presiserer «selvfølgelig mest med muslimer, vi er de samme, de forstår meg fort og jeg trenger ikke forklare meg selv».

Informantene ser ut til å ha behov for «trygge» venner, til hvem de ikke behøver å forklare seg for som er medlemmer av storsamfunnet, når det kommer til eksempelvis religiøs forståelse. De formidler en potensiell frykt for mulig diskriminering basert på religion (Bangstad & Døving, 2015, s. 94), at muslimfiendtlighet kan komme i veien for sjansen for å få venner fra andre grupper. Muslimer og innvandrere er fjerde mest utsatte gruppe for diskriminering i Norge (Tyldum, 2019, s. 28). Dette belyses av S4 som mener «jeg har ikke norske venner, det er farlig». Denne skepsisen mot nordmenn er imidlertid noe som ikke er en selvfølge. Det virker som om de er redde for noe som hypotetisk kan skje. Det ser ut til å være forutinntatte tanker og meninger som kan spores tilbake til latent diskriminering som har tatt plass i fortiden (Brekke & Fladmoe, 2022, s. 68). Religionen deres spiller en stor rolle når det kommer til hvem informantene velger å tilbringe mest tid med. Dette står i tråd med utsagnet, like barn leker best (Midtbøen & Rogstad, 2012, s. 123), og bygger opp under ideen om at folk danner nettverk med likesinnede (Barstad, 2024). S2 er imidlertid inne på noe interessant.

Jeg har en syrisk venn. Han er som familien min [...] Dette er de eneste menneskene vi ser annenhver uke. Hvis han trenger noe ringer han meg, som f.eks. sosial trening, kan du kjøre meg til flyplassen, ja selvfølgelig! Ingen gjør det her. De er der for meg som andre mennesker ikke er. Dette er menneskene, som la meg fortelle deg, det har ingenting å gjøre med det faktum at de er syriske eller snakker arabisk. Jeg føler de er der for meg, de forstår meg. Jeg forstår dem, de respekterer min plass og jeg deres. Dette kunne jeg ikke finne noe sted her. Jeg stoler på dem, det er grunnen. Du vet det ordtaket: Jeg vil ikke være broren din når du er glad, jeg vil være broren din når du har det vanskelig. Jeg vil ringe deg når jeg faktisk er nede [...] føler jeg at jeg ikke kan ringe «Kjetil» og si hei bilen min gikk i stykker, som om han kommer, kanskje. Eller, jeg skal ringe vakselskapet for å hente bilen min. Hvis jeg ringer «Fahad» vil han si ja

jeg er på vei, jeg kommer, han ber meg ikke om å ringe selskapet, men han er på vei. Så vil han spørre: ringte du dem, ikke før han kommer. Han kommer uansett, han vil stå sammen med meg, i regnet.

Innvandrere har tendens til å stole på andre medlemmer av innvandrergupper når det kommer til eventuelle problemer og personlige ting de trenger hjelp til i en hverdagssituasjon. De tette båndene (Eriksen, 2010, s 71) er de innvandrere ser ut til å stole på. De stoler i mindre grad på at medlemmer av majoritetsgruppen (Fedoryshyn, 2023, s. 81) vil stille opp for dem når det kommer til problemer (Dalen et al., 2022, s. 68 & 69; Barstad, 2024). I lys av teorien ser man at dette ser ut til å være en form for solidaritet i fellesskapet (Tjora, 2018, s. 25), her en kulturell sub gruppe med like fellestrekk. Erfaringene innvandreren har blir en slags type kunnskap, der relasjonene man inngår i skaper medmenneskelighet. Her blir de nære relasjonene viktige for både utviklingen og identiteten til vedkommende og øker sjansen for stabilitet rundt hverdagen deres (Wadel & Wadel, 2007, s. 71-74). De sosiale normene og verdiene i dette menneskeskapte samfunnet er allerede internalisert av alle i den gitte gruppen og sameksistens kjennes lettere (Berger & Luckmann, 2000, s. 97). Vil dette imidlertid si at informantene ikke regnes som sosialt integrerte?

Eriksen (2010) legger frem dette konseptet på en bra måte. Sosial integrering er annerledes enn den kulturelle. Individet med høy sosial kapasitet og som har et stort sosialt nettverk, uavhengig av om denne er med medlemmer av samme gitte «gruppe» kan ansees som mer sosialt integrerte enn medlemmer av majoritetsgruppen som ikke har mange venner. Han kommer med et eksempel. To naboer som bor i samme oppgang. En, er en somalisk kvinne med et stort nettverk og som har mange venner, men disse er alle av somalisk opphav. Den andre, er en etnisk norsk man som ikke har noen venner og er isolert sosialt sett. Han har kanskje ingen problemer med å bli forstått sosialt sett på kontoret, eller i arbeid, der kvinnen sliter litt mer. I lys av denne måten å se sosial integrering på er kvinnen mer sosialt integrert enn mannen. Hun har et nettverk hun kan lene seg på noe som mannen mangler. Man kan imidlertid si at han er mer kulturelt integrert i det norske samfunnet mens kvinnen er sosialt innpasset innenfor hennes sosiale nettverk (Eriksen, 2010, s. 74 & 75). Innvandrere har ofte spesifikke grunner for å komme til landet som å finne arbeid, familiegjengforening eller studere. Sosial støtte fra tidligere innvandrere spiller ofte en viktig rolle og føles oppmuntrende både før og særlig etter deres ankomst. Dette antyder at innvandreren allerede har et visst sosialt nettverk før han kommer.

Disse relasjonene ut ifra funnene, er imidlertid ikke alltid basert på personlig vennskap, men fungerer mer som et sikkerhetsnett (Odden, 2018, s. 68). De nære relasjonene man skaper er imidlertid de viktigste og de man lener seg mest på (Wadel & Wadel, 2007, s. 73).

Informantene virker til å trenge «trygge» venner og de har ikke et ønske om å forklare seg til andre medlemmer av storsamfunnet når det kommer til religiøs og kulturell forståelse. De ser ut til å i en vis grad ha forutinntatte ideer om en potensiell diskriminering på basis av religion og føler at muslimfiendtlighet kan være en bremsekloss når det kommer til å få venner fra andre grupper. Dette er ikke en selvfølge og utviser en frykt som kan spores tilbake til diskriminering som har funnet sted tidligere i livene deres. O2, S1 og S3 bruker ord som «ikke igjen», «jeg vil ikke bli utsatt for det igjen», «holder meg til mine egne», «jeg er redd». Her kan man se at Islamofobi samt diskriminering har farget de (Bangstad & Døving, 2015, s. 94), og de frykter for eventuell repetisjon. Her har disse imidlertid ikke adaptert seg inn i storsamfunnet eller formet bånd med majoritetsbefolkningen, men holder på de tette og nære relasjonene som viker betryggende i forhold til samfunnets kulturforskjeller (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 36). Det å være menneske varierer i de ulike samfunnskonstruksjonene (Berger & Luckmann, 2000, s. 65). Religiøsitet samt etnisitet ser ut til å ha noe å gjøre med viljen til å holde seg til samme gruppe (Barstad, 2024). Å prøve å skape meningsfulle relasjoner basert på fordommer er imidlertid umulig (Dahl, 2013, s. 69). Noen relasjoner kan derfor være med på å bremse fremgangen i integreringen.

4.1.2 Venner fra ulike grupper

Noen av informantene ser tross alt ut til å forme relasjoner utenfor «gruppen» deres. Dette ansees som atypisk blant innvandrere (Barstad, 2024). Både O1 og O2 ser ut til å prøve å danne relasjoner på tvers av grupper. Disse utaler seg henholdsvis:

O1: *Mitt nettverk er veldig diverse. Jeg fokuserer aldri på religion eller etnisitet når jeg nettverker, men det er jo en gitt ting at man automatisk beveger seg mot folk som kanskje ligner på deg som person.*

O2: Litt blandet vennegjeng for å si det sånn. Du kan si at vennene som er som meg passer litt bedre, kanskje fordi de allerede vet hvordan jeg er, hvem jeg er og sånt. De ligner allerede på meg og jeg slipper å forklare meg, så det er enklere.

Man ser at selv om disse prøver å danne relasjoner og nettverk på tvers av grupper tilbakevender de mot utsagnet om at «like barn leker best» (Midtbøen & Rogstad, 2012, s. 123). De slipper også å assimilere på et vis og føle på barrieren mellom gruppene, og holder seg til koder lært av innvandrersamfunnet. De har her valgt å holde seg til den tillærte samfunnskonstruksjonen og fjerner muligheten for å lære seg sosiale normer og verdier innenfor den nye samfunnskonstruksjonen, her verts-samfunnet (Friberg, 2016, s. 21; Wadel & Wadel, 2007, s. 57). S2 tilføyer rundt denne hypotesen og snakker rundt hans forsøk på å få kontakt med folk fra majoritetssamfunnet og hans forsøk rundt å danne meningsfulle, vennlige relasjoner med medlemmer av dette. Han føler på en barriere, ikke i møte med menneskene, men etter at han har kommet nærmere disse.

Barrieren kom da jeg allerede kjente menneskene. Barrieren var på en måte som når du lager et lite hull og ser gjennom det, fordi denne personen er vennen min, men jeg vet fortsatt ikke hva de liker, eller/og jeg er litt redd for å spørre. For meg selv f.eks. er nordmenn veldig vennlige, som da jeg sa hei til deg ga jeg deg en klem, helt greit. Når vi går ut vil de spørre kona mi om hun kan styre livet sitt selv, de er også redde for å drikke alkohol foran meg, selv om det er helt greit, spiser de heller ikke svinekjøtt. Min kones venn ga henne til og med en bok om kvinnelighet slik at hun kunne se hvordan man oppfører seg i Norge. Dette plaget meg mye.

I lys av Eriksens (2010) teori har han mer suksess i nettverksbygging, mer forutsetninger mot sosial integrering (Eriksen, 2010, s. 72 & 73), men er i fare for gitte stereotypier rundt gruppen, deres være- og gjøremåte omhandlende muslimsk kultur eller religion (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 56). I møte med medlemmer av storsamfunnet ser man at informanten hadde gode forutsetninger, men at disse minsket i nær kontakt med fjernkontaktene hans. Det negative synet visse medlemmer av majoritetssamfunnet hadde mot han og sine, økte da disse økte kontakten. Medlemmene han inngikk en relasjon med var kanskje preget av abstrakte humanistiske idealer, eller naivitet (Friberg, 2016, s. 75). I et relasjonelt perspektiv hadde kanskje informanten møtt andre holdninger hvis han hadde inngått i en annen relasjon (Wadel & Wadel, 2007, s. 71-74). Dette kunne bidratt til, i møte med en annen samhandling med majoritetsbefolkningen, en mer

positiv innstilling til han og hans religion (Friberg, 2016, s. 75 & 76). Tillit til andre grupper utenfor sin egen kan medvirke til å styrke det sosiale nettverket innenfor samfunnet (Dalen et al, 2022, s. 69). Enhver sosial situasjon eller relasjon bidrar til starten på institusjonalisering (Berger & Luckmann, 2000, s. 71).

En analyse fra SSB viser at muslimer har, i stor grad, økt vanskeligheter med å omgås og danne vennskap med majoritetsbefolkningen eller etniske norske. Når det kommer til innvandrere som ikke har muslimsk opphav sier bare to prosent at de kun omgås med individer med innvandrerbakgrunn. Innvandrere med muslimsk bakgrunn opplyser derimot at hele tjuefem prosent kun omgås med mennesker med innvandrer bakgrunn (Barstad & Molstad, 2020, s. 64). På den ene siden kan årsaken være at kulturene er for forskjellige noe som fører til at man ikke omgås på tvers av religioner. På den andre siden kan det skyldes fordommer eller allerede forutinntatte ideer om en folkegruppe, her muslimer, da det viser seg at denne gruppen er den mest utsatte gruppen mot fordommer i Norge (Friberg, 2016, s. 76).

Generelt sett ser man at informantene har behov for kontakt innenfor samme «etniske» eller «religiøse» gruppe, da det virker som dette gir de en form for trygghet og samhold i det noen ganger litt fjerne storsamfunnet. Å ha venner fra samme etniske eller religiøse gruppe som innvandrer gir mange fordeler. Disse vennene gir emosjonell støtte og en følelse av trygghet, noe som gjør det lettere å håndtere utfordringene ved å tilpasse seg i et nytt miljø. De har felles erfaringer og forstår nyansene i kulturelle og religiøse praksiser, noe som kan være svært betryggende (Odden, 2018, s. 71). Å kunne kommunisere på morsmålet kan fungere som hjelper med å opprettholde meningsfulle relasjoner og reduserer stress knyttet til språkbarrieren. I tillegg kan dette støttende nettverket bistå med praktiske behov som å finne jobb eller få tilgang til ressurser i lokalsamfunnet da det å kunne kommunisere uten sees på som vanskelig, uten samme språk (Dahl, 2013, s. 25-27; Eriksen & Sajjad, 2015, s. 129-132). Samlet sett er disse vennskapene viktige for å bevare kulturell identitet og styrke sosial integrasjon, og kan videre bidra til bedre mental helse og en mer positiv innvandringsopplevelse (Ellingsen, 2017, s. 2). Kjernen av et harmonisk samfunn er relasjoner, og de sosiale normene samt verdiene har som rolle å veilede den individuelle adferden (Wadel & Wadel, 2007, s. 70; Parsons, 1951, s. 35-45). Tallene tyder på at aktører med mindre norsk vennekrets har mindre sjanse for å føle tilhørighet i motsetning til de med større norsk vennekrets (Barstad & Molstad, 2020, s. 64).

Flere fra majoritetsbefolkningen mener at det finnes grunnleggende norske verdier. Etter en holdningsstudie gjort i 2009 er det hele åtti prosent som sier seg enig i dette. En god del fra majoritetsbefolkningen mener norske verdier og «norskhet» er noe som ikke kan bli internalisert av minoritetene. Objektiveringen av normene i samfunnet og institusjonaliseringsprosessen (Berger & Luckmann, 2000, s. 67; Berntzen, 2011, s. 36) kan virke umulig for innvandreren. Videre i holdnings-studien fra 2009 var det hele sytti prosent som mente at de norske verdiene ikke var i tråd med ikke-vestlige verdier og at disse opplevdes som langt fra hverandre (Berntzen, 2011, s. 37). Innvandreren kan derfor velge å holde seg til «sine egne» for å unngå mulig diskriminering eller annengjøring og minimiserer sjansen for å føle seg på utsiden av gruppen eller som informantene selv uttrykker føle seg «trygge» på innsiden av egen gruppe. En annen faktor til at innvandrere ser ut til å ha kontakt med andre innvandrere og i mindre grad med medlemmer av majoritetssamfunnet kan relateres til språk, da det ser ut til at folk med høyere språknivå former relasjoner med majoritetsbefolkningen i høyere grad (Barstad, 2024). Norge er for øvrig et av landene i verden med strengest sosiale normer og koder og et av de landene der det ansees som vanskeligst å være annerledes med tanke på transsynthet og frykt for «de andre». Vi ligger på samme linje som India, Pakistan og Malaysia (Schei, 2011). Noe som kan bidra til at informantene føler vanskeligheter rundt sosial integrering. I lys av teorien skal normene og verdiene til individet være i takt med samfunnets (Parsons, 1951, s. 35-45).

Funnene viser til at informantenes religion, kulturell og etniske bakgrunn har noe å si når det kommer til relasjonsforming med andre medlemmer av samfunnet, og kan være med på å hindre, men også fremme sosial integrering da en relasjon man inngår i påvirker den andre (Wadel & Wadel, 2007, s. 74). Geografisk bosted, her Oslo og Stavanger, ser ut til å ha liten innvirkning på informantenes nære relasjoner og deres plass i fremgangen til informantenes sosiale integrering i de respektive byene. De individuelle holdningene til majoritetsbefolkningen samt om medlemmer av denne omgås med ulike religiøse grupper kan determinere om disse har et åpent syn for å forme relasjoner på tvers av religion (Friberg, 2016, s. 76). Forskning tyder til at andregenerasjonen vil ha større sjanser på å ha et større sosialt nettverk og «integreringen» deres vil føles enklere enn for deres foreldre (Masterkaasa & Birkelund, 2009, s, 202).

4.1.3 Ensomhet

Når det kommer til følelsen av ensomhet blant informantene var det noen som følte på det. Her er ikke andelen stor, men S1 samt O4 beskrev at disse ikke inngikk i mange relasjoner og sier at de «holder meg til meg selv», «mesteparten av tiden er jeg alene», «har ikke mange». S1 var her en informant som tilføyer noe interessant da han spesielt ser ut til å bekymre seg som sagt, over potensiell diskriminering. Han beskriver majoritetsbefolkningen som «farlige» og mener at de utsetter han for «fare, fare, fare» når han kommer i kontakt med dem.

Man ser at ensomhet ikke er en fjern faktor når det kommer til den sosiale integreringen av innvandrere. Mange føler at de har lite kontakt med venner og holder seg mest for seg selv. Innvandrere gruppen individene kommer fra har noe å si når det kommer til denne faktoren. Mennesker fra ikke-vestlige land er her mer utsatt (Barstad & Molstad, 2020, s. 64). Informantene S1 og O4 har til felles at de ikke har parforhold i Norge, noe som kan øke følelsen av ensomhet. De har imidlertid andre familierelasjoner som egentlig ser ut til å styrke følelsen av et solid fellesskap. Diskriminering, noe S1 føler på i stor grad, er også linket til grader av ensomhet, da han føler at han blir diskriminert på bakgrunn av etnisitet, innvandrerstatus og religionstilhørighet (Barstad, 2021). Han sier at mange har utsatt han for stereotypiske holdninger når det kommer til f.eks. hans reise til Norge, «han spurte meg om jeg svømte hit», hans integritet, «de trodde jeg stjal, jeg var redd» og hans kulturelle levemåte og religion, «slår konene deres», «terrorister». Vedkommende blir satt i bås og deler ingen av disse karikaturiserte forutinntatte tankene om hans religiøse/kulturelle gruppe (Dahl, 2013, s. 66). Et kulturell relativistisk syn på individer og deres «grupper» er her nødvendig for å minske mulighetene for diskriminering (Dahl, 2013, s. 71) og inngå i meningsfulle relasjoner. Dette ansees å være i det relasjonelle perspektivet, den eneste muligheten for potensiell sosial integrering ved å gi en mal for hvordan samfunnet oppfattes som objektiv virkelig, her i Norge (Dahl, 2013, s. 69; Wadel & Wadel, 2007, s. 70). Mange innvandrere sier seg imidlertid godt integrert, men muslimer og ikke-vestlige innvandrere ser ut til å være den gruppen som er utsatt for «dårligere integrering» (Dalen et al., 2022, s. 50; Alghasi & Eriksen, 2022, s. 17).

S1 og O1 mener for øvrig at det sosiale relasjonelle aspektet er grunnleggende i sosial integrering (Wadel & Wadel, s. 72) og føler mangel på dette, «sosialt liv er viktig», «jeg er redd for å inngå i sosiale settinger med norske». Synet nordmenn, altså majoritetsbefolkningen har vis-a-vis muslimer og Islam, er av avgjørende betydning for et diskrimineringspotensial i

relasjonene mellom majoritets- og minoritetssamfunnet. Nordmenn ser imidlertid ut til å ha positive holdninger til religiøst mangfold (Schmidt, 2010, s. 41), men muslimer er fortsatt en gruppe som ser ut til å bli diskriminert i stor grad (Bangstad & Døving, 2015, s. 103). Wadel og Wadels (2007) relasjonelle perspektiv holder aktører i fokus, samhandlingen. Det blir imidlertid vanskelig å forholde seg til dette perspektivet der de ikke inngås i noen mellommenneskelige relasjoner (Wadel & Wadel, 2007, s. 70 & 71). Ensomhet har ikke ankommet av intet. Konseptet blomstrer med individualismen og tanken om at alle skal klare seg selv. Lokalsamfunnets historie innebærer å løfte opp medlemmene sine for å skape en følelse av tilhørighet, samhold og fellesskap blant innbyggerne. I nyere tid har dette blitt marginalisert. Dette er en kollektiv tilstand som det subjektive mennesket ikke klarer å fikse selv (Hertz, 2021, s. 263-265). Følelsen av fellesskap er imidlertid nødvendig (Tjora, 2018, s. 10), og marginaliseringen av denne kan føre til at innvandrere hindres i å inngå i meningsfulle relasjoner som i sin tur kan hindre sosial integrering.

4.1.4 Møte med andre på jobb, kunder og kollegaer

Informantene hadde mye å si når det kommer til å forme relasjoner på jobb med andre og sosialisering og relasjonsskapelse i jobbmiljøet generelt. De kom med både positive og negative erfaringer når det kom til danning av relasjoner og forming av sosialt nettverk på jobb. De fleste informantene uttrykker at de oppnår et sosialt nettverk via arbeidsstedet deres.

S2 sier at han konverserer på jobb, *«mesteparten av tiden har jeg gode samtaler på jobb»*. O2 mener jobbsituasjonen åpner for å finne nye nettverk, *«jobben fungerer som en hjelper for meg. For å snakke med mennesker, bygge broer som du sier»*. O4 sier seg enig og legger til at han tilbringer mye tid ergo at det er et sted der man sosialiserer, *«jobben hjelper meg å forme relasjoner. Mange mennesker du møter der, og det er enklere å være venn på jobb fordi vi er alltid der»*. Informantene ser ut til å legge merke til at jobben er et godt sted for å være et sosialt menneske. Arbeidsrelasjoner med mennesker fra ulike steder ser ut til å fremme den sosiale integreringen til innvandrere på basis av at et fellesskap blandt arbeiderne opprettes, med rituelle trekk, noe som kan minne om Durkheims (2001) forståelse av et sosialt integrert samfunn. Som O4 uttrykker er en enorm mengde tid brukt der, noe som åpner for at arbeidsarenaen er en god start og fremmer av sosial tilhørighetsfølelse (Tjora, 2018, s. 98 &

99). Dette resonerer med hva S3 mener, *«restaurant jobben min er best! Jeg snakker med hyggelige mennesker. Det hjelper, det er sånn jeg lærte meg å prate med mennesker»*.

Informant O2, O3 og O4 snakker om at arbeidsarenaen åpner opp for mulige sammenkomster noe som for de virker som en fremmer for sosial integrering, *«Vi møtes alle og går ut sammen, det er aldri et problem»*, *«På slutten av året har vi fest alle sammen»*, *«De fleste relasjonene skaffer jeg via jobb»* og at *«jobben min hjelper meg, jeg har mange konneksjoner med jobben min som kokk»*. Her ser det ut til at et fellesskap blir formet på basis av samme normer og verdier som har blitt institusjonalisert gjennom vanedanning av disse innfor kjøkkenet. Hverdagens repetitive ensformighet på kjøkkenet har fremmet et relasjonelt fellesskap (Berger & Luckmann, 2000, s. 70; Tjora, 2018, s. 65) her samarbeid innenfor arbeidsoppgaver, noe som skaper en «vi» følelse innen bedriften (Tjora, 2018, s. 99) og kan i sin tur fremme den sosiale integreringen til informantene. De lange timene på jobb ser også ut til å være en faktor for skapelsen av relasjonelle forhold på arbeidsplassen.

Over halvparten av informantene mener imidlertid at norske sammenkomster og holdninger på arbeidsplassen blant kollegaer og ansatte kan føre til eventuelle problemer. Noen jobboppgaver ser ut til å skape utfordringer for to av informantene. Både O1 og S3 ser ut til å være bekymret over alkoholinntaket og serveringen av denne når det kommer til jobbsituasjoner. O1 snakker om ledelsen og kollegaer, *«de kunne ikke gi meg privilegium til å ikke servere alkohol, men jeg sa så lenge jeg serverer det på et brett går det bra»*. Han ser ut til å være klar over det kulturelle skillet og prøver å «adaptere» seg til situasjonen, noe som ansees som grunnleggende for å lykkes i et nytt samfunn (Berry, 1993, s. 72). S3 er litt mer treig i adapteringsprosessen og har vanskeligheter rundt de ulike normene som det nye samfunnet presenterer i forhold til hans egen kultur, *«når det kommer fulle folk blir jeg stressa, det er fortsatt litt uvant. Det hender at det er mange fulle folk på min arbeidsplass»*. O3 er også enig i at normene i hans opprinnelsesland ikke står i tråd med det norske samfunnet, *«en gang når vi hadde julebord catering, var folk veldig fulle og jeg var litt sjokkert, men det er landet vi bor i, det er deres vei som går»*. En verdikrasj mellom medlemmene av storsamfunnet og informanten oppstår her (Lindholm, 2014, s. 75). Han er imidlertid bevisst på at han må klare å adaptere seg til det nye samfunnet. Man ser at noen har mindre vanskeligheter enn andre i å innta de nye reglene i vertsamfunnet (Berry, 1992, s. 70).

S2 mener at han blir satt til side og føler ikke å være en del av fellesskapet basert på hans religion og andre differanser. Han uttrykker bekymringer rundt det å ikke skulle passe inn.

Vil denne personen kunne bli med oss? Kan han bli med oss på forskjellige arrangementer som vi gjør som et selskap, drikke, julebord, utflukt, vil det skje? Og det fører til om han er en lagspiller eller ikke, så når du snakker om sosialt, skal han spise lunsj med oss ved samme bord mens noen av oss spiser svinekjøtt eller hva som helst.

Hverdagsstereotypiske forutsetninger (Dahl, 2013, s. 67) som kan være riktige står i veien for hans tilhørighetsfølelse innenfor arbeidsrelasjonene. Han føler på en form for annengjøring, der han og hans religiøse praksiser ikke passer inn med de andre. Det finnes

moralske ulikheter mellom gruppene (Bjerke, 2022, s. 75). Her ser man at religiøse forbud kan være med på å svekke integreringen til innvandreren, da normene de følger kanskje ikke er i takt med majoritetsbefolkningens. For å oppnå sosial integrering sies det at normene innen gitte grupper burde tilsvares. Sosial integrasjon oppnås ved å etablere og opprettholde felles normer (Parsons, 1951, s. 19).

Informantene ser også ut til å enklere danne relasjoner med ansatte fra samme kulturelle eller religiøse bakgrunn som de selv. Både S1 og S3 gir et budskap om å ha det bedre i et arbeidsmiljø der kulturelle forskjeller ikke er store. De ser ut til å mene at de får bedre kontakt med mennesker som ligner på dem kulturelt sett, «*jeg er ikke en sosial person på jobb, bedre å holde seg til seg selv eller til mine*», «*når jeg jobber med kompisene mine, ler vi alltid. Vi er samme vet du*». Her ser det ut til at de nære relasjonene blir opprettholdt på jobb og en viss trygghet er intakt mellom de ansatte med «samme» bakgrunn. Det er betryggende for innvandrere og nærhet mellom hverandre kan føles som et sikkerhetsnett (Eriksen, 2010, s. 72). Like barn leker best (Midtbøen & Rogstad, 2012, s. 123) er et uttrykk som ser ut til å forklare dette fenomenet der kulturforskjeller ser ut til å komme i veien for å skape et sosialt nettverk utenfor samme gruppe (Midtbøen & Rogstad, 2012, s. 26).

Diskriminering på arbeidsplassen påført av kollegaer eller andre ansatte samt ledelsen ser imidlertid ut til å være et problem for informantene. To ut av tre informanter i Stavanger ser ut til å ha vært utsatt for dette på en eller annen måte. Den tredje informanten i Stavanger ser ut til å bli diskriminert av kundebasen sin. S1 sier at det hender at det er det hostilitet blant de

ansatte, «noen prøver å ikke respektere meg, men jeg står opp for meg selv». S2 ser ut til å være enig og snakker om at «om du er produktiv eller ikke? Og det vil fastsette verdien din». Han fortsetter og legger til:

Hvis jeg ansetter deg som selger, ville jeg ikke spurt deg, drikker du? Jeg vil si se, hvis vi reiser, er du ok med fest, drikke eller hva som helst, så kan du svare. De er ikke direkte. Grunnen til at det skjer er at jeg følte at noen så ned på meg, på grunn av det de antok at jeg trodde på. Det var et stort problem. Det traff meg veldig hardt. Det var en indirekte ting som skjedde, for jeg ville ikke ha visst det hvis jeg ikke så etter det. Ingen ville ha sagt noe til meg.

Her ser man at interkulturell kommunikasjon er mislykket og en form for annengjøring basert på stereotypi er igjen i bruk (Dahl, 2013, s. 72). Når noen blir diskriminert er det vanlig å børste det av seg, tenke over muligheten til at vedkommende ikke mente det eller være usikker på om man i det hele tatt ble diskriminert (Dalen et al., 2022, s. 95). Man ser at indirekte diskriminering skjer da informanten sier at han selv ikke hadde merket noe, noe som er alminnelig i diskrimineringsdebatten (Dalen et al., 2022, s. 96). S3 føler diskriminering når det kommer til kundebasen hans:

Noen kommer inn og er rasist og alt det der. [...] Noen kommer inn og sier, ja dette er dritt, jævla muslimer, det påvirker meg. Du klarer ikke bli lei deg på jobb, er du på jobb så er du på jobb, bare la han snakke om det, ferdig med saken! [...] Jeg skyver det vekk, jeg føler at det er trist at de er sånn mot meg, de kjenner meg ikke. Du kan fortsatt ikke bli den personen som sier ikke drikk, ikke spis bacon. Jeg syntes det er litt rart, spesielt i Stavanger hvor folk drikker mye. De blir aggressive og sånne ting som kanskje er litt ubehagelig, men det går greit for meg. For meg er det samme hva de gjør, jeg har min religion og du har din, så lenge du respekterer meg så respekterer jeg deg.

Min Oslo-informant O1 ser ut til ha det samme problemet, der kunder har manglet respekt for han og jobbsituasjonen hans har blitt påvirket, «når jeg tok ordre spurte de meg hvordan vinen smaker, jeg drikker ikke og hadde sagt ifra, de spurte om og om igjen og etter de hadde gått la de igjen dårlige tilbakemeldinger angående meg og min religion».

O1 forteller også om situasjoner der ansatte og ledere på jobben ikke har respektert han. Han har vært offer for diskriminering innenfor arbeidsfellesskapet der han ble ekskludert av et medlem av gruppen som mobbet hans religion.

Mitt problem var hykleri, jeg spurte om du har et problem med at jeg er muslim og at man kan se det? Svarte nei, men de løy og virket da veldig positive [...] Først var det greit å jobbe der, men etterpå ble menneskene rare, de begynte å mobbe meg, de ville bli kvitt meg [...] De sa at muslimske mennesker er rare, ja sa «HEI», pass deg, du snakker om kulturen min. Når noen snakker om din religion er det ikke okay, de har et problem med religionen min, ikke med meg, de vil ikke se folk som meg her [...] Jeg kunne ringe inn og snakke om situasjonen min, men min daglige leder var veldig mektig og hadde nettverk, så det skjedde ingenting. Hun er veldig akseptert her, som hun selv sa, fordi hun ser norsk ut og de ligner. Du vet, de har privilegium av å ha hvit hud og blå øyne [...] Her snakker du som en mobber [...] Mine øyne blør, så det er ikke morsomt, det er diskriminering.

Her ser man at informantene føler diskriminering på basis av deres religiøse tilhørighet samt etnisitet. Innvandrere av muslimsk opphav er ikke fremmed for slike fenomener (Bangstad & Døving, 2015, s. 103) og i lys av interkulturell kommunikasjonsteori ser man at relasjonskompetansen og evnen til å forstå de menneskene man møter i yrkessammenheng er grunnleggende for å oppnå denne og fungere som gruppe. Forståelse og respekt av den andre er i fokus for god flyt i arbeidet og integreringen av alle deltagere på jobb (Røkenes, 2002, s. 13). Dette ansees som grunnleggende i en sosial konstruksjon der alle skal dele verdier (Parsons, 1951, s. 25-29) og derfor også fremme sosial integrering. Etablering og vedlikehold av sosiale relasjoner er en form for arbeid. Uten innlemmede aktiviteter (her samholdsaktiviteter) blir det ikke noe samfunn å verdsette. Å tilrettelegge og inkludere andre er en form for samfunnsmessig verdiskapelse (Wadel, 2008, s. 250). I lys av teorien skaper mennesket samfunnet som i sin tur skaper mennesket (Berger & Luckmann, 2000, s. 66). Dette er imidlertid umulig med rasisme og diskriminering som oppstår på arbeidsplassen. Det er ikke mulig å skape gode relasjoner på basis av fordommer (Dahl, 2013, s. 69). Innvandrere ser ut til å ha et begrenset sosialt nettverk som ansees som nyttig i arbeidsmarkedet. Forskjeller man ser i nettverksforming kan være grunnet fordommer og skepsis fra arbeidsgivere (Brekke & Masterkaasa, 2009, s. 213). Når mangold øker på en arbeidsplass ser man imidlertid at etnisitet

for mindre betydning og fører til minking i diskriminering på arbeidsplassen (Brekke & Fladmoe, 2022, s. 76).

Man ser at med bruk av norskhetsbegrepet, Islamofobi og diskriminering at informantene her er utsatt for potensiell minskning av deres sosiale integrering på bakgrunn av å ikke «holde standarden» til samfunnets verdier. Kollektiv bevissthet er ikke intakt og hindrer sosial integreringen både på bakgrunn av religion og majoritetsbefolkningens holdninger (Durkheim, 2001, s. 154-163). Disse blir altså ekskludert fra fellesskapet. Samfunnet og kulturen har kanskje et begrenset syn på hva som ansees som verdiskapning. Det antydes at vi kanskje overser eller ikke gir nok oppmerksomhet til visse sosiale relasjoner og institusjoner som også har verdi, men som ikke blir skikkelig ivaretatt. Det finnes ulike måter å inkludere folk på i samfunnet og det trengs mer innsats for å bli godt etablert og vedlikeholdt. Dette kan bety at vi må investere mer tid og ressurser i å styrke fellesskapet, relasjoner og sosiale strukturer som bidrar til samfunnets helhet (Wadel, 2008, s. 251).

Informantene forteller at det å ha en sjef som forstår dem og inkludere dem i stor grad hjelper. Noe S2 ser ut til å mangle. O2 sier at han alltid har hatt en følelse av fremmet interkulturell kompetanse på jobb, «*i service jobbene mine har jeg alltid vært med ulike kulturer, norsk og mange andre samlet, så jeg føler ikke det har vært et problem der*». Han sier også at to-veis respekt er nøkkelen «*jobben skal respektere deg og hjelpe deg på veien*», og hvem som er sjef er avgjørende «*det hjelper å ha flink sjef*». Dette ser forskningen ut til å støtte. Arbeidsgiveres egne synspunkter på årsak og tiltak mot diskriminering gir nærmere indikasjoner av deres forståelse samt gjennomføringens-grad på å ta tak i problemet. De har også større forutsetninger til å ansette mennesker som ligner på selv seg (Midtbøen, 2012, s. 121-123). De fleste innvandrere jobber innenfor private sektorer her restaurantbransjen, noe som kan føre til forsterkning av skjevheter innenfor sektoren (Bore et al, 2013, s. 20). Dette indikerer at innvandrere har økende sjanser på at den sosiale integreringen minsker via arbeidsplassen, basert på deres etniske samt religiøse bakgrunn.

Arbeid kan regnes som veien mot «god» sosial integrering da arbeid ansees, i det relasjonelle perspektivet som et relasjonelt begrep (Wadel & Wadel, 2007, s. 76). Informant S2 sier seg enig i dette, «*jobb er sytti prosent av integreringen*». Funnene tyder på at i henhold til det relasjonelle perspektivet tilrettelegger jobben muligheten for å skape nye relasjoner. Arbeid er

noe man utfører sammen. Sånn skapes samhold og samarbeid. Dermed, i lys av teorien blir arbeid en relasjonell affære (Wadel & Wadel, 2007, s. 69). Relasjonene man skaper via jobben er i lys av teorien en faktor som fremmer den sosiale integreringen til innvandrerene både på arbeidsplassen og i samfunnet generelt.

Det er ut til at Stavanger-informantene kjenner på diskriminering på arbeidsplassen i større grad enn Oslo-informantene. Stavanger er en mindre by og har mindre innvandrere i arbeidslivet enn i Oslo noe som kan være grunn for dette. Oslo har flest innvandrere fra ikke-vestlige land i arbeidslivet i Norge (Aas, 2009, s. 151). Arbeidsmarkedstilknytning varierer imidlertid i forhold til hva slags land innvandrerne kommer fra og ansees også som personlig. Innvandrere er tross alt ikke en heterogen gruppe (Masterkaasa & Birkelund, 2009, s. 227) noe som kan føre til avvik i deres egen personlige reise mot sosial integrering. Jo fortere innvandrerene får kunnskap om kulturen i Norge jo lettere blir det i arbeidslivet (Hardoy & Zhang, 2010, s. 343). Internalisering og institusjonalisering av normene og verdiene i samfunnet fremmer her integreringen til individer (Berger & Luckmann, 1966, s. 72-77), her innvandrerene i det norske samfunnet.

4.2 Kommunikasjon

4.2.1 Verbalt språk: Norsk

Sammenhengen mellom å være en del av samfunnet og norskferdighetene til innvandrerene er klar. For å kunne forstå de sosiale kodene og samfunnet generelt samt delta i det er språkferdigheter ansett som grunnleggende. Språk ansees som første skritt mot integrering (Einarsen, 2013, s. 51). Bare to ut av de syv informantene snakker norsk. Fire ut av syv forstår og forsøker å prate språket. O1 prøver å lære språket «*jeg snakker ikke norsk, men jeg har vært her i fire år nå så jeg forstår mange av konversasjonene*». O4 også «*jeg prøver, jeg lærer langsomt, jeg begynner å forstå litt, og jeg forsøker å prate litt også*». S2 mener at han klarer å få med seg de grunnleggende ferdighetene, og legger vekt på majoritetsbefolkningens villighet til å hjelpe samt motivasjon fra hans side «*min base i norskferdigheter fikk jeg når jeg snakket med fulle mennesker, de hjalp meg jeg plukket det opp overalt som en radar*», noe som ansees som grunnleggende i læringsprosessen (Eriksen, 2010, s. 69 & 70).

Både S3 og O2 snakker flytende norsk og viser motivasjon når det kommer til språkferdighetene «*jeg forstår, prater og forsøker å lære mer*», «*jeg snakker flytende norsk, jeg skriver også. Jeg har jo vært her lenge, snart over 34 år*». Motivasjon er en viktig del for innvandrereens sosiale integrering (Ellingsen, 2017, s. 14). I lys av teorien interkulturell kommunikasjon ser man at det å kunne snakke samme språk oppfattes som grunnleggende for å forstå hverandre og samhandle (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 129-132; Dahl, 2013, s. 25-27). Sosiokulturell tilpasning har funnet sted her (Berry, 1992, s. 76). S3 ser viktigheten av å lære seg språket «*lære norsk har hjulpet meg, jeg kan forstå folk nå*»

O2 tilføyer «*når jeg ikke snakket norsk var det vanskelig å få kontakt med folk eller snakke til dem. De ville ikke snakke med meg da*». Dette kan sammenlignes med informantene som enda ikke mestrer språket og mener majoritetsbefolkningen som har mer vanskeligheter for samhandling når dette er tilfelle. S1 mener at «*de vil ikke snakke med meg*», O1 sier seg enig og mener han blir dyttet ut av fellesskapet, «*ignorerer meg*», «*hvis du vil være her må du snakke språket*». Han mener individer fra majoritetsbefolkningen oppleves som støtende og han har kommet i krangler på bakgrunn av språk, «*jeg sa jeg forstår mye, men snakker ikke helt enda. Når jeg sa det svarte han bare med, norsk, norsk, hvis du er i Norge må du snakke norsk*» og at mange lurte på hvorfor han ikke snakker norsk, «*folk spurte meg hvorfor jeg ikke snakker norsk*», «*de forstår meg ikke*». Det er viktig for å oppnå en felles forståelse av et konsept at informasjonen man ønsker er videreført på en effektiv måte slik at mottaker av informasjonen oppfatter det på den måten avsender ønsker (Jacobsen & Thorsvik, 2013, s. 280). I lys av «*grader av norskhet*» og norske verdier er språkkunnskaper en viktig faktor (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 94). For å kunne innlemmes og fungere som medlem i et samfunn ansees språket som den viktigste komponenten i en samfunnskonstruksjon (Berger & Luckmann, 2000, s. 74). Informantene mangler dette.

Språk ser ut til å være en klar fremmer for sosial integrering. Informantene ser her ut til å være enige i dette. På en side ser man at hvis man ikke snakker samme språk svekker dette tilhørighetsfølelsen og kan lede til eventuelle misforståelser i samtalen (Dahl, 2013, s. 25-27). På den andre siden ser man at hvis majoritetsbefolkningen ikke hjelper i å fremme språkferdighetene kan dette oppleves som stopper for sosial integrering via språk. Begge aktører kan lære noe av hverandre selv om det alltid ikke oppfattes slikt (Sørheim, 2001, s. 200-

202; Berry, 1992, s. 72-78). Sosial integrering er som sagt en to-veis prosess (Eriksen, 2010, s. 69 & 70).

S2 legger dette godt frem og mener han ikke blir dyttet til å lære språket «*norsken min er sånn at jeg snakker på B1 nivå, jeg forstår nitti prosent*», «*hvis jeg ringer NAV nå og snakker engelsk kommer de til å svare meg på engelsk, så i Norge er det veldig enkelt å ikke snakke norsk*». Majoritetsbefolkningen må ta hensyn til at innvandreren ankommer et samfunn som virker fjernt for dem (Ruud, 2017, s. 86). Det å tilpasse seg innvandreren eller snakke engelsk hjelper ikke prosessen for å lære seg norsk og kan over tid hindre integreringsprosessen noe som uttalelsene til O3 legger godt frem. Han mener at «*jeg prøver å lære språket, jeg snakker ikke enda*», men legger vekt på at alle snakker engelsk «*når jeg snakker med kollegaer eller andre på engelsk er det ikke et problem for meg*», «*alle snakker engelsk her*». O4 er også enig «*selv om jeg snakker med norske mennesker tror jeg ikke språk er et problem, de er veldig vennlige, og alle snakker engelsk*», «*for meg, jeg snakker ikke godt norsk, jeg prøver litt, det blir kanskje enklere for folk som snakker språk som er mer tilknyttet til norsk*». Det norske språket ser ut til å bli tilsidesatt og engelsk overtar særlig i arbeidssituasjoner. O2 er her enig og tilføyer «*de begynner å snakke engelsk selv om jeg startet samtalen på norsk*». Det legges ikke til rette for å oppnå norsk kompetansen som sies å være essensiell i sosial integrering (Ødegård & Andersen, 2021, s. 46 & 47; Berger & Luckmann, 2000, s. 74).

Samtidig ser det ut til at informantene blir behandlet på en annen måte hvis de ikke snakker språket. O3 sier at «*de blir forvirret over hvor jeg er fra når de hører at jeg ikke snakker språket*». Majoritetsbefolkningen ser her ut til å gjerne snakke engelsk med minoriteter samtidig som de stusser på mangelen over språkferdigheter. Majoritetsbefolkningen kan derfor irritere seg over språkmangel (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 124), men prøver imidlertid fortsatt å tilrettelegge for innvandreren ved å snakke engelsk for å unngå misforståelser. Informant O1 «*vurderer å dra tilbake*» til hjemlandet på basis av ekskludering på bakgrunn av manglende norskferdigheter. Han mener at «*språk er en stor barriere og uten det er det vanskelig å være i den indre sirkelen*». Uten språkferdigheter kan en form for annengjøring ta plass der informanten ikke tilhører samme gruppe som majoritetsbefolkningen. Både på jobb (Bore et al., 2013, s. 29) og generelt sett (Berger & Luckmann, 2000, s. 74; Einarsen, 2013, s. 51). Dette kan sees på som om de ikke mestrer de sosiale verdiene i samfunnet. De har ikke

institusjonalisert kodene, her språket som er en viktig søyle innenfor en sosialkonstruksjon. Samtalene skaper den objektive sosiale virkeligheten (Berkaak & Frønes, 2010, s. 100).

Med teorien omhandlende akkulturasjon ser man at innvandrere som lærer seg språket og snakker majoritetsbefolkningens språk har gått gjennom en sosiokulturell tilpasning, språktilpasning som hjelper vedkommende i å delta og fungere som individ i verts-samfunnet (Berry, 1992, s. 76). Folk som migrerer fra land der morsmålet er tettere tilknyttet norsk og tilhører samme språkfamilie ser ut til å ha mindre vansker med å lære seg språket. Når en skal lære norsk kan dette oppleves som mer krevende hvis man kommer fra et språk som både er grammatisk og fonetisk fjernt fra det norske språket (Einarsen, 2013, s. 55). Alle informantene har et morsmål som ikke tilhører norsk språkfamilie. Språkkunnskaper er imidlertid regnet som en avgjørende faktor når det kommer til å klare seg sosialt sett i storsamfunnet, men også når det kommer til kognitive ting som å skrive søknader, bli tilkalt til intervju og lignede (Barstad & Molstad, 2020, s. 62). Forsking tyder også på at minoritetsspråklige innvandrere opplever et dårligere arbeidsmiljø (Bore et al., 2013, s. 29).

Funnene tyder på at etnisitet og lands-bakgrunn har noe å gjøre med svake språkkompetanser og kan derfor føre til svekkelse av den sosiale integreringen. Både Durkheim (2001), Parsons (1951), Berger & Luckmann (1966) og Wadel & Wadel (2007) sier seg alle enige at sosiale normer samt verdier har som rolle å veilede den individuelle adferden, noe som ansees som avgjørende for å forstå hvordan integrering fungerer innenfor det sosiale systemet. Her ser man at språk ansees som en verdifull sosial verdi innfor samfunnet, noe som mange av informantene mangler og kan føre til hindring av ordentlig sosial integrering og følelsen av tilhørighet i samfunnet.

4.2.2 Non-verbal kommunikasjon

Da informantene blir spurt om eventuell opplevd diskriminering og omhandlende vanskeligheter rundt sammenslåingen av dem med majoritetsbefolkningen, oppstår det fort et mønster. De fleste informantene tar opp mimikker eller kroppsspråk de har observert hos majoritetsbefolkningen og stusser over disse. I en hverdagssammenheng forteller alle informantene om hendelser som virket rare og pussige for dem.

Alle informantene bortsett fra O1 tar opp oppståtte tilfeller der de går på gaten og føler seg ubekvem i møte med andre. De beskriver mennesker som de har møtt, medlemmer av majoritetsbefolkningen som nesten framstår som falske. S1 mener «*de er snille, men ansiktet bytter, de ser på deg rart, du vet ikke hvor du har de*», og at «*de ser falske ut*». Han fortsetter med å si «*de ser på deg, smiler falskt*» og at «*de ser på deg som om du er annerledes*». S2 tilføyer at medlemmer fra majoritetssamfunnet «*ser ut til å være snille, smiler til deg ironisk*» og at de «*de ser på deg opp og ned*». S3 legger til at det noen ganger til og med kommer lydbidrag da disse «*ser på oss rart, sukker også*» og til og med «*knurrer*». O2 mener at han har hatt ubehagelige episoder der folk har vært redde for han. Han sier at disse «*turte ikke å se på meg*» og at de «*turte ikke gå nærme meg fordi jeg ser utenlandsk ut*». O4 påfører ikke en subjektivt negativ tankemåte, men stusser over at mennesker «*smiler til deg*» og at han «*skjønner ikke ansiktsuttrykkene*».

Disse opplevelsene kan være med på å skape en minsket følelse av tilhørighet ovenfor majoritetsbefolkningen. Kultur-normer skapes blant annet gjennom mimikker og man kan «skjønne» en kultur gjennom tegnene deres (Jandt, 2010, s. 111). Kultur misforståelser kan oppstå da tegnene er misforstått eller ikke internalisert som objektive (Jandt, 2010, s. 112; Beerkaak & Frønes, 2010, s. 19). O2s fortellinger minner imidlertid om diskriminering basert på etnisitet. Det er viktig å fange opp subjektive meninger rundt temaet for å identifisere potensiell diskriminering (Dalen et al., 2022, s. 95). Diskriminering kan føre til minskning av sosial integrering basert på umulighetsgraden av å forme relasjoner på basis av denne (Dahl, 2013, s. 69).

De andre informantenes opplevelser kan imidlertid spores tilbake til interkulturell kommunikasjon, viktigheten av tegn og i dette tilfelle kroppsspråk i enhver kultur. En og samme ting kan bety noe ulikt for forskjellige kulturer (Jandt, 2010, s. 111; Dahl, 2013, s. 175). De «falske» smilene og til dels «pinlige» oppførsel og adferden til majoritetsbefolkningen kan også sies å være sosiale normer av gruppen, der medlemmene deler mimikker som er forhåndsbestemt (Jandt, 2010, s. 111). Her ser man at informantene som innvandrere «kommer for sent til festen» og ikke har integrert seg på det nivået for å kunne forstå non-verbal kommunikasjon i verts-samfunnet da kroppsspråk ikke er internasjonalt (Dahl, 2013, s. 177). At informantene øyeblikkelig mener at flau smil er noe negativt kan sees på som et etnosentrisk syn fra innvandrers side. De måler kulturnormene i Norge i forhold til sin egen

kultur og må huske på å ha et kulturrelativistisk syn på norsk kultur for å kunne åpne muligheten til at alt det non-verbale språket norske mennesker bruker som virker slemst for innvandrerene, kanskje er deres form for å prøve å virke åpne og inkluderende mot migranten. Dette kan sees i lys av feilet interkulturell kommunikasjon der misforståelser oppstår på basis av å ikke dele samme kulturelle mekanismer (Dahl, 2013, s. 176). Sosial integrering kan fremmes i lys av akkulturasjonsteorien som her viser til at innvandrerene må adaptere og forstå kulturen i vertslandet for å fremme tilhørighetsfølelse.

O2 har som sagt hatt utfordringer når det kommer til å vite hvor man har majoritetsbefolkningen på bakgrunn av hans etnisitet, men tyder på å forstå den norske kulturen ved å assimilere, men også adaptere seg til kodene i samfunnet. Han sier «*etter jobb, setter jeg meg på bussen, men bare hvis det er to ledige seter og ingen sitter der*». Han tilføyer med å si at «*det har blitt bedre med tiden*». På en side i hans opprinnelige kultur kan det non-verbale bli sett ufint eller ugreit, mens på den andre siden etter at han har vært i kontakt i en viss periode med majoritetsgruppen ser man et skifte i adferd, holdninger og kanskje til å med endringer i kulturidentiteten hans (Berry, 1992, s. 3 & 4). O2, min eldste informant som har vært lengst i Norge, mener at aksept nivået til majoritetsbefolkningen mot innvandrere med muslimsk bakgrunn ser ut til å ha blitt bedre over tid. Folk generelt stiller seg mer positivt rundt innvandrere «som han» noe som forskning ser ut til å støtte (Berntzen, 2011, s. 38). Han har forstått de non-verbale kodene som samfunnet følger (Jandt, 2010, s. 113). Forskning tyder på at mennesker som ankommer landet før de har fylt tjue har mindre vanskeligheter når det kommer til integrering (Dalen et al., 2022, s. 40). Dette står i tråd med informantens historie.

På jobb ser non-verbal kommunikasjon ut til å være en faktor for en svekket tilhørighetsfølelse samt i et tilfelle faktisk være kilde for en type Islamofobi. Både O1 og O3 har opplevd dette på jobb. O1 forteller om situasjoner der kunders mimikk eller kroppsspråk ser ut til å være nedlatende «*attityden hans var ikke greit*». Han forsetter med å si at han ble ignorert «*unngår øyekontakt med meg rett etter at han smilte til meg*» og at «*fjeset hans så ut til å ville drepe meg*» etter en konversasjon med kunden angående en bestilling. O3 sier seg enig i det at noen kunder bruker kroppsspråk for å uttrykke avsky og at noen ganger, «*snakker ikke til meg direkte, ser på meg rart, opp og ned*» og at mange «*unngår meg, men jeg ser at de ser på meg*». Non-verbal kommunikasjon ser ut til å splitte samfunnet inn i to deler: de som forstår og de som ikke

gjør det. Dette kan sees på i lys av begrepet annengjøring der en gruppe ser seg selv som høyere på rangstigen enn en annen (Dahl, 2013, s. 70).

S1 forteller derimot om en hendelse der han var offer for Islamofobi på jobb med sin arbeidsgiver basert på non-verbal kommunikasjon. Han vasket restauranten mens arbeidsgiver så ut til å overvåke han.

Jeg snudde meg og så at han så på meg som om jeg var dum. Hver gang jeg var ferdig med å vaske noe, så jeg han se på meg og følge med. Senere skjønnte jeg at han hatet muslimer og hadde satt opp en tegning «hijab forbudt». Jeg visste da han fulgte meg fordi jeg var muslim fordi alle de andre ansatte mente jeg var den flinkeste til å vaske.

Informanten blir her utsatt for diskriminering (indirekte) på basis av hans religion, noe som hindrer han i å forme nettverkene han trenger her på jobb for å videreutvikle hans sosiale kompetansen (Dalen et al., 2022, s. 94). Man ser at både religiøsitet og etnisitet kan være et hinder for interkulturell kommunikasjon, og derfor stanser for mulig sosial integrering selv når man er i en situasjon der det ikke brukes verbalt vokabular. Arbeidsplassen og dens uformelle sosiale vokabular er her med på å svekke tilhørighetsfølelsen til informantene noe som også forskning tyder på (Bore et al., 2013, s. 29) og kan demotivere migranter for potensiell sosial integrering.

Julien Bourrelles (2014) humoristiske vri på non-verbal kommunikasjon, kroppsspråk, ansiktsuttrykk i det norske fellesskapet gir en god pekepinn og støtter informantens oppfatning av den norske befolkningen generelt sett. Dette underbygger konseptet av at folk virker kalde og mindre åpne for kommunikasjon, verbal eller non-verbal, og understreker følelsen av at nordmenn er uinteresserte i å virke åpne mot innvandrere og holder seg stort sett for seg selv. Nordmenn er kulturelt reserverte (Bourrelle, 2014, s. 54-56 & 72-89). For å fremme den sosiale integreringen er det imidlertid viktig for innvandrerens å huske på det kulturellevistiske synet på andres kultur, her den norske, og ikke bruke sin egen som målestokk da dette kan føre til et etnosentrisk syn på vertsamfunnets skikkelser og hindre sosial integrering grunnet kulturelle forskjeller. I sin tur må majoritetssamfunnet gjøre det samme (Dahl, 2013, s. 73). Non-verbal kommunikasjon kan til tider oppfattes som diskriminerende, men det ser ut til at tid og adapteringsprosessen samt assimileringprosessen fra innvandrerens, men også majoritetsbefolknings side kan øke sjansene for fremgang av sosial integrering av innvandrere

i framtiden der de sosiale koders grenser kan krysses på tvers av gruppene (Friberg, 2016, s. 22, Berntzen, 2011, s. 38).

4.3 Kommunikasjonsinstitusjoner

4.3.1 Språkkurs / Introduksjonsseminar

Når jeg nevner eventuell hjelp informantene har fått gjennom institusjoner som kurs eller lignende er det tre ut av syv som raskt forteller om ulike språkkurs de har deltatt i. De andre fire har ikke gjennomført initialt språkkurs. O3 og O4 virker uinteresserte i tanken om å gå på språkkurs. De begge bruker ord som «*Unyttig*» og «*Tidskrevende*». Her kan man klart se en mangel på interesse og vilje til å lære seg språk, kulturelle koder samt sosiale verdier fra majoritetsbefolkningen. I lys av teoriene ser man at disse informantene ser ut til å ikke benytte seg av tilrettelagte muligheter for å lære de sosiale verdiene som vertsamfunnet har og således minsker deres mulighet for raskt å oppnå en god start på sosial integrering da dette forutsetter at innvandreren også må ha en positiv holdning og bidra aktivt for å skape gode opplevelser samt være villig til å bli en del av samfunnet for at sosial integrering skal kunne skje (Dalen et al, 2022, s. 48). På skolen kan man bygge bånd og nære relasjoner med andre noe som kan bidra til integreringen selv om ekskludering i praksis også kan forekomme i klasserommet (Eriksen, 2010, s. 81).

På den ene siden ser det ut til at de diverse språkkursene har vært en framdriver for sosial integrering og bidratt inkluderende generelt sett. Både S3 og O2 har hatt nytte av å delta på språkkurs i Stavanger og Oslo. Både i lys av det relasjonelle perspektivet samt når det kommer til interkulturell kommunikasjon har slike skoler virket nyttig i en tidlig integreringsprosess når informantene først ankommer landet og det relativt ukjente samfunnet. S3 beskriver språkskolen som et veldig nyttig verktøy for å både lære språket og sosiale koder. «*Da jeg kom til Norge i 2015 så gikk jeg på skole på et læringscenter, det hjalp veldig mye*» Videre sier han at han «*kom tilbake for å lære mer, jeg har alltid vært skoleflink*». O2 legger til at skolene også har hjulpet han med å få kontakt med andre i tillegg til å lære språket, «*jeg lærte masse norsk på skolen. Jeg følte at det var en bra start på reisen min til å lære språket og bli kjent med*

andre mennesker. Jeg lærte på denne skolen på sent 90 tallet. Jeg følte at jeg lærte veldig mye faktisk».

Disse to informantene har til felles at de begge snakker godt norsk og har et godt vokabular. Adaptering til det nye samfunnet og språket, ser her ut til å fremme sosial integrering (Berry, 1992, s. 72). Handlingen, å gå på språkskole fremmer innlemmelsen i samfunnet og følelsen av å være med i et fellesskap. Innvandrerne blir her mer inkludert i den sosiale konstruksjonen og muligheten for relasjonelle koblinger er løftet (Wadel & Wadel, 2007, s. 92). Språkkurset ser ut til å ha tilrettelagt muligheten for språkkunnskaper og fremmet veien mot sosial integrering for disse to informantene og bidrar til en innførelse i sosial kompetanse og styrker sosial innlemmelse i samfunnet.

På den andre siden tyder funnene på at språkkurs og introduksjonsseminarer kan oppleves som en tildeles krenkende prosess. S2 kommer med utsagn fra da han deltok i et introduksjonsseminar da han ankom Stavanger Norge hvor han var sjokkert og rasende over hvordan han ble mottatt og hvilke læringsbehov han ble antatt å ha.

Hva var konseptet med dette integreringsseminaret? Hva var temaet. Lære norsk? Nei. Har noen fortalt deg at hovedpoengene var? Et tema var personlig hygiene. Hvordan pusser man tennene, hvordan man bader, hvordan bruker man toalettet. Og når du prøver å være et positivt, produktivt menneske. Jeg rakk opp hånda og sa at jeg forstår hva du gjør, tusen takk, men jeg vil ikke kaste bort tiden min på fire fem timer. Kan jeg gå? Nei du kan ikke, du må være her. Så integrering var basert på dette. Det er ikke det. Så det som skjer er at når folk kommer og snakker om integrering, ser ikke personen som er integrert det negative med det han sier. Ok nå er jeg integrert fordi jeg vet hvordan jeg skal pusse tennene mine, jeg vet hvordan jeg skal fikse håret mitt. Dette er en stor del av problemet. De gjør ikke det med alle innvandrere. Og for oss, som var nye til landet, var det veldig sjokkerende og følte oss mindreverd.

I lys av diskriminering på basis av etnisitet og stereotypi gir denne påstanden et bilde om at den kulturelle gruppen informanten tilhørte ble behandlet annerledes på basis av etniske og kanskje religiøse forskjeller noe som påvirket informanten til å føle seg mindre verdt vis-a-vis «de andre» (Dalen et al., 2022, s. 95). Han mener at kulturelle forskjeller ikke er enorme og grunnleggende verdier og normer i samfunnet er delt med andre verdensdeler. Den interkulturelle kommunikasjonen var her blokkert av en etnosentrisk, stereotypisk tankegang

mot innvandrere-gruppen som malen for kurset representerer i klasserommet (Dahl, 2013, s. 72). S2 mener også at dette var et forsøk på assimilering, «grensekryssing» der innvandrerne skal adoptere majoritetsbefolkningens væremåte (Friberg, 2016, s. 21). Han sier at «*når du snakker om hvordan du vil at en person skal integreres så må han gjør de samme tingene som deg. Det er sånn at tingen er at i Norge styrer dette livet ditt. Retningslinjene*».

I motsetning til dette, ved å se på fenomenet ved bruk av teoriene omhandlende sosiale koder og lignende er det noen ganger slik at oppførsel og hvordan individer oppfører seg er annerledes i ulike kulturer (Berger & Luckmann, 2000, s. 64). Majoritetsbefolkningen ønsker dermed å ikke gjøre en forskjell, men å utdanne alle nye ankomster på samme måte slik at alle internaliserer de sosiale kodene, normene og verdiene i samfunnet i starten av oppholdet. På samme måte som man gjør med et barn som skal lære de sosiale kodene (Wadel & Wadel, 2007, s. 52). Man kan se dette som en form for retningslinjer i integreringsprosessen inn i fellesskapet, en form for adaptasjon som ikke nødvendigvis er en assimileringssprosess (Berry, 1992, s. 73). Det sosiale aspektet i vertslandet kan imidlertid oppleves som fjernt (Fauske, 2014, s. 11) og majoritetsbefolkningen bør i dette tilfelle holde seg unna stereotypiske forutsetninger om ulike kulturer/ religioner (Dahl, 2013, s. 67).

O1 har veldig klare tanker om hvordan han har blitt sett på av majoritetsbefolkningen og mener at hans mangel på å beherske det norske språket ikke står i veien for hans fremgang i arbeidet og evnen hans til å skape ulike relasjoner. «*Jeg sa jeg ikke snakket norsk, så sa han hvorfor er du her? Jeg svarte ved å si hvem jeg skal snakke norsk med? Fatene? Oppvasken?*» Både O1, O3 og O4 ser ut til å ha migrert til Norge for å fremme muligheten for enten arbeid og/eller studier. Språkbeherskelse er ikke i fokus hos disse informantene. Innvandrere har tendens til å mene at de har gode norskkunnskaper, eller gode nok til å fungere i samfunnet. Innen forskning ser det ut til at subjektive meninger rundt språkkompetanser skygger objektive tall (Dalen et al., 2022, s. 41). Disse informantene minsker imidlertid sjansene sine for oppnåelse av sosial integrering da de mener at språkkurs og innføring i norsk ikke er en viktig faktor for denne. Disse velger å ikke internalisere de sosiale kodene i samfunnet noe som igjen kan føre til avvik i det sosiale og et asymmetrisk forhold som leder til at subjektiv mening står i fokus og objektiveringen ikke (Berger & Luckmann, 2000, s. 166). Dette ser ut til å være hinderet i deres egen sosiale integrering, uavhengig av religiøse eller kulturelle faktorer. Hvis man ikke er

motivert selv er det liten sjanse på økt sosial tilhørighetsfølelse (Ellingsen, 2017, s. 14; Dalen et al., 2022, s. 48).

Hvis man ser på sammenligningen av de to byene ser det ut til at i Oslo har innvandrerne et spesifikt mål/ønske om å oppnå noe: være seg arbeid eller skole. De legger ikke like mye i integreringen via språket (bortsett fra informant O2 som ankom landet på 90-tallet). I Stavanger derimot hadde alle informantene vært med på en form for lærings-skole og ser ut til å være mer motivert og villig til videre språkbeherskelse. Både S3 og O2 har ankommet og deltatt på språkkurs før 2020, de andre informantene har ankommet landet etter denne tiden. Man bør ta høyde for at språkkurs muligens ser annerledes ut i dagens Norge enn det det engang var. Funnene tyder på at det har vært en form for utvikling i hvordan man tar imot innvandrere fra majoritetsbefolkningen sin side. Dette er en plausibel hypotese som muligens forklarer fenomenet.

4.3.2 Dugnad

Dugnad er en norsk tradisjon (Aarseth, 2012, s. 98; Bourrelle, 2014, s. 33). Når jeg spurte informantene om de deltar i dugnader i lokalsamfunnet eller den dugnaden borettslaget organiserer ble deltagerne splittet i to kategorier: de som deltok og de som syntes dette var unødvendig. S1 samt S3 svarer med: «ja jeg deltar. Der jeg bor. Det er ekstremt viktig for samfunnet», «ja det gjør jeg. Hjemme gjør jeg det i blokka mi, jeg bor alene så jeg snakker med folk der, alle deltar så må jeg og ikke sant». O2 sier seg enig i dette og videre sier han:

Ja det gjør jeg. Der jeg bor er det dugnad hvert år og hvert år er jeg med. Det er veldig viktig. Det er absolutt en god start på det sosiale her. For å få venner, lære om andre. Dugnad ordet finnes jo bare i Norge, men det finnes noe lignende i andre land også. Familien min er muslimer, men jeg har også bodd i Frankrike, så jeg har også det systemet der hvor vi har dugnad også selv om det ikke heter det samme, så dugnad er helt greit for meg. Jeg har sett det før så det er ikke vanskelig å sette seg inn i det for meg.

Her ser man at dugnad oppfattes som noe subjektivt meningsfullt for informantene S1 og O2 (Berger & Luckmann, 2000, s. 104). Hvis innvandrere deltar for å skape nye relasjoner og viser genuin interesse og initiativ kan frivillig arbeid fremme deres sosiale integrering i vertslandet

(Aarsether, 2012, s. 100). S3 ser derimot ut til å delta fordi «alle gjør det». Her ser man at informanten assimilerer seg med majoritetsbefolkningen ut ifra forventninger fra denne om at han skal gjøre det som alle andre gjør (Dahl, 2013, s. 222), her dugnad.

Dugnadens relasjonelle gevinster er ikke alltid fullt ut forståelige for innvandrere. Hvis innvandrere hadde kjennskap til dugnadsbegrepet ville det vært enklere å forstå konseptet noe man ser at O2 har. Majoritetsbefolkningen må derfor ta hensyn til at innvandrere møter et ukjent konsept, som dugnad (Ruud, 2017, s. 86). Bare tretten prosent av innvandrerne deltar i frivillig arbeid (Barstad & Molstad, 2020, s. 64). Dette lave tallet kan tolkes som at dugnad er et ukjent konsept for nyankomne og deres opprinnelige kultur. Dette kan forklare hvorfor både S2 og O4 ikke ser betydningen av å delta og svarer slikt: «*hahaha, nei det gjør jeg ikke*»; «*Nei jeg deltar ikke på sånt. Nei, nei, nei*». Hvis noe ikke er subjektivt meningsfullt er normene og verdiene til samfunnet ikke internalisert, institusjonalisert (Berger & Luckmann, 2000, s. 104) og bidrar til svekkelsen av følelsen av tilhørighet samt muligheter til å forme betydningsfulle relasjoner og sjansen til videre sosial integrering innenfor storsamfunnet. Alle involverte må imidlertid ha et kulturrelativistisk syn på hverandre for å fremme ekte og brukbare relasjoner noe som kan være utfordrende når man møter en ny objektiv virkelighet skapt av en annen kultur. Likheter i et samfunn kan være ulikheter i et annet (Wadel & Wadel, 2007, s. 56; Ruud, 2017, s. 94) og et samfunn som er menneskeskapt oppleves som kjent (Wadel & Wadel, 2007, s. 52), men når man kommer til et nytt samfunn, kan det være utfordrende å gjøre/følge de nye ofte fremmede reglene til en naturlig del av livet.

Ut av de som ikke deltok ser det imidlertid ut til at noen har lyst, men er tidsbegrenset og har ikke anledning til dette. O1 har begrenset tid til å delta «*jeg har aldri tid til det*». O3 sier seg enig.

Nei det gjør jeg ikke. Den gangen bygget mitt skulle gjøre det hadde jeg ikke tid til å være med. Jeg jobber så jeg kan ikke være med på de tidene de har satt. Det er alltid etter skole og jobb tider, men da er jeg fortsatt på jobb. Jeg hadde likt til å være med, men jeg jobber alltid.

Lange timer på jobb ser her ut til å bremse informantenes potensiell til å forme relasjoner og tilhørighet utenfor jobbsituasjonen. Religiositet kan også spille inn da f.eks. en person med muslimsk bakgrunn muligens ikke vil kunne delta i «typisk norske» aktiviteter som dugnad i borettslaget på fredag ettermiddag da han går i moskeen (Sandberg et al., 2018, s. 63).

I Oslo ser det ut til at informantene ikke har tid til å være med på diverse dugnad situasjoner. De befinner seg på jobb når det skjer og kan ikke delta. Et forhold kan påvirke et annet (Wadel & Wadel, 2007, s. 77). De ser imidlertid ut til å ha lyst til å delta i fellesskapet og bidrar også til interkulturell kommunikasjon. Man ser her at engasjementet er viktig fra både majoritets- og minoritetsbefolkningen da det relasjonelle perspektivet blir viktig her. Dugnaden kan bli sett på som en funksjon med rituelle trekk, felles flagg der medlemskap formes (Tjora, 2018, s. 67; Durkheim, 2001, s. 181), og der man kan skaffe felles støtte og hjelp begge veier (Nordbø, 2021) for å fremme innvanderens sosiale integrering.

4.3.4 Kafeen

Et overaskende funn i analysen er interessen to av informantene har for kafeen som møteplass. Jeg hadde ikke planlagt spørsmål rundt møteplasser, men O2 og S2 hadde begge noe å tilføye når det kom til dette temaet. Dette kom opp da jeg spurte spørsmål rundt sosial integrering på fritiden samt spørsmål angående potensiell diskriminering de hadde opplevd. Kafeen virket som et nokså meningsfullt sted for begge informantene noe som majoritetsbefolkningen kanskje ikke var like begeistret for. Informant S2 så kafeen som et verdifullt verktøy for brorskap mellom innvandrere og for kommunikasjon, «*Vi innvandrere møtes på kafeer for å slå av en prat eller bare drikke kaffe og slappe litt av etter hverdagen, det er viktig i vår kultur*». Informant O2 sier seg enig i dette, «*møteplassen vår er kafeen*». Møteplassen fremstår som sosial og i lys av teorien kan man se at dette fremmer sosial kommunikasjon. Dette er et sted der man gjenkjenner hverandre og stoler på hverandre. Kaffekoppen er her et tegn på fellesskap, hvor man gjerne drøyer tiden (Tjora, 2018, s. 122-127) noe som S2 sier, «*tar gjerne flere kopper*».

O2 har imidlertid opplevelser der han har følt på annengjøring i kafe-situasjonen. Han uttaler seg slikt:

Når vi er flere, hvordan skal jeg si det da. Når flere folk med ulikt utseende eller farge sitter sammen på en kafe, som snakker sammen eller noe sånt, kan man se at i forhold til de norske er det ubehagelig for dem. De ser noe som kanskje oppleves som vanskelig, eller rart eller unorsk. De blir ukomfortable. Jeg føler på det, selv om jeg har vært her så lenge. For meg er det viktig at vi alle blandes.

Her kan man se at normene til majoritetsbefolkningen kanskje ikke går i tråd med informantenes oppfatning av det som er kurant. Hvis man setter det opp mot teori kan man ane konturene av annengjøring. Det som er vanlig for innvandrerne, her kafe-besøket med andre fra samme eller ulik gruppe blir sett på som rart fra majoritetsbefolkningens side (Dahl, 2013, s. 70).

S2 antyder også at dette er et tegn for annengjøring, «*Folk som går forbi er opptatt av å stirre og tenker at vi er for avslappet*». I lys av teorien kan man se på dette som en form for annengjøring, men man kan også se på det med andre briller, viktigheten av tegn, mimikker, kroppsspråk eller ansiktsuttrykk innen kommunikasjon, da disse kan bety ulike ting i ulike kulturelle settinger (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 131-133). De andre informantene mine tok ikke opp kafe-situasjoner eller lignende. Når O2 tar opp viktigheten i å forenes i et samfunn via kafe-settingen er dette ikke et nytt konsept. Innenfor kulturell identitetsteori er mangfold og inkludering ekstremt viktig (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 97 & 98). Norske forsøk på fremgang av integrering involverer ofte kafeen som møteplass for innvandrere og norske for å skape relasjoner på tvers av kulturer og fremme sosial integrering gjennom ulike relasjoner (Wadel & Wadel, 2007, s. 73; Lundestad, 2022).

4.3.5 Interessant funn: Mat som hinder i interkulturell kommunikasjon

De fleste informantene har barn som enten bor utenfor eller i Norge. Blant de tre informantene som har småbarn i barnehagen i Norge er det to som tok opp mat i barnehagen som en betydelig medårsak for annengjøring. For informant S1 var dette basert på det faktum at barn hadde påpekt matinnholdet av matpakken som han hadde pakket med til barnehagen. Barna hadde gitt uttrykk for at maten ikke var «opp til standard».

Noen ganger går barnet mitt på skolen og de ser på han som om han har tatt med noe ekkelt. Han tar med afrikansk mat noen ganger. De ser på maten hans og sier æsj. All maten her er den samme, ikke noe forskjellige produkter i lunsjen, og de tror at maten deres er mye bedre. De mobber barn. For meg er det veldig rart.

Det ser ut til at maten her blir sett på som noe annerledes grunnet kulturelle faktorer heller enn religiøse. Mat ble her en form for språk. Det ble en identitetsmarkør for gruppen. Det er med

på potensiell integrering eller ekskludering av gruppen. Kultur ble faktoren på hvordan man møtes i en bestemt situasjon (Dahl, 2013, s. 201), her matpakken. Dette er en sårbar situasjon, der mat kan i lys av teorien kan bli sett på som en grense imellom «vi» og «de andre», kulturelt og etnisk sett (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 251). I tilfelle med denne informanten kan de store matpakke forskjellene virke som en hinder i både barnets og hans sosiale integrering i Norge. Informant S2 forteller om et tilfelle der han følte mat hindret både han og hans barns mulighet for sosial integrering.

Sønnen min i barnehage f.eks. Jeg sa til ham hva spiste du i dag? Ost og skinke. Og læreren frøs. Så så jeg på henne og spurte hva som var galt. "Jeg er veldig lei meg, jeg vet ikke hva som skjedde" og hun begynte å bli veldig dramatisk, og jeg sa, ro deg ned, hva skjedde? "han spiste svinekjøtt", og jeg sa ok, la han gjøre hva han vil. Hvis han forteller deg at han vil spise denne maten, er det ikke ditt problem eller din forpliktelse. For det andre er han en 2 år gammel gutt. Jeg er veldig seriøs om dette, hvis jeg skal komme til ungen min og si vi spiser ikke skinke, vil han prøve å la være. Men hvis alle vennene gjør det, så er det en veldig tynn linje mellom hvor mye barnet ditt absorberer. Han ble forresten syk også!

Barnehageassistenten utførte en form for hverdagsstereotypi og antok at hun hadde gjort noe feil basert på hans religion. Denne var riktig og ikke i henhold til annengjøring eller utført ut av dårlige hensikter, men kanskje viktighetsgraden av situasjonen var mindre en ventet (Dahl, 2013, s. 66-68). Spiser man svinekjøtt ved et uhell er dette ikke egen feil og ikke en stor komplikasjon for religionen. Man kan, som informanten selv sier få sterke reaksjoner fysisk av selve maten (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 245). Begge informantene ser ut til å holde fast på deres «gruppe» gjøremåter når det kommer til mat, noe som ansees som normalt med ankomsten til et nytt land som migrant (Eriksen & Sajjad, 2015, 250). Normene, verdiene og mat-kodene til majoritetsbefolkningen er imidlertid ikke internalisert, noe som kan føre til en følelse av hindring i deres sosiale integrering. En faktor på grader av norskhet og i hvor stor grad man er del av samfunnet ser her ut til å være maten man spiser. Dette så imidlertid ut til å være unikt for mine informanter som er bosatt i Stavanger. En grunn for dette kan være at i Oslo, som er større by med flere kulturelle og religiøst mangfold, allerede har en form for grenseskifting i samfunnet og man ser at adferd adopteres og skiftes mellom minoritets- og majoritetssamfunnet (Friberg, 2016, s. 21). Man kan f.eks. se dette med økt antall ulike «etniske» restauranter i Oslo.

4.4 Religiøse markører

Gjennom analysen ble det fort lagt merke til at informantene hadde mye å si når det kommer til religiøse markører. Disse varierte fra religiøse institusjoner til religiøse praksiser. I min tematiske analyse ble dette et av hovedtemaene. Jeg la merke til at de fleste av informantene hadde et spesielt forhold når det kom til å uttrykke og forsterke religion gjennom muslimske institusjoner og praksiser.

4.4.1 Religiøse institusjoner

Informantene har ulike relasjoner til religiøse institusjoner. For tre ut av syv, O3, O4 og S3 regnes moskeen som en essensiell institusjon i deres hverdag. Det hellige stedet er for dem veldig viktig i både hverdagen og høytider og regnes som en støtte i hverdagen deres og deres søken etter fellesskap og samhold. Moskeen er for de ansett som en nødvendig og fundamental brikke i forsterkningen av deres religiøsitet og beskrives som en sosial arena, spesielt for førstegenerasjonsinnvandrere (Vogt, 2018, s. 148).

Når informant S3 blir spurt om han går i moskeen svarer han med *«ja, ja, ja. Selvfølgelig gjør jeg det, hver fredag og hver id, jeg er veldig glad for at de bygger en ny moské», «religionen min bygger broer, når jeg går i moskeen og sånt.»*, *«det er et trygt sted som føles ut som hjemme. Alle er samlet der»*. Informant O3 sier seg enig i dette. Han forteller *«Jeg drar dit flere ganger i uken, når jeg har tid hver dag. Jeg føler at jeg har et nettverk der, mange venner, de er som familien min nå.»* O4 mener også moskeen er en møteplass, han sier: *hvis du drar dit, kan du lykkes, og til og med hjelper de muslimer på mange måter. Det er et stort samfunn, og selv på Stovner har de et stort samfunn. Jeg liker å dra dit for å snakke og møte mennesker. På fredager spesielt hvis du drar dit, ser du et stort samfunn.*

Informantene mener altså at moskeen blir som en støtte i hverdagen da de må være i stand til å navigere denne som en minoritet i samfunnet. Her finner de samhold og bruker institusjonen som en felles møteplass noe som moskeen alltid har vært kjent for (Horsfjord, 2017, s. 91). De mener at det hovedsakelig er viktig å finne moskeen for å opprettholde religionen og utøve denne. De sier seg sosialt integrerte innenfor disse moske rammene. De samles med primært

nære relasjoner samt forsterker deres nære sosiale relasjoner, det Eriksen (2010) kaller for formelle bånd eller sterke bånd (Eriksen, 2010, s. 70). Her møter de mennesker som praktiserer religionen og alle informantene som deltar i religiøse praksiser i moskeen mener dette fremmer nettverk med andre fra samme gruppe som dem. Her treffer de venner og andre fra innvandrer miljøet. I lys av teorien kan dette føre til en type «segregering» der folk holder seg til «sine egne» (Eriksen, 2010, s. 73). Informantene som regelmessig går i moskeen, mener man må ta seg tid til dette uansett arbeidstider og legger opp hverdagen til å kunne prioritere institusjonen og det den kommer med. Moskeen presenterer seg som en sentral del i livene deres og oppmuntrer de til å både arbeide lange timer og forsterke deres tro. Moskeen er her sett på som et trygt sted der de kan møte folk med samme verdier som dem. Religionen har her som funksjon å fremme sosialt samhold og kollektiv bevissthet. Religionens rolle er å skape sosial samhörighet og kollektiv bevissthet (Durkheim, 2001, s. 28) blant medlemmer av samme gruppe.

Institusjonen tilrettelegger interaksjon mellom medlemmer av samme subkultur, her religionen (Olson, 1993, s. 37). Moskeen er her i tråd med teorien, et fellesskap og samhold som er basert på felles tro (Tjora, 2018, s. 19). Religion og tilknytning til religiøse institusjoner kan imidlertid føre til at innvandreren holder mer ensidig kontakt med egen gruppe, og religiøs aktivitet kan føre til mindre kontakt med majoritetsbefolkningen der man har tendens til å bevege seg mot grupper som er «lik» sin egen (Barstad, 2024). En sosial konstruksjon blir opprettet der gruppen, her folk som går i moskeen, blir bakgrunn for sosiale relasjoner (Wadel & Wadel, 2007, s. 56).

De andre informantene, O1, O2, S1 og S2 er imidlertid ikke like opptatt av religiøse institusjoner og mener at disse ikke er en viktig del av deres kulturelle/religiøse identitet og søker samhold på andre måter. Disse mener alle at religiøsiteten deres foregår eksepsjonelt i hjemmet deres blant familie og venner, og disse har ikke behov for å «offentliggjøre» religionen deres blant andre medlemmer av samme religion. Disse utfører religiøse praksiser på hjemmebane og føler ikke at den trengs å forsterkes gjennom religiøse institusjoner. Dessuten er tid en faktor her da informantene mener at de ikke prioriterer å gå i moskeen. S1 og S2 ber hjemme med familien, «*har ikke tid til det, jeg ber med kona mi og sønnen min hjemme ellers er jeg på jobb*» og S2 «*jeg er hjemme med sønnen min og ber på fredager*». O2 sier at «*det trengs ikke, jeg ber hjemme og jeg føler dessuten ikke for å møte mennesker gjennom moskeen*».

Disse informantene ser ut til å ha adaptert de religiøse normene til majoritetsbefolkningen (Durkheim, 2001, s. 28 & 40; Parsons, 1951, s. 34) noe som kan fremmes deres sosiale integrering i storsamfunnet.

Når man sammenligner mellom byene ser man at det ikke finnes noe spesielt mønster i hvem som deltar i religiøse praksiser gjennom institusjoner basert på bosted. Dette varierer fra person til person og hva de legger i religionsbegrepet samt hva det vil si og være en religiøs person. Innvandrere er ikke en heterogen gruppe (Masterkaasa & Birkelund, 2009, s. 227).

Et interessant utsagn er svaret informant O1 gir. Han mener moskeen er et sted der man kan bli diskriminert av egen gruppe. Han ser ut til å ha et vanskelig forhold til institusjonen og mener at de ikke er like inkluderende som de skal ha det til. I hans øyne er moskeen et sted der, hvis man ikke følger alle retningslinjer, kan bli beskyldt for å ikke være et godt nok medlem av religionen. Moskeen blir her sett på som et sted der man blir dømt god eller dårlig muslim. På en side ser man at moskeen representerer noe sentralt og kjært for cirka halvparten av informantene, mens på den andre siden sies det at moskeen er et sted der man er avhørt i troen sin.

O1: For Ramadan besøkte jeg moskeer, det er en stor del av samfunnet, og det er også et stort Bangladesh samfunn, men jeg var ikke så aktiv i det samfunnet fordi teknikkene mine ikke er så tradisjonelle. Noen ganger er det veldig konservative muslimske diskusjoner jeg ikke vil delta i. Jeg er slik at jeg er litt annerledes. Noen ganger føler jeg meg tapt i hva slags muslim jeg er, jeg er imellom to verdener.

Kulturidentiteten til informant ser ut til å være splittet mellom tilknytning til majoritetsbefolkningen og hans religion. Man ser her at den religiøse/kulturelle identiteten til vedkommende ikke er i tråd med gruppens identitet (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 74 & 154). Dette kjenner man igjen fra flere steder, men det ser ut til at muslimer i småbygder føler mer på dette (Gullikstad et al., 2021, s. 76). Informant O1 ser også ut til å ha en mer individualistisk holdning til religion samt livet generelt.

Jeg tror som muslim hvis jeg alltid tror jeg må være konservativ, må jeg være at hvis jeg legger for mye grenser eller begrensninger i fremtiden, gir jeg en melding fra meg om at det er så

vanskelig å være venner med en muslim person, praktiserende muslimsk person som alltid går i moskeen med de samme.

Her tyder teorien på at vedkommende fremmer sosial kompetanse og øker sjansen for et mer utbredt nettverk ved å forme relasjoner utenfor de formelle nettverkene (Eriksen, 2010, s. 73). Selv om moskeen virker betryggende er det også et sted som kan, i lys av teorien, være til hinder for potensiell sosial integrering.

4.4.2 Et uventet funn: Forening av religiøse aktiviteter

To av mine Oslo-informanter forteller om å stille spørsmål rundt en mulig grense flytting mellom ulike minoritets- og majoritets grupper. De mener at individer tilhørende de ulike gruppene kan felles-gjøre og dele tradisjonene og skikkene deres. Informantene ser ut til å ville holde på sin religiøse/kulturelle identitet, men samtidig være en del av det nye tilbudet fra vertsamfunnet, noe som også forskning tyder på er mulig (Dalen et al., 2022, s. 60; Friberg, 2016, s. 22). O2 mener han kan feire jul og annen kristen tradisjon og er veldig glad for det.

Vi, selv om vi er muslimer så, vi kan også lage fester med de norske. Jul f.eks., altså, vi er muslimer, men vi kan jo feire jul for det. Det er jo ikke noe problem. Vi kan blande muslim og jul. Vi kan gå sammen med de norske når det er jul. Tradisjonene kan blandes, vi bor jo i samme land!

O4 er her enig, men snakker om, men tar utgangspunkt fra et muslimsk ståsted. Han mener muslimer kan introdusere religionen til majoritetsbefolkningen ved å invitere de til moskeen og ha samlet stunder som en smeltedigel. Han tilføyer at han er åpen for å gå i kirken og lære mer av deres skikker.

En kultur er ikke bare for muslimer, jeg tror kulturen bør være for alle. F. eks. for de kristne går vi til deres ting, og ser hvordan de gjør det, og for muslimene kommer de for å se oss og vår kultur, du vet, det burde være sammen.

Her kan man se at begge informantene ser ut til å ville ha en type assimilering der det er snakk om «grenseflytting» eller finne en type mellomgrunn og hybrid samfunn, der man tar på seg faktorer av hverandres identitet, religiøsitet, men også trekk fra hverandres kultur og de såkalte

grensene blir tåkete (Friberg, 2016, s. 22) noe som virker som mulig i et pluralistisk storsamfunn som Oslo. Kanskje mange fra majoritetsbefolkningen opplever dette som nært umulig da nesten halvparten av de som ble spurt i 2009 mente innvandring framstår som en trussel for norske verdier og unngår derfor kanskje moskeer og andre religiøse institusjoner som presenterer seg som «unorske» eller ikke i tråd med verdiene i det norske samfunn. Muslimer kan også ha tendenser til å mene at religionen deres er den eneste «akseptable». Diskriminerende holdninger mot muslimer som spesifikk gruppe og muslimfiendtlighet generelt ser imidlertid ut til å minske i det norske samfunnet og dras i en positiv vei og majoritetsbefolkningen ser ut til å ha nokså gode holdninger mot religionspluralismen (Berntzen, 2011, s. 38; Friberg, 2016, s. 68). Man ser derimot at praktiserende individer i mindre grad akseptert enn de som er mindre religiøse (Dalen et al., 2022, s. 51). Hvis man derimot avvender Parsons's (1951) teori mot dette nyere pluralistiske konseptet ser man at felles normer oppmuntret av religiøse institusjoner oppmuntrer til tilhørighetsfølelsen. Disse delte felles etablerte standardene underbygger i sin tur sosial integrering (Parsons, 1951, s. 114-116). Vanskeligheter oppstår når et samfunn skal konfronteres med et annet som er annerledes (Berger & Luckmann, 1966, s. 116), men interseksjonsritualer fremmer et fellesskap (Tjora, 2018, s. 63).

4.5 Religiøse praksis: Bønn

Når det kommer til religiøse praksiser, her bønn var dette en sentral del i hverdagen, både på jobb og på hjemme bane for fem ut av syv informanter. Bønn er en av de fem søylene av Islam og er en av de viktigste delene av religionen og dens religiøse praksis (Rian & Eidhamer, 2017, s. 160). Alle informantene praktiserer religionen og ber regelmessig. De gjør imidlertid dette på ulikt vis og har ulike forhold til både bønn og bønn i arbeidstiden.

Informanten O1 har et veldig avslappet forhold til bønn. Som sagt, utfører han dette på hjemmebane og blander ikke bønn og arbeid. Han mener også at han ikke får pauser på jobb, noe som majoritets- arbeiderne ser ut til å få, «folk tar over ti pauser per dag for å røyke fordi du alltid kan ta pauser for å røyk, jeg spiser ikke engang». En arbeidsgiver sies å være best rustet til å tolke signaler fra jobbsøkere som deler samme gruppeidentitet som dem selv (Rogstad, 2001, s. 93). I lys av teorien ser dette ut til å være en form for diskriminering i form

av forskjellsbehandling (Dahl, 2013, s. 232) og kan i sin tur krenke tilhørighetsfølelsen av vedkommende. Her opplever informanten at han blir ekskludert på basis av hvorfor han vil ha en pause.

Når informantene blir spurt om jobben deres muliggjør for bønn i arbeidstiden eller om det blir tilrettelagt for bønn på jobb er svarene deres svært ulike. Informant S1 har her fortsatt lite tid og foretrekker å holde bønn i en privat sfære, «*Det finnes ikke tid*». Informant S2 ber som sagt også hjemme blant familiemedlemmer, men han har vært i en lederstilling på Dominos der andre muslimer har villet be i arbeidstiden og han har måttet tilrettelegge for dem. Han nevner også at tilrettelegginger kan gjøres, men at man ikke må bli vant til dette da andre, ikke-muslimer også jobber og ikke får like mange pauser. Han mener at interkulturell kommunikasjon her er viktig og at majoritetsbefolkningen også er flinke til å hjelpe til.

Det var en fyr jeg jobbet med som ønsket å be hver fredag. Jeg jobber vanligvis ikke fredager, men jeg gikk inn en fredag og jeg så at bare en annen fyr som jobbet. Han hadde sendt den andre på pause. Da han kom tilbake, spurte jeg: hvor var du? Ikke på en slem måte. Han var i moskeen. Så fyren som lot han gå, som forresten er homofil og ikke religiøs i det hele tatt, hadde sendt ham på pause slik at han kunne be, bevisst og villig fordi han følte at han trengte det. Det er fredag som er en vanskelig tid for å være alene på jobb. Så jeg spurte hvorfor du gjorde dette, hvorfor gjør du dette, og han sa fordi det virker viktig for ham. Og han er mer glad når han kommer tilbake.

Her ser man at god interkulturell kommunikasjon blant de ansatte samt ledere kan føre til tilpasningen av religion på sosialt vis på arbeidsarenaen. En inkluderende kulturell bevissthet, følsomhet og kompetanse ser ut til å være på plass her blant de ansatte og ledelsen (Dahl, 2013, s. 46-89). Kommunikasjon blant ledere og ikke-vestlige ansatte er her avgjørende (Frostad, 2018, s. 34). Det ser ut til at både den ansatte og lederen fremmer inkludering og tilhørighetsfølelsen innen det internasjonale arbeidsmiljøet (Dahl, 2013, s. 17-22; Røkenes, 2002, s. 14). Informanten som her var leder mener han tilrettela til muslimer, men også til majoritetsbefolkningen,

I denne perioden er det id, spesielle tider, så prøv å koordinere. Spesielt i min siste jobb hadde vi mange muslimer. For å være ærlig i min siste jobb, hadde jeg satt opp en kalender for disse tingene. Da jeg var leder, ville jeg prøve å finne folk og godkjenne dager for de ansatte. Jeg

ville gjort alt jeg kunne for å gi dem fri, og det var en klar verbal indikator på at dette burde organiseres. Dette gjorde jeg med mitt norske lag til jul da jeg var «dagligleder» på Dominos. Jeg hadde ingen muslimer. Jeg fikk et brett og satte alle på styret og gjorde mitt beste for å gi folk fri. Jeg jobbet i julen, og jeg følte at alle var glade.

Dette utfordrer tanken om at en arbeidsgiver har best forutsetninger for å tolke signaler fra jobbsøkere som tilhører samme gruppe som dem selv (Rogstad, 2001, s. 93). For å styrke interkulturell kommunikasjon er det avgjørende å utvikle evnen til å samhandle med ulike mennesker. Man kan lære av hverandre ved å forstå andre kulturers kommunikasjons-normer, verdier og etikette. (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 45 & 263). Den sosiale integreringen til informanten ser ut til å fremmes uavhengig av religionen på tross av kulturelle ulikheter.

O3 og O4 føler også aksept og tilhørighet på deres internasjonale jobbsetting. På deres jobb er det tilrettelagt for bønn selv om de begge var de eneste muslimene på arbeidsplassen. O3 sier «*jeg ber nede i kjelleren der det er satt opp plass til meg, veldig rolig og fint*». O4 sier:

Kollegaene mine respekterer bønnetiden, de norske og de ikke-norske. Jeg har et rom hvor jeg kan be, der vi legger alle restaurantvarene, der har jeg en spesiell matte, ingen rører den, ingen flytter den, alle respekterer religionen min, de sier også aldri ikke gå og be, når jeg trenger det, gjør jeg det.

Kulturelle ulikheter er her respektert og den kulturelle identiteten til informantene er ivaretatt. Interkulturell kompetanse som forbedrer teamarbeid og kommunikasjon mellom ansatte med forskjellig bakgrunn ser ut til å være et fellestrekk for informantene (Eriksen & Sajjad, 2015, s. 53 & 59; Frostad, 2018, s. 35). Bønn og tilpasninger for denne på jobb er noe som kan føre til forståelse av ulike kulturer, skaper tilhørighet og kan kanskje hjelpe innvandreren å føle sosial integrering på arbeidsplassen. Alle skal være komfortable på arbeidsplassen, et kollektivt sted, et sted der ansatte og ledere er «vi» (Tjora, 2018, s. 99).

S3 hadde ingen problemer med arbeid og bønn, «*alle utledninger og muslimer jobber der, alle fra samme miljø, så vi har tett nettverk på jobb*». Han ser ut til å ha spesielt sterke forbindelser og ikke mange fjerne noe som kan stå i hinder for hans sosiale integrering i det norske samfunn (Eriksen, 2010, s. 73). Hans religiøse bakgrunn forsterker de nære båndene og det ser ikke ut som at han vil forme bånd med andre fra fellesskapet.

O2 har imidlertid et veldig annerledes syn på bønn i arbeidslivet. Disse skal ifølge han holdes adskilt og han mener det ikke er naturlig å blande de to.

Jeg syntes, men altså, vi skal ikke be på en arbeidsplass. Det passer ikke her. Ikke i Norge. Enten må du gå på moskeen eller gå på en offentlig stille-rom eller be-rom. På jobb skal man ikke det, absolutt.

Da jeg ber han å utdype nærmere hva han mener sier han:

Vi må respektere. Vi bor i Norge. Vi må, men vi må respektere den norske loven, levemåte og deres skikkelser. Vi må ha vårt eget sted for å be for eksempel, det har ingenting å gjøre med dette landet eller folket. Det må være separat fra jobben, det syntes jeg, absolutt. Jeg ba forresten i jobbsituasjoner i hjemlandet.

Dette viser seg til å være et interessant funn fordi informantens utsagn leder i en retning om at Norge ikke er et sted der religion blandes inn med jobb. Motsvarende ser han ut til å ha institusjonalisert normene samt verdiene i det norske samfunnet og har tilpasset seg/adaptert seg på kulturelt vis i kontakt med majoritetsbefolkningen (Berry, 1992, s. 71 & 72; Parsons, 1951, s. 34). Man ser at en viss assimileringssprosess har skjedd i løpet av hans opphold i Norge. En faktor her kan være tidsrammen informanten har bodd i Norge. Han er informanten som har vært her lengst og dette signaliserer at han har internalisert kodene i landet og tilpasset sin levemåte etter dette. Den eldre befolkningen av innvandrere har vært i arbeid i lengre periode (Tønnessen & Syse, 2021, s. 17) og har hatt mer tid til å forholde seg til norske koder og normer. En form for assimilering, grensekryssing der individer adopterer majoritetskulturens identitet og praksis, og legger fra seg minoritetskulturens særtrekk ser ut til å ha tatt plass her (Friberg, 2016, s. s. 21 & 22).

Det ser ikke ut til å være store ulikheter når det kommer til de forskjellige byene, men heller til holdningene til de enkelte informantene. Bønn er viktig for alle deltagerne, men disse mener altså at det utføres ulikt på individnivå. Adaptasjon skjer på ulikt vis og gjennom ulik tidsramme (Berry, 1992, s. 2). Arbeidsmiljø er et generelt utforsket tema. Det viser imidlertid til at minoriteter har det vanskeligere med å tilpasse seg (Bore et al., 2013, s. 29). Denne analysen indikerer at arbeidsmiljøene har forbedret seg når det kommer til integrering og tilhørighetsfølelse innenfor arbeid selv om det fortsatt finnes en del diskriminering på

arbeidsplassen noe som forskning tyder på (Bore et al., 2013, s. 30). Å organisere tverr-religiøse arrangementer eller diskusjoner kan være en rimelig hypotese som kan hjelpe ansatte å lære om ulike religiøse praksiser og tro. Dette fremmer gjensidig respekt og forståelse, som er avgjørende for sosial integrering.

5. Konklusjon

5.1 Avslutning

I denne oppgaven startet jeg med å stille forskningsspørsmålet angående påvirkelser av den religiøse og etniske bakgrunnen til mannlige muslimske innvandrere når det kommer til deres opplevelse av egen sosial integrering. Med utgangspunkt i teorier omhandlende ulike perspektiver rundt sosial integrering med vekt på det relasjonelle perspektivet og interkulturelle kommunikasjonsteorier undersøker jeg tilhørighetsfølelsen til informantene både på arbeidsplassen, i restaurantbransjen og i lokalsamfunnet generelt med Oslo og Stavanger som arena. Gjennom syv ulike semi-konstruerte dybdeintervjuer har jeg analysert synspunktet og følelsene til informantene i møtet med majoritetsbefolkningen samt andre medlemmer av det norske samfunnet.

Funnene fra intervjuene står i tråd med visse antepasjoner og forventninger jeg hadde i begynnelsen av analysen, men det ble også blottlagt avvik som jeg ikke hadde sett for meg med tanke på informantenes møte med majoritetsbefolkningen som en del av interkulturell kommunikasjon. Jeg hadde originalt antagelser om at funnene kunne undersøkes kun med sosiale integreringsteorier og særlig i lys av det relasjonelle perspektivet. Før jeg begynte på denne analysen, hadde jeg kanskje naivt oversett mange aspekter ved interkulturell kommunikasjon som jeg nå ser er viktige.

Funnene korresponderer med forutsetningen om at det relasjonelle perspektivet er essensielt for forståelsen av informantenes opplevelse av deres egen sosiale integrering. Disse er i samsvar med tanken om at å skaffe seg et nettverk med innvandrere grupper fungerer som støtte i migrantens reise og hjelper denne med å navigere hverdagen sin. Her finnes det ikke religiøse eller kulturelle hindringer i og med at disse er de like innenfor en gitt gruppe. Man ser at Eriksens (2010) teori omhandlende sosial integrering støtter dette og det relasjonelle perspektivet sier også at de nære relasjonene er de vi får mest ut av og benytter oss mest av. Disse føles trygge og informantene lener seg mest på dem i navigeringen i det nye samfunnet, både i Oslo og i Stavanger.

Det relasjonelle perspektivet tyder imidlertid på at det finnes hindringer i framgangen av den sosiale integreringen når informantene velger å holde seg til tette relasjoner og sies å være

integrerte kun «innenfor innvandrere gruppen deres». Informanter med større nettverk og fjerne relasjoner eller formelle relasjoner ser imidlertid ut til å kunne assimilere seg eller adoptere samt akkulturerer seg i henhold til majoritetsbefolkningen i større grad enn informantene som ikke hadde denne muligheten. Religion og kulturelle skikker ser derimot ut til å bety noe i disse stundene og kan i verste fall minske følelsen av tilhørighet informantene har til det norske samfunnet og i møtet med andre grupper enn deres egen. Funnene tyder til at alle informantene har opplevd en form for diskriminering innenfor disse rammene i forsøk på å øke nettverkspotensialet deres på utenfor jobbsituasjonen. Funnene står i tråd med at relasjoner er essensielt for økt sosial integrering og uten disse er det ikke noe å forske på.

Også på arbeidsplassen ser man at informantene særlig lener seg på interkulturell kommunikasjon for å komme i kontakt med både arbeidsgiver, ansatte, kollegaer og kunder. Når disse kulturelle og religiøse grensene krysses med hell ser man at det fører til fremgang i evnene å kunne skape relasjoner, former interkulturell kompetanse og rett og slett fører til en fremgang i deres sosiale integrering på tross av ulikheter i kultur og/eller religiøse overbevisninger. Når arbeidsstedet derimot er en plass der stereotyper, fordommer, annengjøring og diskriminering tar plass på basis av kultur, etnisitet eller religion ser man at disse faktorene blir et klart hinder for informantenes sosiale integrering. Dette risikerer å skape en type ekskludering og i noen tilfeller fremmer det potensiell Islamofobi noe som gjør det umulig for fremgang i sosial integrering.

Arbeid bør imidlertid være på plass for å hjelpe informantene med oppnåelse av et større nettverk og til slutt oppnå sosial integrering. Derimot ser man at arbeidsgivere, ansatte og kollegaer må jobbe sammen for å minimere diskrimineringen. Noen av informantene ser også ut til å mene at kundene som var ansees som en del av majoritetsbefolkningen kan være med på å skape annengjøring og svekke integreringsfølelsen deres på basis av kultur, etnisitet og/eller religion.

Funnene viser til at diskriminering, Islamofobi og stereotypisk tankegang rettet mot innvandreren, et klart tegn på feilet interkulturell kommunikasjon, står til hinder for hans evne for å skape meningsfulle relasjoner og i sin tur hindrer hans sosiale integrering. Både på arbeidsplassen, men også blant venner og andre grupper samt majoritetsbefolkningen for øvrig.

Språk var den største faktoren i hindring av sosial integrering av informantene i analysen. Språk ansees som en av de mest grunnleggende verdien og koden i samfunnet og uten denne er det imidlertid nærmest umulig å klassifiseres som sosialt integrert. Språk hjelper en å føle tilhørighet til Norge og de respektive byene samt føle seg som en del av det norske fellesskapet. Uten å forstå hverandre blir interkulturell kommunikasjon desto vanskeligere. Det norske språket kan imidlertid være vanskelig å lære for ikke-vestlige innvandrere da det kan virke fjernt for dem og distansert fra eget morsmål. Uten å lære det norske språket selv om informantene som manglet dette følte at de «klarte seg», virker det som «full» eller «god» sosial integrering er nærmest umulig. Etnisitet ser her ut til å være en faktor for hindring av sosial integrering. Religionen derimot er en uavhengig faktor.

Non-verbal kommunikasjon ser også ut til å være en bremsekloss for informantenes integrering. Religion er fortsatt en uavhengig faktor når det kommer til følgende, men etnisitet og mangel på kulturell kompetanse kan synes å være en faktor. Når normene og de sosiale kodene i samfunnet er uforståelige fører dette til mulig svekkelse i den sosiale integreringen. Interkulturell kommunikasjonsteori hjelper med å fremheve temaet og hjelper til med å belyse forklaringen på mangelen av forståelsen. Hvis en ikke fullt ut kan forstå skikkene i et samfunn oppleves det som hindrende for «full» sosial integrering.

Overstående regnes som grunnleggende for tolkningen av det norske samfunnet som også rangerer høyt på lista når det kommer til strenge sosiale koder. Dette ser man på arbeidsplassen og i forsøket på å tilegne seg tilhørighet innenfor storsamfunnet. Jo fjernere man er fra en kultur, desto vanskeligere er det å forstå denne og dens normer.

Ved en generalisering av funnene kan det observeres at informantene fra Stavanger tilsynelatende viser en høyere grad av motivasjon for å fremme sin sosiale integrering gjennom utvikling av språkkompetanse. Botid i landet er også en faktor som kan spille inn.

Funnene tyder på at sosiale institusjoner som er på plass for å fremme relasjons kompetanse, interkulturell kommunikasjon og tilhørighetsfølelse har som mål å fremme sosial integrering. Språkkurset så ut til å være kilden som fremmet språkkompetansen til alle informantene som snakket norsk og har derfor hjulpet disse å oppnå en «god» sosial integrering i storsamfunnet. Dette har hjulpet dem å internalisere kodene i sosialkonstruksjonen og føle seg som en del av denne i større grad enn de som ikke har vært med på noen form for språkkurs. Religiøse

overbevisninger ser ikke ut til å ha hindret denne fremgangen. En informant forteller imidlertid at denne sosiale institusjonen har svekket hans tilhørighetsfølelse basert på hans etnisitet. Dette gjennom forutsetninger og diskriminering basert på hans kultur og etnisitet. Funnene tyder på at språkkurset i stor grad hjelper på tilhørighetsfølelsen i Norge og hjelper innvandrere å bygge et sosialt nettverk. Det kan imidlertid også være en kilde til annengjøring hvis den interkulturelle kommunikasjonen ikke er intakt.

Dugnad er en annen sosial institusjon som ser ut til å fremme det relasjonelle, tilhørighetsfølelsen og som alt i alt fremmer sosial integrering. Dette er en god måte å bli introdusert for hva det betyr å være norsk samt lære normene i landet. Her tyder funnene på at det er veldig individuelt om informantene deltar på dugnad eller ikke. Det er også fare for assimilering hvis man ikke opplever dette som subjektivt meningsfullt for fremgangen i sosial integrering. Religion ser ikke ut til å være en faktor, men opprinnelsesland og etnisitet samt kultur kan være det. Mange vet ikke hva dugnad er og informantene som hadde kjennskap til dette før de kom til Norge ser ut til å benytte seg av det i større grad som fremmer av relasjoner, kommunikasjon med majoritetssamfunnet og i tråd med dette pådrive sosial integrering. Funnene viser også at flere av informantene ikke er med på dugnad. Dette tyder på at de selv blokkerer en av mulighetene for egen sosial integrering da motivasjon innvandreren selv har her er essensiell. Arbeidsplassen kan også være en stopper for potensielt økt sosialt nettverk utenfor jobben. Lange arbeidsdager på jobb hindrer flere av informantene i å være med på meningsfulle sosiale settinger som kunne skapt fremgang i evnen å inngå i relasjoner og føle mer tilhørighet i samfunnet generelt. I Norge fremmer dugnad fellesskap.

Funnene tyder på at tette og nære relasjoner med andre innvandrere eller medlemmer av samme gruppe blir ivaretatt gjennom religiøse institusjoner. Dette fremmer tilhørighetsfølelsen deres i sub-grupper og ved bruken av Eriksens (2010) teori omhandlende sosial integrering sies informantene å være det innen egne grupper. Den viser imidlertid også til at det kan hindre dem i å forme relasjoner utenfor gruppene og utfordrer dem ikke til interkulturell kommunikasjon i storsamfunnet. Her ser man at religion og religiøs overbevisning kan både være en fremmer eller et hinder i informantenes sosiale integrering. Støttesystem som religiøse institusjoner hjelper mesteparten av tiden de fleste informantene med å finne seg til rette i det nye storsamfunnet. Dette ser imidlertid ut til å kunne minske sjansene for å forme relasjoner utenfor disse institusjonene. For en av informantene synes det å se ut som moskeen kan oppfattes å

være diskriminerende og hindre tilhørighetsfølelsen innen minoritetsgruppen da klare retningslinjer og regler her må følges og legger til rette for en form for annengjøring innenfor samme gruppe.

Funnene tyder på at en forening av religiøse og kulturelle skikker er noe som flere av informantene ønsker. Det er imidlertid ikke nok for å generalisere funnene, men kan gi en pekepinn på et mulig hybrid samfunn der normene, verdiene og kodene i samfunnet kan skiftes og bli mer avsløpne og mindre skarpe. Forening av religiøse praksiser og økt lære om gruppenes ulike religiøse institusjoner samt assimilering seg på tvers av grupper så ut til å være en mulighet informantene så på som noe bra. De mener at alle kan lære av hverandre og peker på at både interkulturell kommunikasjon samt religiøs kommunikasjon kan fremme følelsen av tilhørighet.

Religiøse praksiser ser generelt sett ikke ut til å være et hinder for sosial integrering. Informantenes arbeidsplasser ser stort sett ut til å tilrettelegge for at de skal kunne be på jobb og interkulturell kompetanse ser ut til å være intakt hos både arbeidsgivere, kollegaer og ikke minst informanten selv. Det relasjonelle perspektivet samt sosialkonstruktivismen forklarer dette når relasjonene man inngår i skaper mennesket og samfunnet. I disse tilfellene har samfunnet her arbeidsplassen blitt skapt i henhold til interkulturell kompetanse og kulturell identitet. Dette fremmer aksept i jobbsituasjonen og kan hjelpe innvandrerer til å føle på en følelse av fellesskap og tilhørighet. Et interessant funn her tyder på at en informant har internalisert, adaptert og akkulturerert seg til de nye normene i samfunnet da det var han som følte at arbeidsplassen og religiøse praksiser bør holdes adskilt. Lang botid i Norge ser ut til å svekke behovet for utøvelsen av religiøsitetens hans og nye normer og koder er inntatte. Her ser man at religionen ikke står i veien for å lykkes innen sosial integrering og kan være med på å skape relasjoner og fremme interkulturell kommunikasjon der alle lærer av hverandre, og tilrettelegging for hverandre er her nøkkelen for relasjonell kompetanse. Dette fremmer et inkluderende samfunn der både innvandrerer og medlemmer av majoritetssamfunnet hjelper hverandre og forstår hverandres behov, noe som skaper harmoni innenfor samfunnet.

Alt i alt ser det ut til at religion og etnisitet både kan fremme og stå til hinder for informantenes sosiale integrering. Dette avhenger selvfølgelig av flere faktorer, men religion og etnisitet er helt klart to viktige i denne konteksten. Andre faktorer som språk, motivasjon, kulturell bakgrunn og vilje både fra minoritets- og majoritetsbefolkningen er her viktig når det kommer

til «grader» av sosial integrering. Religionen, men også kulturelle og etniske faktorer kan stå til hinder for sosial integrering av informantene. Dette både i deres arbeidskontekst og i samfunnet generelt. Det kan bremse evnen til å kommunisere på tvers av religiøse og kulturelle skiller, men kan også noen ganger være med på å fremme den. Informantene synes å være til dels begrenset av kulturelle forutsetninger. Både norsk kultur og «ikke-vestlig» innvandrerkultur ser ut til å ha påvirket dem i deres reise mot sosial integrering, der «grader av norskhet» spiller en betydelig rolle. Spørsmålet gjenstår: Vil de noen gang være «norske nok»?

Jeg forespeilet å finne større forskjeller mellom Oslo og Stavanger informantene. Funnene tyder på at det finnes flere likheter mellom de geografiske gruppene. Når det kommer til språk og læringen av sosiale koder ser det imidlertid ut til at Stavanger informantene har mer vilje og prøver å passe inn og adaptere/akkulturere seg til storsamfunnet i større grad enn informantene i Oslo. Her er også alder og botid en avgjørende faktor noe den eldste informanten med lengst botid i Norge ble et eksempel på. Oslo er kanskje en by som i større grad er assimilert i den forstand at det har i større grad skjedd et «grenseskiftet» der skiller mellom majoritets- og minoritetsgrupper er mer diffuse. Å snakke engelsk både på jobb og i samfunnet for øvrig er et dagligdags konsept. Dette kan forklare hvorfor Stavanger informantene blir nødt til å lære seg språket for å videre «passe inn» i majoritetssamfunnet. Funnet kan imidlertid spille i deres favør når det kommer til den langsiktige tilhørighetsfølelsen og fremgangen i deres sosiale integrering.

Funnene indikerer at muslimske menn ikke utgjør en homogen gruppe med enkle fellestrekk, men snarere en mangfoldig gruppe hvor individuelle erfaringer og hendelser har en betydelig innflytelse på deres sosiale integrering. Denne variasjonen er tydelig i hvordan informantene reflekterer over og formidler sine personlige opplevelser. De legger stor vekt på å formidle sin egen versjon av hendelser ofte med en sterk intensjon om å sikre at deres perspektiv blir forstått. Dermed blir individuelle faktorer som personlige historier, bakgrunner og utfordringer avgjørende for hvordan informantene opplever og navigerer sin sosiale integrering. Individuelle erfaringer og hendelser farger den sosiale integreringen til informantene og disse er veldig opptatt av å forklare sin side av en sak, noe som de alltid vil forsikre meg om.

Blant de mest forbausende funnene i undersøkelsen var betydningen av mat både som potensiell kulturell brobygger eller mur-bygger, og kafeen som en sentral møteplass for sosiale interaksjoner. Det var både spennende og tilfredsstillende å oppdage at disse uventede aspektene resonnerer godt med de teoriene jeg allerede hadde valgt å anvende. Mine informanter delte verdifulle livserfaringer og gjennom deres fortellinger ble det tydelig at utfordringer knyttet til interkulturell kommunikasjon og sosiale relasjoner er noe som mange opplever nært. Dette understreker at slike utfordringer ikke er isolerte tilfeller, men snarere vanlige erfaringer som har en dyp innvirkning på hvordan folk navigerer i et flerkulturelt samfunn. Funnene forsterker dermed viktigheten av å forstå og adressere de komplekse dynamikkene som oppstår i møtet med kulturelle forskjeller.

Informantene uttrykte en tro på at det kunne være lettere for andregenerasjonen å navigere i det flerkulturelle landskapet. Disse kan lettere bygge broer mellom ulike kulturelle grupper og kan overkomme barrierene som førstegenerasjonen møter. Avslutningsvis fortsetter religionen i dagens samfunn å forme og å bli formet av ulike kulturelle og sosiale krefter samt understreker dens varige betydning og kompleksitet i å navigere i det moderne liv.

5.2 Begrensninger

Oppgaven har sine begrensninger. Alder viste seg å være en kompleks og utfordrende faktor i denne oppgaven. Informantene var fra ulike aldersgrupper noe som førte til en betydelig variasjon i deres erfaringer og perspektiver. Eldre informanter som hadde tilbrakt lengre tid i landet hadde ofte etablert dypere sosiale nettverk, og hadde en annen tilnærming til integrering enn de yngre informantene som var midt i en prosess med å finne sin plass både i arbeidslivet og i samfunnet. Denne variasjonen gjorde det vanskelig å trekke konkrete, generaliserbare konklusjoner, da alder påvirket deres utfordringer og løsninger på forskjellige måter. Den brede aldersspredningen kompliserte analysen ytterligere, da det ble klart at alder spiller en avgjørende rolle i hvordan sosiale integreringsprosesser utspiller seg. Dette understreker behovet for en mer differensiert tilnærming når man analyserer hvordan alder påvirker interkulturell kommunikasjon og sosial integrering.

Botid i Norge viste seg også å være en avgjørende faktor i denne oppgaven og særlig da den ble satt i sammenheng med alder. Informantene hadde ulik botid i landet noe som i stor grad påvirket deres opplevelser av sosial integrering og tilpasning. Botidens innflytelse på sosial integrering viste seg å være mangfoldig og kompleks, og avdekket at integreringsprosessen er dypt personlig og preget av både tid og erfaringer i landet. Dette understreker viktigheten av å ta hensyn til botid når man analyserer hvordan ulike faktorer som alder og sosial tilpasning spiller sammen.

Oppgaven har også et lite antall informanter. Dette skaper begrensninger når det kommer til å generalisere funnene i analysen. Med bare syv informanter viker dette nesten umulig. Det vil styrke oppgaven med et høyere antall informanter (Tjora, 2017, s. 28). Med et større omfang informanter vil det være enklere å generalisere funnene ut ifra «ulike grupper». Individuelle faktorer utgjør også en begrensning. Opprinnelsesland, ulike «kulturelle typer» blant muslimer, samt variasjoner innen begrepet ikke-vestlige innvandrere kan påvirke funnene, noe som skaper en utfordring for oppgaven, da informantene kommer fra ulike bakgrunner basert på disse faktorene (Masterkaasa & Birkelund, 2009, s. 160). Det finnes også ulike grader i religiøsiteten til informantene selv om alle er praktiserende muslimer. Alle individene i analysen er enkelt personer og har egne følelser, opplevelser og erfaringer når det kommer til hvordan de opplever deres egen sosiale integrering. Dette påvirker funnene. Ved å velge informanter med lik kulturell, religiøs bakgrunn, samme opprinnelsesland og etnisk bakgrunn kunne man kommet frem til overveldige generaliserende funn og til en mer presis analyse totalt sett.

Mangelen på store forskjeller mellom byene i studien kan også sees på som en svakhet i oppgaven. Når variasjonen mellom byene er minimal, blir det utfordrende å trekke klare konklusjoner om hvordan kontekstuelle faktorer som bymiljø og lokal kultur påvirker fenomenet som undersøkes. Dette kan begrense muligheten til å identifisere unike mønstre eller faktorer som kunne ha gitt en dypere forståelse av hvordan ulike urbane kontekster bidrar til prosesser som f.eks. sosial integrering eller interkulturell kommunikasjon. Nyanser i analysen mangler kanskje til en viss grad noe som kan spores tilbake til utydelige forskjeller mellom byene Stavanger og Oslo.

De varierende stillingene informantene har innenfor samme sektor, restaurantbransjen, anses også som en begrensning i oppgaven. Ved å velge informanter som innehar akkurat samme

stilling kan analysen finne mer presise faktorer som bidrar til prosessen av deres sosiale integrering. Ved å drive forskning med mer presise avgrensinger kan funnene blottlegge nøyaktigere, tydeligere og mer detaljerte funn.

5.3 Videre forskning

Denne analysen kan legge grunnlaget for videre forskning som anses som relevant og interessant for samfunnet. Ved å unikt forske på mannlige muslimer kan dette føre til at man får konkrete holdninger vis-a-vis et mannlig perspektiv. Videre forskning kan f.eks. fokusere på kjønnsforskjeller ettersom denne studien kun inkluderte mannlige deltakere. En sammenligning mellom kjønnene og deres følelser rundt deres egen sosiale integrering kan her finne sted i fremtiden.

Å forske på den eldre mannlige førstegenerasjonen er også noe som denne analysen tyder på kan virke spennende og innsiktsfull. Videre forskning kan også utforske erfaringene til eldre menn, da det ville være interessant å se hvordan alder påvirker deres sosiale integrering og kulturelle tilpasning. Mye forskning ser ut til å fokusere unikt på andregenerasjonen eller spesielt involvere unge mennesker. Å undersøke andre perspektiver, som eldre mannlige førstegenerasjonsinnvandrere, kan være særlig opplysende.

Det finnes mye forskning på arbeid- og arbeidsinnførelse av ulike grupper innvandrere. Det er et betydelig behov for mer forskning på innvandrere i restaurantbransjen, spesielt når det gjelder deres trivsel og arbeidsforhold. Denne sektoren er kjent for å ansette mange innvandrere, men det finnes relativt lite informasjon om hvordan disse ansatte opplever sitt arbeidsmiljø, og hvilke utfordringer og muligheter de møter. Ved å undersøke dette kan man få bedre innsikt i trivsel hos innvandrere, men også hvordan arbeid hjelper prosessen av å forme relasjoner og bidra til sosial integrering og ikke bare strukturell integrering. Med økt globalisering blir det sentralt i å bidra til tilhørighetsfølelsen av alle medlemmene av samfunnet.

6. Litteratur

- Aarsether, N. (2012, 10. januar). Håkon Lorentzen og Line Dugstad: Den norske dugnaden. Historie, kultur og fellesskap. [Anmeldelse] *Den norske dugnaden. Historie, kultur og fellesskap*, av H. Lorentzen & L. Dugstad. Idunn.
- <https://www-idunn-no.proxy.via.mf.no/doi/full/10.18261/ISSN1504-2928-2012-01-10>
- Aas, A. K. (2009). Med én fot innenfor?. I A. Masterkaasa & G. E. Birkelund (Red.), *Integrert? Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv* (s. 151-162). Abstrakt forlag.
- Alghasi, S. & Eriksen, T. H. (2022). Innledning: Mur, bro, eller båt?. I S. Alghasi & T. H. Eriksen (red.), *Flerkulturelle scenarier: Mur, bro eller båt?* (s. 11-34). Cappelen Damm Akademisk.
- Bangstad, S., Døving, C. A. (2015) *Hva er Rasisme*. Universitetsforlaget.
- Barstad, A. (2024, 23. februar). *Hverdagsintegrering blant innvandrere og norskfødte med innvandrere foreldre*. Statistikk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/organisasjoner-og-medlemskap/artikler/sa-innvandring-hverdagsintegrering>
- Barstad, A. & Molstad, C. S. (2020, 24. november). *Integrering av innvandrere i Norge*. Statistikk sentralbyrå. https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/438053?_ts=175daec55f8
- Berger, P. L., Luckmann, T. (2000). *Den samfunnsskapte virkelighet*. Fagbokforlaget.
- Berkaak, O. A., Frønes, I. (2005). *Tegn, tekst og samfunn*. Abstrakt forlag.
- Berntzen, L. E. (2011). *Den eksistensielle trusselen: En sosiologisk studie av politisk motstand mot islam, muslimsk kultur og innvandring i Norge* [Masteroppgave]. Universitetet i Bergen. <https://bora.uib.no/bora-xmlui/bitstream/handle/1956/4905/82634079.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Berry, J. W. (1992). Acculturation and Adaptation in a New Society. *International Migration* 30(1), 69-85. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.1992.tb00776.x>
- Bjerke, K. M. (2022). «Plukke frukt i våre haver»: Velferdsnasjonalisme og innvandrere som «byrde». I S. Alghasi & T. H. Eriksen (red.), *Flerkulturelle scenarier: Mur, bro eller båt?* (s. 60-78). Cappelen Damm Akademisk.
- Bore, L., Djuve, A. B., Tronstad, K. R. (2013). *Etnisk mangfold og likestilling i arbeidslivet. En kunnskapsstatus*. (Fafo-rapport 2013:11). Fafo. <https://www.fafo.no/images/pub/2013/20301.pdf>
- Bourrelle, J. (2014). *The social guidebook to Norway*. Frisk.
- Braun, V. & Clarke, V. (2022). *Thematic Analysis: A Practical Guide*. Sage.
- Brekke, J. P. & Fladmoe, A. (2022). Holdning til innvandring, integrering og mangfold i Norge. Integreringsbarometere 2022 (Institutt for samfunnsforskning-rapport 2022:6). Institutt for samfunnsforskning https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmli/bitstream/handle/11250/2999496/Rapport_2022-6_Integreringsbarometeret_2022.pdf?sequence=6&isAllowed=y
- Bøe, M. H. & Kalvig, A. (2020). *Mennesker meninger makter. En introduksjon til religionsvitenskap*. Cappelen Damm Akademisk.
- Clark, T., Foster, L., Sloan, L. & Bryman, A. (2021). *Bryman's Social Research Methods* (6. utg.). Oxford University Press.
- Dahl, Ø. (2013). *Møte mellom mennesker: Innføring i interkulturell kommunikasjon* (2. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Dalen, K., Flatø, H., Friberg, J. H. (2022). *Hverdagsintegrering: En pilotundersøkelse om tillit, tilhørighet, deltakelse og diskriminering i innvandrerbefolkningen* (Fafo-rapport 2022:15). Fafo. <https://www.fafo.no/images/pub/2022/20818.pdf>
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode* (2. utg.). Universitetsforlaget.

- Daugstad, G. & Østby, L. (2009). Et mangfold av tro og livssyn. *Samfunnsspeilet*, 23(3), 14-22. <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/et-mangfold-av-tro-og-livssyn>
- Durkheim, E. (2001). *The Elementary Forms of Religious Life*. Oxford University Press.
- Eide, E. (2018). Diskurser om de andre, identitet og norskhet. *Tidsskriftet Sakprosa* 10(1), 1-41. https://www.researchgate.net/publication/326035624_Diskurser_om_de_andre_identitet_og_norskhet
- Einarsen, K. J. (2013). Språket – Første skritt mot integrering. *Opplæring av innvandrere i norsk og samfunnskunnskap* (Samfunnsspeilet 5/2013), Samfunnsspeilet. https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/151655?_ts=142b310a5d0
- Ellingsen, R. M. (2017). *Betydningen av sosiale nettverk for integreringen av flyktninger i Norge* [Bacheloroppgave]. Høgskulen på Vestlandet. Hentet fra: https://hvlopen.brage.unit.no/hvlopen-xmlui/bitstream/handle/11250/2450131/Ellingsen_Ruben.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Eriksen, T. H., Sajjad, T. A. (2015). *Kulturforskjeller i praksis* (6. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Eriksen, T. H. (2010). *Samfunn*. Universitetsforlag.
- Fauske, H. (2014). Minoriteter, marginalisering og inkludering – på «utsiden av samfunnet»? I Kaya, S, M. & Fauske, H (Red.) *Innvandrere på utsiden av samfunnet*. (s. 11-28). Oslo: Abstrakt forlag.
- Fedoryshyn, N., Leksen, R. M., Skenteris, K. (2023). *Hvordan går det med integreringen i Norge? Indikatorer, status og utviklingstrekk i 2023*. Integrerings og mangfoldsdirektoratet. <https://www.imdi.no/globalassets/dokumenter/indikatorer-status-og-utviklingstrekk/hvordan-gar-det-med-integreringen-i-norge-2023-.pdf>

- Friberg, J. H. (2016). *Assimilering på norsk: Sosial mobilitet og kulturell tilpasning blant ungdom med innvandrerbakgrunn* (Fafo-rapport 2016:43) Fafo.
<https://www.fafo.no/images/pub/2016/20605.pdf>
- Frostad, K. I. (2018). *Ledelse av ikke-vestlige ansatte: Utfordringer og løsninger for god integrering i arbeidslivet* [Masteroppgave]. Norges Arktiske Universitetet.
<https://munin.uit.no/handle/10037/13082>
- Gullikstad, B., Kristensen, G. K., Skotnes, C. E., Ringrose, P. (2021). Problematiske integrering i en norsk småby: fortellinger om konflikt og samfunnsbygging. *Idunn*, 64-86. <https://www.idunn.no/doi/full/10.18261/9788215042961-2021-03>
- Hardoy, I., Zhang, T. (2010). Innvandrere i arbeid hjelper arbeidsmarkedstiltak. *Søkelys på arbeidslivet*, 27(4), 343-364. <https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN1504-7989-2010-04-05>
- Horsfjord, V. (2017). *Religion i praksis*. Universitetsforlaget.
- Jacobsen, D. I., Thorsvik, J. (2013). *Hvordan organisasjoner fungerer* (4. utg.) Bergen: Forlaget.
- Jandt, F. E. (2010). *An introduction to international communication: Identities in a global community*. Sage Publications.
- Krumsvik, R. J. (2014) *Forskningsdesign og Kvalitativ Metode. Ei innføring*. Fagbokforlaget.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Gyldendal.
- Kvinge, T. & Djuve, A. B. (2006). *Bruk av arbeidsmarkedstiltak for ikke-vestlige innvandrere. Hvem deltar, og hvordan er sysselsettingseffektene?* (Fafo-rapport 517). Fafo. https://www.fafo.no/media/com_netsukii/517.pdf
- Lindholm, T. (2001). Kultur, verdier og menneskerettigheter. I T. H. Eriksen (Red.), *Flerkulturell forståelse* (2. utg., s. 73-97). Universitetsforlaget.

- Lundestad, S. (2022, 10. november). *God stemning på kafé med fokus på integrering*. Herøyfjerding. <https://www.heroyfjeringen.no/god-stemming-paa-kafe-med-fokus-paa-integrering.6568783-255536.html>
- Masterkaasa, A. & Birkelund, G. E. (2009). Et sammensatt bilde. I A. Masterkaasa & G. E. Birkelund (Red.), *Integrert? Innvandrere og barn av innvandrere i utdanning og arbeidsliv* (s. 221-228). Abstrakt forlag.
- Midtbøen, A. H. & Rogstad, J. (2012). *Diskrimineringens omfang og årsaker. Etniske minoritetes tilgang til norsk arbeidsliv*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning. https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmloi/bitstream/handle/11250/177445/R_2012_1_web.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Nordbø, B. (2021, 7. november.) Dugnad. I *Store norske leksikon*. Hentet fra: <https://snl.no/dugnad>
- Odden, G. (2018). *Internasjonal migrasjon: En samfunnsvitenskapelig innføring*. Bergen: Fagbokforlag.
- Olson, D. V. A. (1993). Fellowships, Ties and the Transmission of Religious Identity. I J. W. Carroll & W. C. Roof (Red.), *Beyond Establishment* (s. 32-53). Westminster/ John Knox Press. https://books.google.com.au/books?hl=no&lr=&id=YJH89a17L4YC&oi=fnd&pg=PA32&dq=incorporation+into+social+fellowship&ots=RHWGQ3_KBi&sig=3kfN7xhU69NUoiDDM6UO2AwC4Cw#v=onepage&q=incorporation%20into%20social%20fellowship&f=false
- Parsons, T. (1951). *The Sosial System*. The Free Press of Glencoe.
- Rian, D., Eidhamer, L. G. (2017). *Jødedommen og Islam*. Cappelen Damm Akademisk.
- Rogstad, J. (2001). *Sist blant likemenn. Synlige minoriteter på arbeidsmarkedet*. Oslo Unipax.
- Rumbaut, R. G. (2001). Assimilation of Immigrants. I N. J, Smelser & P. B. Baltes (Red.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (s. 845-849).

- Ruud, A. E. (2017). *Langtvekkistan* (2. utg). Fagbokforlaget.
- Røkenes, O. H. (2002) Relasjonskompetanse og kommunikasjon. I O. H. Røkenes & P. H. Hansen (Red.), *Bære eller breste. Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker* (s. 11-43). Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke.
- Schei, V. (2011, 7. juni). Norwegians give each other little room for manoeuvre. *NHH Bulletin* <https://www.nhh.no/en/nhh-bulletin/article-archive/older-articles/2011/june/norwegians-give-each-other-little-room-for-manoevre/>
- Schmidt, U. (2010). Norge: Et religiøst pluralistisk samfunn. I P. K. Botvar & U. Schmidt (Red.), *Religion i dagens Norge* (s. 25-44). Universitetsforlaget.
- Sørheim, T. A. (2001). Innvandrerne i Norge. I T. H. Eriksen (Red.), *Flerkulturell forståelse* (2. utg., s. 188-212). Universitetsforlaget.
- Tjora, A. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (4. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Tjora, A. (2018). *Hva er Fellesskap*. Universitetsforlaget.
- Tyldum, G. (2019). *Holdninger til diskriminering og hatprat i Norge*. (Fafo-rapport 2019:26). Fafo. <https://www.fafo.no/images/pub/2019/20723.pdf>
- Tønnessen, M. & Syse, A. (2021). Flere eldre innvandrere i framtidens arbeidsstyrke. *Søkelys på arbeidslivet*, 38(1), 4-22. Hentet fra <https://www.idunn.no/doi/full/10.18261/issn.1504-7989-2021-01-01>
- Wadel, C. (2008). Innlemmelser i sosiale fellesskap. *Sosiologisk tidsskrift*, 16(3), 237-253. <https://www-idunn-no.proxy.via.mf.no/doi/full/10.18261/ISSN1504-2928-2008-03-02>
- Wadel, C. & Wadel, C. C. (2007). *Den samfunnsvitenskapelige konstruksjon av virkeligheten* (3. utg.). Kristiansand: Høyskoleforlag.
- Ødegård, A. M & Andersen, R. K. (2021). *Arbeids- og levevilkår for bosatte arbeidsinnvandrere fra Polen og Litauen*. (Fafo-rapport 2021:14). Fafo. <https://www.fafo.no/images/pub/2021/20781.pdf>

Østby, L. & Dalgard, A. B. (2017, 22. november). *4 prosent mulsimer i Norge?*. Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/4-prosent-muslim-i-norge--329115>

7. Vedlegg

Vedlegg 1: Vurdering fra SIKT

Vurdering av behandling av personopplysninger

05.06.2024

Referansenummer

174896

Vurderingstype

Standard

Dato

05.06.2024

Tittel

Hvorvidt påvirker religiøs/etnisk bakgrunn muslimske innvandreres sosiale integrering i Oslo og Stavanger? En studie basert på individer innenfor servicebransjen.

Behandlingsansvarlig institusjon

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn

Prosjektansvarlig

Olav Elgvin

Student

***** *****

Prosjektperiode

01.01.2024 - 15.08.2024

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Særlige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Uttrykkelig samtykke (Personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 15.08.2024.

Meldeskjema

Kommentar

Personverntjenester har vurdert endringen i prosjektsluttdato. Vi har nå registrert 15.8.2024 som ny sluttdato for behandling av personopplysninger. Vi vil følge opp ved ny planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet. Lykke til videre med prosjektet!

Vedlegg 2: Meldeskjema SIKT

Meldeskjema

Referansenummer

174896

Hvilke personopplysninger skal du behandle?

Stemme på lydopptak

Etnisitet

Religiøs overbevisning

Prosjektinformasjon

Tittel

Hvorvidt påvirker religiøs/etnisk bakgrunn muslimske innvandreres sosiale integrering i Oslo og Stavanger? En studie basert på individer innenfor servicebransjen.

Sammendrag

Jeg har lenge interessert meg for både integrering, religion og servicebransjen. Disse interessene har ledet meg til å ville forske videre på den sosiale integreringen til muslimer i Norge (særlig storbyer) og jeg har valgt å basere meg på to byen der jeg er vel kjent. Prosjektet er et veldig spesielt et for meg da jeg ønsker å se nærmere på hvordan individer selv mener de er integrert i samfunnet og hvordan de navigerer både jobb, religion og integrering. Deres subjektive ståpunkt på deres egen sosiale integrering er her grunnleggende og jeg ønsker å se på om forskjeller kan oppstå basert på geografsk plan, ulike service jobber eller slikt. Jeg har

lenge studert integrering, men nå ønsker jeg å studere nærmere og med flere avgrensninger. Jeg mener slike studier er avgjørende for Norges fremtid, arbeidskraft, unngåelse av konflikter, men også båndet mellom majoritets- og minoritets befolkningen i landet.

Hva er formålet med behandlingen av personopplysninger?

Forskingsspørsmålet mitt er "Hvorvidt påvirker religiøs/etnisk bakgrunn muslimske innvandreres sosiale integrering i Oslo og Stavanger? En studie basert på individer innenfor servicebransjen" derfor må jeg spørre kandidatene om spørsmål omhandlende religiøsitet/etnisitet for å deretter se på om disse faktorer kan fremme/hindre deres sosiale integrering, samt deres subjektive meninger rundt tema.

Ekstern finansiering

Ikke utfyllt

Akademisk nivå

Master

Kontaktinformasjon, student

Behandlingsansvar

Behandlingsansvarlig institusjon

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn

Prosjektansvarlig

Olav Elgvin , Olav.Elgvin@mf.no, tlf: 22590500

Er behandlingsansvaret delt med flere institusjoner?

Nei

Utvalg 1

Beskriv utvalget

Personer som jobber innenfor service i Stavanger og Oslo.

Beskriv hvordan du finner frem til eller kontakter utvalget

Jeg finner kandidatene mine via eget nettverk samt at jeg rekrutterer disse på vegne av prosjektet.

Aldersgruppe

18 - 99

Hvilke personopplysninger vil bli behandlet om utvalg {{i}}? 1

Stemme på lydopptak

Etnisitet

Religiøs overbevisning

Hvordan innhentes opplysningene om utvalg 1?

Personlig intervju

Vedlegg

Mulig intervju guide.docx

Lovlig grunnlag for å behandle alminnelige personopplysninger

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Lovlig grunnlag for å behandle særlige personopplysninger

Uttrykkelig samtykke (Personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a)

Begrunn valget av behandlingsgrunnlag

Informasjon til utvalg 1

Mottar utvalget informasjon om behandlingen av personopplysningene?

Ja

Hvordan mottar utvalget informasjon om behandlingen?

Skriftlig (papir eller elektronisk)

Informasjonsskriv

Samtykke - lagvis info - BMogNN.docx

Tredjepersoner

Innhenter prosjektet informasjon om tredjepersoner?

Nei

Dokumentasjon

Hvordan dokumenteres samtykkene?

Manuelt (papir)

Hvordan kan samtykket trekkes tilbake?

Ved å si ifra. Sletting av samtykkekontrakt.

Hvordan kan de registrerte få innsyn, rettet eller slettet personopplysninger om seg selv?

Jeg har tenkt til å sende utkast av oppgaven til de som er involvert samt slette opptakene når disse har blitt kodert.

Totalt antall registrerte i prosjektet

1-99

Tillatelser

Vil noen av de følgende godkjenninger eller tillatelser innhentes?

Ikke utfyllt

Sikkerhetstiltak

Vil personopplysningene lagres atskilt fra øvrige data?

Ja

Hvilke tekniske og fysiske tiltak sikrer personopplysningene?

Fortløpende anonymisering

Hvor blir personopplysningene behandlet?

Mobile enheter

Hvem har tilgang til personopplysningene?

Prosjektansvarlig

Overføres personopplysninger til et tredjeland?

Nei

Avslutning

Prosjektperiode

01.01.2024 - 15.08.2024

Hva skjer med dataene ved prosjektlutt?

Data slettes (sletter rådataene)

Vil enkeltpersoner kunne gjenkjennes i publikasjon?

Nei

Tilleggsopplysninger

Vil du delta i forskningsprosjektet

Hvorvidt påvirker religiøs/etnisk bakgrunn muslimske innvandreres sosiale integrering i Oslo og Stavanger? En studie basert på individer innenfor restaurantbransjen.

Formålet med prosjektet

Dette er et spørsmål til deg om du vil delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å

Jeg har lenge interessert meg for både integrering, religion og servicebransjen. Disse interessene har ledet meg til å ville forske videre på den sosiale integreringen til muslimer i Norge (særlig storbyer) og jeg har valgt å basere meg på to byen der jeg er vel kjent: Oslo samt Stavanger. Prosjektet er et veldig spesielt et for meg da jeg ønsker å se nærmere på hvordan individer selv mener de er sosialt integrert i samfunnet og hvordan de navigerer både jobb, religion og integrering. Deres subjektive stå punkt på deres egen sosiale integrering er her grunnleggende og jeg ønsker å se på om forskjeller kan oppstå basert på geografisk plan, ulike restaurant jobber. Jeg har lenge studert integrering, men nå ønsker jeg å studere nærmere og med flere avgrensninger. Jeg mener slike studier er avgjørende for Norges fremtid, arbeidskraft, unngåelse av konflikter, men også båndet mellom majoritets- og minoritets befolkningen i landet. Dette er en masteroppgave.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får denne forespørselen fordi

- Du jobber innenfor service, har muslimsk bakgrunn og er en mannlig innvandrer. Du er hentet av eget nettverk.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

MF vitenskapelig høyskole er ansvarlig for personopplysningene som behandles i prosjektet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Hva innebærer det for deg å delta?

- Jeg skal bruke intervju som innsamlingsmetode.
- Personer med muslimsk bakgrunn som jobber innen service.
- personopplysninger som samles inn er etnisitet samt religiøs bakgrunn, alder og arbeidsplass.
- opplysningene registreres via lydopptak

Kort om personvern

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler personopplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Du kan lese mer om personvern [under*](#).

Med vennlig hilsen

Olav Elgvin

(Forsker/veileder)

(student)

Utdypende om personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

- Jeg, studenten, er den eneste med tilgang til personopplysningene.
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data, lagre datamaterialet på forskningsserver, innelåst samt kryptert
- Du vil ikke kunne bli gjenkjent.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra MF vitenskapelig høyskole

har personverntjenestene ved Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør, vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- å be om innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende,
- å få slettet personopplysninger om deg,
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Vi vil gi deg en begrunnelse hvis vi mener at du ikke kan identifiseres, eller at rettighetene ikke kan utøves.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes 15.05.2024.

Opplysningene vil da anonymiseres samt slettes helt.

Spørsmål

Hvis du har spørsmål eller vil utøve dine rettigheter, ta kontakt med:

[Olav Elgvin](mailto:Olav.Elgvin@mf.no), Olav.Elgvin@mf.no, 22590500

Vårt personvernombud: MF vitenskapelig høyskole, post@mf.no, +47 22 59 05 00

Hvis du har spørsmål knyttet til Sikts vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt på e-post: personverntjenester@sikt.no, eller på telefon: 73 98 40 40.

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet [sett inn tittel], og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i **semi-strukturert intervju (kvalitativ forskning)**

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

Vedlegg 4: Intervjuguide

Intervjuguide.

Tema 1: Bakgrunnsinformasjon

1. Hva er din religiøse bakgrunn? Følgende spørsmål: Vil du si at dette er en stor del av hvem du er?
2. Hvor kommer du opprinnelig fra?

Tema 2: Kvalifikasjoner, språkferdigheter

3. Lærer eller snakker du norsk? Forstår du språket?
4. Hva jobber du med og hva er din stilling?

Tema 3: Holdningsverdier i forhold til venner og religion.

5. Tror du din religiøse identitet er et har hjulpet deg når du får venner. Har du norske venner eller venner fra samme innvandrere gruppe som deg (i Oslo/Stavanger)?
6. Vil du si at nettverket ditt stort sett er med muslimske medmennesker, eller andre etnisiteter eller religiøse grupper?
7. Har du opplevd å bli «diskriminert», ekskludert eller bli behandlet annerledes på grunn av din religion, din kultur eller etnisitet i Oslo/Stavanger? Hvis ja, kan du gi eksempler?
8. Er det enklere å være med samme gruppe som deg, etnisitet eller religiøs gruppe? Hvorfor tror du dette kan være?

Tema 4: Holdningsverdier i arbeid, i møte med andre.

9. Er det vanskelig å forme relasjoner på jobb, både kunder, kollegaer og ledere? Hvem tilbringer du til sammen med på jobb?
10. Oppmuntrer yrket ditt deg til å danne relasjoner med kollegaer? Er det for eksempel sosiale sammenkomster for arbeidsstyrken eller slikt?

11. Føler du at du har tid utenfor jobben til å danne nettverk og relasjoner med mennesker utenfor arbeidsplassen eller ikke på noen måte knyttet til det?
12. Respekterer jobben din religionen din? Forenkler det skikkene dine? Som å be, fri fra jobb for eid eller slikt?
13. Har du noen gang vært i en situasjon på jobben hvor religionen din kom i veien for noe, for eksempel sammenkomster eller du følte deg ukomfortabel på grunn av en arbeidsoppgave?

Tema 5: Institusjonelle holdningsverdier

14. Deltar du i noen form for sosiale sammenkomster med majoritetsbefolkningen som f.eks. dugnad?
15. Tror du det kan være lettere for andre generasjon å danne nettverk i storsamfunnet enn for førstegenerasjons innvandrere? I så fall, kan du komme med eventuelle eksempler?
16. Kan du diskutere eventuelle utfordringer du har møtt med å forene din religiøse tro og kulturelle tradisjoner med det norske samfunnet?
17. Er det noen steder som har hjulpet deg med å danne nettverk som din arbeidsplass, religiøse steder eller noen form for sentre?
18. Hvordan oppfører du deg i sosiale situasjoner der religiøse eller kulturelle forskjeller kan oppstå, og har du funnet noen effektive strategier for å bygge forhold på tvers av disse forskjellene?
19. Føler du at din religiøsitet/religion er en barriere eller en bro til integrering, adaptering i Oslo/Stavanger, og hvorfor (syntes du det hjelper deg når du skal «passe inn» med samfunnet i Norge)?

Vedlegg 5: Innhenting av informanter via sosiale medier

Hei! Jeg er en jente på 25 år som leter etter informanter for min masteroppgave som jeg tar på MF, menighetsfakultetet i Oslo. Masteren har som navn «Religion in Contemporary Society». Jeg interesserer meg for integrering og planlegger å skrive om «den sosiale integreringen til muslimske menn som arbeider i restaurantbransjen. Geografisk sted blir Oslo og Stavanger. Intervjuene blir selvfølgelig konfidensielle, og du har mulighet for å trekke deg når som helst. Kriteriene for å bli intervjuet er: du må være født utenfor Norge, være muslim, jobbe i restaurantbransjen og være bosatt i enten Oslo og Stavanger. Hvis du føler at du er en god kandidat og har lyst til å være med på dette prosjektet vennligst send meg en PM eller kontakt meg på *****. Jeg ser frem til å høre fra deg.

På forhånd tusen takk!